

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Kocjan

Nekaznovanost za vojne zločine na območju držav nekdanje Jugoslavije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Kocjan

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Nekaznovanost za vojne zločine na območju držav nekdanje Jugoslavije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Nekaznovanost za vojne zločine na območju držav nekdanje Jugoslavije

Na območju držav nekdanje Jugoslavije je med leti 1991 in 1995 divjala vojna, ki je za seboj pustila veliko civilnih žrtev. Mednarodna skupnost je prepoznala potrebo po kaznovanju odgovornih za poboje civilistov in ustanovila – Mednarodno kazensko sodišče za območje nekdanje Jugoslavije (*International Criminal Tribunal for former Yugoslavia* – ICTY) z namenom, da se odgovorne pripelje pred roko pravice in da se zadosti pravici žrtev in njihovih svojcev. Je v 16 letih svojega delovanja uspel zadostiti tem pričakovanjem? S kakšnimi težavami se sooča pri svojem delovanju in kako jih rešuje? Kakšne posledice ima nekaznovanost? To so vprašanja, na katera sem iskala odgovore na podlagi teorije pravične vojne, preko analize razvoja mednarodne kazenske odgovornosti posameznika in delovanja ICTY. Ker je v okviru strategije zaključka dela tožilstvo ICTY preneslo primere, ki zadevajo odgovorne z nižjim činom, na nacionalna sodišča v regiji, in ker so delo ICTY tudi nasledila, sem s primerjalno analizo delovanja sodišč na Hrvaškem, v BiH in Srbiji skušala ugotoviti kako uspešna so nacionalna sodišča pri odpravljanju nekaznovanosti za vojne zločine in s kakšnimi ovirami se srečujejo pri svojem delovanju. Analiza mednarodne in nacionalne ravni prikaže, da je na mednarodni ravni glavni vzrok za neuspeh sojenj predvsem nepripravljenost držav za sodelovanje, torej je politične narave. Medtem pa je na nacionalni ravni poleg političnih pritiskov in etnične pristranskosti ključni vzrok za nekaznovanost tudi neurejen in pomanjkljiv pravni sistem v povojnih družbah, kar omaja njihovo vero v pravno državo in demokracijo, priče pa odvrča od podajanja dokazov.

Ključne besede: nekaznovanost, vojni zločin, mednarodna kazenska odgovornost posameznika, ICTY, Jugoslavija.

Impunity for war crimes on the territory of states of former Yugoslavia

During 1991 and 1995 a war raged in the former Yugoslavia and left behind a number of civilian casualties. The international community has recognized the need to punish those responsible and created the International Criminal Tribunal for former Yugoslavia (ICTY), in order to bring them to justice and to provide justice for victims and their relatives. Has it managed to meet these expectations in sixteen years from its establishment? What problems does it face and how it addresses them? What are the implications of ongoing impunity? I tried to find answers to the above question on the basis of just war theory, analysis of the development of international criminal responsibility of individuals and of the functioning of the ICTY. Due to completion strategy, the ICTY transferred the cases concerning accused of a lower rank to national courts in the region. After the ICTY closes its doors, the national courts will take on the role of the ICTY, therefore, I made a comparative analysis of the functioning of the courts in Croatia, Bosnia and Herzegovina and Serbia to determine how successful the national courts are and what obstacles they face. Analysis of international and national level of prosecution for war crimes shows that at the international level the main cause for impunity is unwillingness of states to cooperate with the ICTY. Meanwhile, at the national level, in addition to political pressures and ethnic bias, one of the main causes for impunity is a deficient legal system in post-war societies, which undermines faith in the rule of law and democracy, and deters witnesses from testifying.

Key words: impunity, war crimes, international criminal responsibility of individuals, ICTY, Yugoslavia.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	5
1 UVOD	6
2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
3 TEORETIČNI OKVIR	13
4 SOJENJE ZA VOJNE ZLOČINE NA MEDNARODNI RAVNI.....	22
4.1 RAZVOJ MEDNARODNE KAZENSKE ODGOVORNOSTI POSAMEZNIKA	22
4.2 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO .	29
4.2.1 Delovanje ICTY	31
4.2.2 Strategija zaključka dela ICTY.....	34
4.2.3 Politični vplivi na delovanje ICTY.....	38
4.2.4 Nekaznovanost in njen vpliv na izgradnjo miru.....	45
4.3 DOSEŽKI ICTY	48
5 PRENOS PRIMEROV Z ICTY NA NACIONALNA SODIŠČA V REGIJI .	51
5.2 DRŽAVNO SODIŠČE V BIH	55
5.3 OKRAJNO SODIŠČE V ZAGREBU	57
5.4 OKROŽNO SODIŠČE V BEOGRADU.....	58
5.5 REZULTATI PRENOSOV PRIMEROV NA NACIONALNA SODIŠČA.....	59
6 SOJENJE ZA VOJNE ZLOČINE NA NACIONALNIH SODIŠČIH NA HRVAŠKEM, V SRBIJI IN BIH	61
6.1 BIH	61
6.2 HRVAŠKA	64
6.3 SRBIJA.....	67
7 ZAKLJUČEK	73
8 LITERATURA	77

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1: Pregled zaključenih sodnih primerov glede na posamezne obtožence od leta 1994 do leta 2010	37
Tabela 4.2: Ključni podatki o primerih na ICTY.....	38

SEZNAM KRATIC

BiH	Bosna in Hercegovina
DN	Društvo narodov
EU	Evropska unija
EULEX	<i>European Union Rule of Law Mission in Kosovo</i> – Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu
ICC	<i>International Criminal Court</i> – Mednarodno kazensko sodišče
ICTR	<i>International Criminal Tribunal for Rwanda</i> – Mednarodno kazensko sodišče za Ruando
ICTY	<i>International Criminal Tribunal for former Yugoslavia</i> – Mednarodno kazensko sodišče za območje nekdanje Jugoslavije
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
Nato	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> – Organizacija severnoatlantskega sporazuma
OZN, ZN	Organizacija združenih narodov, Združeni narodi
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SRS	Srbska radikalna stranka
VB	Velika Britanija
UL	Ustanovna listina
UNMIK	<i>United Nations Mission in Kosovo</i> – Misija Združenih narodov na Kosovu
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Nekaznovanost za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije je ponovno aktualna tema, saj se je oktobra 2009 začel proces proti enemu najbolj znanih in iskanih haaških obtožencev, Radovanu Karadžiću, prav tako so na prostost po devetih letih izpustili Biljano Plavšić (ICTY 2009; 2010a). Hkrati ta tema že dobrih deset let ne zastara, saj so tako mednarodne kot nacionalne sodne institucije pri svojem delu dokaj neuspešne, ker so vojni zločinci še vedno na prostosti, med njimi tudi trenutno najbolj iskani Ratko Mladić. Pri raziskavi se bom omejila na Hrvaško, Srbijo in Bosno in Hercegovino (BiH), saj je v teh državah ta problem najbolj pereč in hkrati aktualen zaradi njihovega približevanja Evropski uniji (EU). To je edinstvena priložnost za izvajanje pritiska na vodilne v omenjenih državah in za zahteve po njihovem sodelovanju, da se problem nekaznovanosti dokončno razreši. Zgodba o jugoslovanski vojni tako ne bo zaključena, dokler odgovorni ne bodo kaznovani za svoja dejanja.

Cilj diplomskega dela je raziskati vzroke za nekaznovanost za vojne zločine na Hrvaškem, v BiH in Srbiji. Pri tem se bom osredotočila na vojne zločine, ki jih preganja Mednarodno kazensko sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY*), to so hude kršitve Ženevskih konvencij, kršitve vojnega prava, genocid in zločini proti človečnosti (Statut ICTY, 2., 3., 4. in 5. člen), storjeni od januarja leta 1991 naprej (Statut ICTY, 1. člen). Zato se bom najprej osredotočila na pravno podlago, ki opredeljuje mednarodno pravno odgovornost posameznika in delovanje ICTY ter poskušala ugotoviti razloge za njegovo neučinkovitost, kjer bom poskušala raziskati tako pravne kot politične ovire.

Na enak način bom poskusila raziskati tudi nacionalno raven kaznovanja za vojne zločine na Hrvaškem, v BiH in Srbiji, ki je mnogokrat spregledana in dokaj neraziskana, saj mnogim ni znano, da je Varnostni svet leta 2003 z Resolucijo 1503 podprl predlog predsednika ICTY, da ICTY sodi le v primerih, ki zadevajo najhujše kršitve mednarodnega humanitarnega prava in vojnim zločincem z visokim poveljniškim činom. Primeri obtožencev s srednjim in nižjim činom pa se premestijo pod pristojnost nacionalnih sodišč z namenom, da se ICTY razbremeni in da bi mu do konca leta 2008 uspelo razrešiti najhujše primere vojnih zločinov, storjenih od leta 1991 dalje na območju nekdanje Jugoslavije. Zato je tudi sojenje na nacionalni ravni

pomembno za vzpostavljanje ponovne vere v pravičnost, pravni sistem in demokracijo, saj govorimo o številnih žrtvah in hkrati nerešenih primerih.

Osrednje vprašanje, na katerega bom poskušala odgovoriti po analizi delovanja tako mednarodnih kot nacionalnih sodnih institucij, je, zakaj prihaja do nekaznovanosti za vojne zločine na območju držav nekdanje Jugoslavije. Za namen raziskovanja predstavljenega problema sem oblikovala dve hipotezi. Prva hipoteza se glasi: vzroki nekaznovanosti za vojne zločine na območju držav nekdanje Jugoslavije so politične in ne pravne narave. S pomočjo te hipoteze bom poskušala identificirati vzroke za nekaznovanost vojnih zločinov in kasneje podati možne rešitve.

Druga hipoteza se glasi: nekaznovanost za vojne zločine omaja vero v pravičnost, demokracijo in zavzemanje za človekove pravice, prav tako pa sporoča vojnim zločincem, da so nedotakljivi. Na tem mestu bom poskušala ugotoviti, kaj problem nekaznovanosti pomeni za prihodnost držav in njihovih prebivalcev. V okviru te hipoteze se bom dotaknila tudi vprašanja o tem, kaj se bo zgodilo z vojnim zločincem Ratkom Mladićem, če ga ne bodo prijeli pred iztekom mandata ICTY, in katera sodna institucija bo pristojna, da mu sodi v primeru kasnejšega prijetja.

Na začetku osrednjega besedila bom za lažje razumevanje nadaljnjega besedila in sklepov pojasnila temeljne pojme tega diplomskega dela. Problem nekaznovanosti bom skušala osvetliti tudi s teoretičnega vidika, zato bom v tretjem poglavju diplomskega dela s konceptualno analizo sekundarnih virov, ki obravnavajo teorijo pravične vojne, skušala pojasniti, zakaj nekaznovanost za vojne zločine dejansko predstavlja problem v mednarodni skupnosti. Pri tem se bom osredotočila na načelo ločevanja med civilisti in bojevniki, načelo odgovornosti za vojne zločine in kaznovanje za vojne zločine po končani vojni.

V osrednjem delu naloge bom preverjala postavljeni hipotezi in skušala odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje. Zato se bom v četrtem poglavju osredotočila na sam problem in s pomočjo zgodovinske interpretacije primarnih virov raziskala pravno podlago za mednarodni pregon vojnih zločincev. Za obravnavo mednarodnih pogodb bom uporabila jezikovno in teleološko razlago. Nato bom s pomočjo prepleta konceptualne analize ter opisa sekundarnih virov poskušala ugotoviti, kateri so glavni

vzroki za nekaznovanost za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije in na kakšen način bi se jih lahko odpravilo.

V petem poglavju se bom osredotočila na pravno podlago za pregon vojnih zločincev na nacionalni ravni držav nekdanje Jugoslavije in prav tako poskušala ugotoviti zakaj prihaja do tako velikega števila nerešenih primerov vojnih zločinov ter kako bi se jih dalo odpraviti. Za namen raziskovanja pravnih in političnih ovir v delovanju nacionalnih sodišč bom med drugim opravila konceptualno analizo poročil mednarodnih nevladnih organizacij in drugih sekundarnih virov. Analizirala bom tudi statistične podatke posameznih nacionalnih sodišč in jih primerjala med seboj.

V šestem poglavju bom opravila primerjalno študijo primera, in sicer med Hrvaško, BiH in Srbijo. Primerjala bom delovanje nacionalnih sodišč, predvsem po številu nerešenih primerov vojnih zločinov, in poskusila oceniti njihovo uspešnost z analizo sekundarnih virov. Za primerjalno analizo sem se odločila predvsem zato, ker je Srbija v širši javnosti postala glavni krivec in grešnik v jugoslovanski vojni, vendar primerjava nerešenih primerov kaže, da so se vojni zločini dogajali na vseh straneh in da s prstom ne moremo kazati le na Srbijo.

Sedmo poglavje bo predstavljal zaključek, v katerem bom potrdila ali ovrgla hipotezi in podala sklepno misel ter možne rešitve problema nekaznovanosti.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

V tem poglavju bom še pred obravnavo teorije pojasnila temeljne pojme tega diplomskega dela, ker je za nadaljnje razumevanje pomembno poznavanje njihove rabe in kaj vse v svojem pomenu zaobjemajo. To so mednarodno kazensko pravo, vojni zločin, nekaznovanost, kazenska odgovornost posameznika in območje nekdanje Jugoslavije. Poleg tega je potrebno poudariti, da glede na namen dela, ta je raziskati pravno podlago sodnega preganjanja vojnih zločincev in nekaznovanosti, tudi razlaga temeljnih pojmov temelji na njihovih pravnih definicijah.

Najprej se bom osredotočila na pojem mednarodno kazensko pravo, ki obsega kazniva dejanja, ki jih je država dolžna preganjati in kršitelje kaznovati po občem običajnem mednarodnem pravu ali na podlagi pogodb, katerih pogodbeni stranka je. Če ne bi izpolnjevala svojih mednarodnih obvez, bi lahko bila odgovorna za protipravno mednarodno ravnanje. Poleg tega je potrebno razlikovati mednarodno kazensko pravo od kazenskega mednarodnega prava, ki zadeva kaznovanje vseh kaznivih dejanj, ki so del kazenskih zakonikov posameznih držav, a gre pri le-teh za vprašanja kazenskega prava in pravnega postopka z mednarodnim obeležjem glede na državljanstvo storilca ali žrtve zločina ali glede na državo, kjer je bil zločin storjen (Degan 2000, 537).

Ker sem zgoraj omenila vire mednarodnega prava, na podlagi katerih je država dolžna preganjati vojne zločince, je prav, da na tem mestu pojasnim tudi, kateri viri mednarodnega prava so uporabljeni v tem diplomskem delu oziroma iz katerih virov izhajam pri analizi in zaključkih. Iz že zapisanega je razvidno, da so v mednarodnem kazenskem pravu poglavitni viri mednarodne pogodbe, s katerimi se države zavežejo k določenemu ravnanju. Ko pa določene norme mednarodnega prava (napisane ali ne) preidejo v zavest subjektov mednarodnega prava in tako postanejo del njihove razširjene prakse, postanejo norme običajnega mednarodnega prava, kar pomeni, da so obvezujoče za vse, njihova kršitev pa pomeni mednarodni delikt (Türk 2007, 19–20, 54–7). V tem diplomskem delu bodo za analizo uporabljene norme običajnega mednarodnega prava in mednarodnih pogodb.¹

¹ Poleg običajnega mednarodnega prava in mednarodnih pogodb v formalne vire mednarodnega prava štejejo tudi splošna pravna načela. Sodna praksa in doktrina pa predstavljata pomožna vira mednarodnega prava (Türk 2007, 51–61).

Naslednji temeljni pojem je vojni zločin, ki bo v tem delu deležen veliko, če ne največ pozornosti. Ker gre za izraz, ki lahko zaobjema več kot le en pomen ali kršitev, in glede na to, da se delo nanaša na delovanje ICTY kot sodne institucije, ki naj bi preganjala vojne zločince na območju nekdanje Jugoslavije, bom za opredelitev samega pojma sledila Statutu ICTY, kjer je v 2., 3., 4. in 5. členu zapisano, da se za vojne zločine smatrajo hude kršitve Ženevske konvencije, ki se nanaša na zaščito civilistov v času vojne, kršitve vojnega prava ali običajev, genocid in zločin proti človečnosti. Če te kršitve pogledamo od blizu, hude kršitve četrte Ženevske konvencije, sprejete 12. avgusta 1949 (3. člen), pomenijo izvajanje ali dajanje ukazov za naslednja dejanja (Statut ICTY, 2. člen):

(a) namerno pobijanje, (b) mučenje ali nehumano ravnanje, vključno z biološkimi eksperimenti, (c) namerno povzročanje hudega trpljenja ali resnih poškodb telesa ali zdravja, (d) obsežno uničenje sredstev in lastnine, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo in je nezakonito ter nehumano izpeljano, (e) prisila vojnega ujetnika ali civilista, da služi v sovražni vojski, (f) namerno onemogočanje pravice vojnemu ujetniku ali civilistu do poštenega in rednega sojenja, (g) nezakoniti izgon, premestitev ali omejevanje civilista, (h) zajemanje civilistov za talce.

Na osnovi četrte haške konvencije (1907, 23. člen) kršitve vojnega prava ali običajev predstavlja (Statut ICTY, 3. člen):

(a) uporaba strupenega ali drugega orožja z namenom, da se povzroči nepotrebno trpljenje, (b) nehumano uničenje ali pustošenje mest, krajev ali vasi, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo, (c) napad ali bombardiranje s kakršnimi koli sredstvi na nebranjena mesta, vasi, stanovanja ali stavbe, (d) zajetje, uničenje ali namerno poškodovanje institucij, posvečenih religiji, dobroteljnosti in izobraževanju, znanosti in umetnosti, zgodovinskih spomenikov in umetniških ter znanstvenih del, (e) ropanje javne ali zasebne lastnine,

vendar pa niso omejene le na te.

Genocid v skladu s Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (1948, 2. člen) po Statutu ICTY (člen 4. 2) pomeni²

/.../ katero koli od naslednjih dejanj, storjeno z namenom, da se v celoti ali delno uniči nacionalna, etnična, rasna ali verska skupina kot taka: (a) pobijanje članov skupine, (b) povzročanje resnih duševnih ali telesnih poškodb članom skupine, (c) namerno povzročanje takšnih življenjskih pogojev, da se povzroči duševno uničenje, delno ali v celoti, (d) uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini, (e) nasilno prenašanje otrok iz ene skupine v drugo.

² Iz Statuta ICTY (4. člen) je razvidno, da genocid opredeljuje enako kot Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (1948, 2. in 3. člen), kar pa je po mnenju Šeruge (2001, 53) nezadostno, saj je definicija genocida v Konvenciji deležna mnogih kritik, ker naj bi bila preozka in posledično dopušča zlorabe.

Kazniva pa so naslednja dejanja (Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida 1948, 3. člen; Statut ICTY člen 4.3): »(a) Genocid, (b) zarota za zagrešitev genocida, (c) neposredno in javno spodbujanje k zagrešitvi genocida, (d) namen zagrešitve genocida, (e) sodelovanje v genocidu.«

Poleg že zgoraj naštetih vojnih zločinov ima ICTY po Statutu (5. člen) pristojnost preganjati tudi zločine proti človečnosti,³ ko gre za

/.../ zločine, ki so storjeni v času oboroženega spopada, mednarodne ali nacionalne narave in usmerjeni proti civilnemu prebivalstvu: (a) umor, (b) izkoreninjenje, (c) zasužnjevanje, (d) izgon, (e) zaprtje, (f) mučenje, (g) posilstvo, (h) zasledovanje na politični, rasni ali verski osnovi, (i) druga nehumana dejanja.

To so torej oblike kršitev, ki se po Statutu ICTY kvalificirajo kot vojni zločini in jih to sodišče tudi preganja ter bodo predmet obravnave tega diplomskega dela.

Poleg vojnih zločinov bo pomemben del tega dela predstavljal problem nekaznovanosti zanje, zato je pomembno, da ta pojem natančno opredelimo. V sklopu načel za zaščito in promocijo človekovih pravic preko akcije za boj proti nekaznovanosti, ki jo je sprejela Komisija Združenih narodov za človekove pravice (2005, 1. načelo), je podana naslednja definicija nekaznovanosti:

/n/ekaznovanost pomeni, da *de jure* ali *de facto* kršitelje v kazenskih, civilnih, administrativnih ali disciplinskih postopkih ni možno pripeljati pred roko pravice, da bi odgovarjali za svoja dejanja, saj niso podvrženi nobeni preiskavi, ki bi lahko vodila do njihove obtožbe, aretacije, sojenja in, če bi bili spoznani za krive, tudi obsodbe za primerno kazen in reparacije njihovim žrtvam.

Poleg tega definicija Komisije Združenih narodov za človekove pravice (2005, 1. načelo) doda, da

³ Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu je prvo, ki je imelo v Statutu iz leta 1945 (člen 6.c) opredeljeno pristojnost za sojenje v primeru zločinov proti človečnosti, ki zajemajo »/.../ ubijanje, iztrebljanje, zasužnjevanje, izgone in druga nečloveška dejanja zoper civilno prebivalstvo, pred ali med vojno« in tudi preganjanje na verski, rasni ali politični osnovi. Nürnbergsko sodišče se je pri oblikovanju statuta opiralo predvsem na haaške konvencije, ki temeljijo na 'pravi človeštva', iz katerega izvira pojem zločini proti človečnosti (Türk 1997, 186–7; Bassiouni 2010). Leta 1968 je bila sklenjena tudi Konvencija o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti. Vendar vse od leta 1945 ni bilo sklenjene posebne konvencije, ki bi opredeljevala zločine proti človečnosti, a je bila ta vrsta zločinov vseeno vključena v statuta ICTY (5. člen) in Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando (*International Criminal Tribunal for Ruanda – ICTR*) (3. člen) ter v Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča (*International Criminal Court – ICC*) (7. člen). Sodišča imajo s tem pristojnost pregona zločinov proti človečnosti, a vendar se definicije le-teh v vsakem od statutov rahlo razlikujejo. Zločini proti človečnosti so del običajnega mednarodnega prava, kar pomeni da so podvrženi univerzalni sodni pristojnosti in je vsaka država dolžna preganjati odgovorne za zločine. Še pomembneje pa je, da je nihče ne more uporabiti imunitete, kot zaščite pred pregonom za zagrešene zločine proti človečnosti (Bassiouni 2010).

/n/ekaznovanost izhaja iz neuspeha držav pri izpolnjevanju obveznosti za preiskavo kršitev; pri uporabi primernih ukrepov proti kršiteljem, predvsem na področju pravičnosti, da bi zagotovile, da se osumljene za kazensko odgovornost preganja, se jim sodi in se jih ustrezno kaznuje; pri oskrbi žrtev z učinkovitimi pravnimi sredstvi in zagotavljanju reparacij za poškodbe, ki so jih utrpele; pri zagotavljanju neodtujljive pravice do poznavanja resnice o kršitvah; in pri vseh ostalih korakih za preprečitev ponovitve kršitev.

Torej gre za nekaznovanost za vojne zločine iskati odgovornost pri samih državah in njihovi nezmožnosti ali pa namernemu neizpolnjevanju obveznosti iz mednarodnega prava.

Kazenska odgovornost posameznika se je dobro razvila šele v zadnjih nekaj desetletjih, vendar je za obravnavo in preganjanje vojnih zločinov ključnega pomena. Tudi Statut ICTY (člen 7.1) definira kazensko odgovornost posameznika, in sicer, da »bo oseba, ki je načrtovala, ščuvala, naročila, storila ali drugače pomagala in napeljala k načrtovanju in izvedbi zločinov, ki so opisani od 2. do 5. člena tega Statuta,⁴ individualno odgovarjala za zločin«. Poleg tega Statut nadaljuje, da uradni status nekaterih oseb, kot so na primer šef države ali vlade in drugi vladni uslužbenci, ne bo preprečil ali oviral njihove individualne odgovornosti. Prav tako je nadrejeni individualno odgovoren za dejanja, ki jih je zagrešil njegov podrejeni, če je za njih vedel, pa mu tega ni preprečil ali ga primerno kaznoval. Tudi posameznik, ki je zločine storil po navodilu vlade ali nadrejenega, je individualno kazensko odgovoren zanje, vendar pa lahko to dejstvo omili kazen, če ICTY meni, da tako zahteva pravica (Prvi protokol k Ženevskim konvencijam 1977, 86. in 87. člen; Statut ICTY, 7. člen).

Za uporabo pojma nekdanja Jugoslavija sem se odločila zaradi uporabe tega termina v imenu ICTY, ki ima mandat za preganjanje vojnih zločincev na tem območju, saj kot pravi 8. člen Statuta ICTY, se ozemeljska pristojnost sodišča nanaša na ozemlje nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Za ta termin sem se odločila, kljub temu da bom od držav nekdanje Jugoslavije obravnavala le zločine, strojene na območju Hrvaške, Srbije in BiH, pri čemer torej ne bom obravnavala zločinov, storjenih na Kosovu, v Makedoniji, Črni gori in Sloveniji.⁵

⁴ To so hude kršitve Ženevske konvencije, ki se nanaša na zaščito civilistov v času vojne, kršitve vojnega prava ali običajev, genocid in zločin proti človečnosti (Statut ICTY, 2.–5. člen).

⁵ Za potrebe tega diplomskega dela primerjalna analiza med vsemi državami nekdanje Jugoslavije ne bi bila smiselna, saj je namen tega dela predvsem prikazati uspešnost bojevanja proti nekaznovanosti za vojne zločine na ICTY in na nacionalnih sodiščih v državah, kjer je potekal tudi prenos primerov iz

3 TEORETIČNI OKVIR

Kljub svoji dolgoletni tradiciji teorija pravične vojne ostaja ena vodilnih teorij za analizo mednarodnega reda, miru, vojne in varnosti. Za potrebe te naloge sem se osredotočila nanjo zato, ker je osnovana na mednarodnem pravu, saj je namen tega diplomskega dela predvsem pravno opredeliti kazensko odgovornost za vojne zločine. Zato bom na kratko predstavila samo osnovo teorije in njeno razdelitev na posamezne veje, nato pa se bom posvetila predvsem pogledu teorije na odgovornost v vojni, na vojne zločine in kaznovanje zanje in tako tudi z njeno pomočjo skušala utemeljiti mednarodno kazensko odgovornost vojnih zločincev.

Teorija pravične vojne ima že zelo dolgo tradicijo in eden od prvih teoretikov je tudi Hugo Grotius, utemeljitelj mednarodnega prava, ki se je ukvarjal s pravnim vidikom vojne, v katerega je vpletel tudi pravičnost, ki temelji na etiki in morali. Grotius (1925, 18) pravi, da »/.../ se vojne ne sme začeti, razen če gre za krepitev pravic; ko se enkrat začne, mora biti v okviru prava in dobre vere«. Grotius (1925, 20) se je zato zgrozil nad tedanjim načinom vojskovanja in zapisal univerzalna pravila vojskovanja, ki jih danes lahko imenujemo vojno pravo, z namenom, da bi bila vojna pravična.

Teoretiki razlikujejo med dvema pogledoma na pravično vojno, in sicer glede na cilje in namene ter samo uporabo sredstev v vojni. Michael Walzer (2000, 21–2) trdi, da se o vojni vedno sodi dvakrat, najprej glede na razloge zanjo in nato glede na uporabljena sredstva. Če vzamemo za sodbo o vojni razloge zanjo, potem jo lahko označimo za pravično ali nepravično. Če se sodi o vojni glede na uporabljena sredstva, govorimo o pravičnem in nepravičnem načinu bojevanja. Drug način razločevanja in hkrati tudi bolj znan je delitev na *jus ad bellum* (pravica do vojne) ter *jus in bello* (pravice v vojni). *Jus*

ICTY, torej v BiH, Srbiji in na Hrvaškem (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010). Poleg tega se je vojna na Kosovu in v Makedoniji razvila kasneje in ima določene posebnosti, tako kot vojni zločini in način pregona zanje. Tako je bila z Resolucijo 1244 Varnostnega sveta, leta 1999 vzpostavljena Misija Združenih narodov (ZN) na Kosovu (*The United Nations Mission in Kosovo – UNMIK*), ki je skrbela za pravno ureditev, preiskavo in sojenja za vojne zločine. Njene naloge je od leta 2008 dalje postopoma prevzela misija EU na Kosovu, imenovana EULEX (*European Union Rule of Law Mission in Kosovo*) (Poročilo generalnega sekretarja o UNMIK 2008, 23. odstavek). Črna gora pa je bila vse do osamosvojitve leta 2006 v skupni državi s Srbijo, poleg tega ICTY (2010c) ne beleži zločinov na njenem ozemlju. Kljub temu da ICTY (2010c) ne beleži zločinov na slovenskem ozemlju, pa Prešeren (2009, 139–42) v svoji raziskavi pride do zaključka, da so se v oboroženem spopadu leta 1991 vojni zločini zgodili tudi na slovenskem ozemlju, ovadeni so bili vsaj 104 posamezniki v 71 primerih, od tega je bilo obtoženih le 13 posameznikov v desetih primerih, odvilo se je le pet sodnih postopkov, vsi brez obsodilne sodbe, vse primere pa je obravnavalo slovensko tožilstvo in sodstvo.

ad bellum zahteva sodbe o agresiji in samoobrambi, medtem ko *jus in bello* zahteva sodbe o uporabi ali kršenju občin in pozitivističnih pravil spopada. Ti dve veji sta lahko med seboj ločeni, kajti nepravična vojna se lahko bojuje povsem v skladu s pravili in hkrati se lahko pravično vojno bojuje z nepravičnimi sredstvi, nista pa izključujoči. Uporablja se ju kot vodilo pri ugotavljanju, ali je vojna pravična ali ne.

V zadnjem času pa se pojavlja še tretja veja, in sicer *jus post bellum* (pravica po končani vojni), ki poskuša urediti konec vojnega spopada in ponovno vzpostavitev miru, vendar pa se od prejšnjih dveh loči predvsem v tem, da je nova in še neustaljena (Orend 2005). Kljub temu je za to diplomsko delo pomembna, saj nas zanima predvsem kazensko preganjanje zločincev, odgovornih za vojne zločine, storjene v času vojne, katerim se odgovornost po navadi pripisuje šele po končani vojni, predvsem zaradi dolgih sodnih postopkov.

Jus ad bellum temelji na načelih, da mora vojna imeti pravičen razlog, biti mora razglašena s strani prave oblasti, imeti pravi namen, razumno možnost uspeha, in sredstva, ki so uporabljena v vojni, morajo biti v sorazmerju z njenim ciljem. Poleg tega mora biti vojna uporabljena kot zadnja možnost in težiti mora k ponovni vzpostavitvi miru (Moseley 2006). In samo v primeru, da se zadosti vsem tem načelom, se lahko država upravičeno zateče k vojni.

Jus in bello pa zaobjema dve široki načeli, in sicer načelo ločevanja ali izogibanja namernega škodovanja civilistom in načelo sorazmernosti uporabljenih sredstev v vojni. Tema dvema pa lahko dodamo še novejšo načelo, to je načelo odgovornosti (Moseley 2006).

Najprej se bom osredotočila na načelo ločevanja, ki določa, kdo so legitimne tarče v vojni. Teorija pravične vojne s tem načelom civiliste označi za nedotakljive in jim podari imuniteto, saj so edina legitimna tarča v vojni vojaki oziroma bojavniki. Civilisti so iz vojne izključeni, saj niso vključeni v spopade in se ne bojujejo z nasprotno stranjo.⁶ Nasprotno se bojavniki pravici do nenapadanja z vključitvijo v vojsko prostovoljno odrečejo. Kljub načelu ločevanja pa so civilisti prav tako pogosto žrtve v

⁶ Tudi prvi protokol Ženevskih konvencij (1977, 48. člen) določa, da je potrebno razlikovati med civilnim prebivalstvom in borci ter med civilnimi in vojaškimi objekti.

vojnih spopadih, zato se je razvila doktrina dvojnih učinkov, ki opravičuje pobijanje civilistov v vojni, a le dokler je to pobijanje nenamerno in so civilisti dejansko 'kolateralna' škoda. Ker se pri take vrste napadih lahko predvideva, da bodo tudi civilne žrtve, ki bi se jim zaradi predvidevanj lahko izognili, pa teoretiki utemeljujejo, da gre za naključno posledico ali učinek. Poleg tega problema pri civilistih v vojni obstaja tudi problem njihovega razločevanja od vojakov ali bojnikov. Najosnovnejše razlikovanje temelji na tem, da so vojaki oboroženi in imajo uniforme, znake pripadnosti vojski ali bojniški skupini, medtem ko civilisti ne (Moseley 2006). A kljub temu obstajajo skupine bojnikov, kot so gverilci, ki se izdajajo za civiliste. Pri tem Walzer (2000) opozarja, da pomanjkanje identifikacije posameznika državi še ne daje pravice, da ta pobija brez ločevanja. In nadaljuje, da »/.../ so civilisti na obeh straneh nedolžni, enako nedolžni in nikoli legitimni vojaški cilji« (Walzer 2000, 296).

Primorac (2001, 9) se z Walzerjem strinja, da se v vojni ne sme napadati civilnih ciljev, a ne zaradi moralnih, temveč zaradi praktičnih razlogov. Bombe, granate in vse drugo orožje namreč ne more poiskati tistih civilistov, ki so za vojno odgovorni in zato predstavljajo legitimen vojaški cilj, ter se hkrati izogniti vsem civilistom, ki zanj niso odgovorni.

Prav tako Grotius (1925, 733–4) pravi, da je potrebno v vojni poskrbeti, da se prepreči smrt nedolžnih ljudi, tudi če gre za nesrečo. Poleg tega pa poudari, da je otrokom, ženskam in starejšim ljudem potrebno prihraniti trpljenje.

Naslednje je načelo sorazmernosti, ki obvezuje vojskujoče, da vsa svoja dejanja in uporabljena sredstva omejijo glede na zelene cilje. To načelo se prekriva z načelom sorazmernosti v *jus ad bellum*, a se kljub temu od njega razlikuje, saj v okviru *jus in bello* zahteva, da se omeji uničenje in število žrtev ter s tem določa moralne meje uporabe sile. Obe načeli, tako načelo ločevanja kot sorazmernosti, težita k omejevanju vojne in vojnega nasilja (Moseley 2006).

Načelo odgovornosti pa akterjem v vojni nalaga odgovornost za njihova dejanja. Tu gre za dejanja, ki niso v skladu s pravili vojnega spopada, kar največkrat pomeni napade na civiliste, ki niso bojniki, kar se klasificira kot umor (Moseley 2006). Odgovornost je

tudi načelo, ki je v vojnih zločinih ključnega pomena, saj če lahko jasno označimo neko dejanje za vojni zločin, potem mora biti tudi popolnoma jasno, kdo je zanj odgovoren.

Larry May (2007, 1–2) poskuša tudi definirati, kaj je vojni zločin, in pravi, da ne gre za zločin proti celotnemu človeštvu, zločin agresije ali zločin proti pravičnosti, temveč da gre za kršitev zahteve, da vojaki v času boja ravnajo humano, s sočutjem in usmiljenjem do nasprotnikov, kljub temu da jih lahko pobijajo. In prav zaradi tega nasprotovanja idej po mnenju Maya (2007, 40) prihaja do težav pri razumevanju vojnih zločinov in sodnih postopkov v zvezi z njimi. Poleg tega pa še doda, da do vojnega zločina pride, ko se krši katero od multilateralnih pogodb, kot so haaške in Ženevske konvencije, do potrebe po preganjanju določenega vojnega zločina pa pride šele, ko so te kršitve tako pomembne, da zanimajo tudi mednarodno skupnost.

Kljub temu za vsako kršitev človekovih pravic v vojni ne moremo določenega človeka ali skupino ljudi označiti za odgovorne, kajti v vojni je veliko izgovorov oziroma olajševalnih okoliščin. A vendar naj nas bi teorija pravice vodila do ljudi, od katerih lahko zahtevamo odgovornost ne zaradi njihovega imena, ampak zaradi njihove vloge oziroma položaja, ki so ga imeli v času vojne. Kajti v času vojne ne more biti pravice, če ni odgovornih ljudi (Walzer 2000, 287). A Walzer (2000, 288) v odgovornosti za vojne zločine ne izpostavlja pravne odgovornosti, temveč moralno, kar opravičuje z dejstvom, da so vojni zakoni nepopolni.

Tako se Walzer (2000, 289–92) dotakne tudi odgovornosti političnih voditeljev, za katere pravi, da so odgovorni za začetek vojne, saj so dejanja države dejansko dejanja posameznih ljudi, in če so ta dejanja agresivna, potem so ti ljudje zanje kazensko odgovorni. Najlaže je za ta dejanja iskati odgovornost ljudi na izvršnih političnih položajih, recimo šefa države ali vlade. Tako je bil tudi Slobodan Milošević kot predsednik Srbije v času vojne obtožen vojnih zločinov s strani ICTY, čeprav sam ni nikogar ubil, vendar pa je odgovoren za politiko, ki je privedla do poboja več kot dvesto tisoč ljudi (Drakulić 2004, 107).

Problem pa nastane, ko je odgovornost za vojne zločine razpršena po političnem sistemu. Zato si Walzer (2000, 296) postavi novo vprašanje, in sicer, kaj pa odgovornost nas, državljanov agresivne države, ali z drugimi besedami, kaj pa demokratična

odgovornost. Jo nosimo mi, državljani, ki smo demokratično na volitvah izbrali voditelje države, ki so začeli agresivno vojno? Tu bi lahko govorili o kolektivni odgovornosti, a vendar je to zelo zapleten pojem. Na zastavljeno vprašanje lahko bolje odgovorimo, če ga povežemo s pojmom kolektivnega kaznovanja, kajti državljani so po vojni politične in ekonomske tarče, saj se reparacije, ki jih mora agresivna država plačati, razporedijo preko davčnega in ekonomskega sistema države med vse državljane in to za vrsto let, tako da jih nato plačujejo tudi mlajše generacije, ki v vojno niso bile vpletene. Zato govorimo o kolektivnem kaznovanju in ne o kolektivni odgovornosti, ker razporeditev stroškov ni enaka razporeditvi krivde. Torej od državljanov lahko bolj od občutka krivde pričakujemo občutek sramu (Walzer 2000, 297). Kljub temu je demokracija način, na katerega se odgovornost porazdeli. Vendar pa to ne pomeni, da je vsak odrasel državljan enako odgovoren za agresivno vojno. Njegova odgovornost se določa na podlagi demokratičnega reda, položaja, ki ga ima posameznik v tem redu, in glede na njegove lastne politične aktivnosti. Tudi v popolni demokraciji namreč ne moremo trditi, da je vsak državljan avtor politike države. Odgovornost tako v popolni demokraciji, kjer so vsi državljani dobro obveščeni o državni politiki in v njej celo redno sodelujejo, lahko pade le na tiste, ki so za nepravilno vojno glasovali. Tisti, ki so glasovali proti, zanj ne morejo biti odgovorni, medtem ko tiste, ki niso glasovali, lahko krivimo za njihovo ravnodušnost, saj bi morda z glasovanjem proti preprečili vojno, ne moremo pa jih kriviti za vojno (Walzer 2000, 299–301).

Seveda v današnjih nepopolnih razmerah ni enakih pogojev kot v zgoraj omenjeni popolni demokraciji, kar se pozna predvsem v tem, da državljani niso dobro obveščeni in politika ter njeni cilji niso jasno razvidni. Vlada v nepopolni demokraciji tudi nadzira tok informacij, zato se ji njeni državljani po navadi pridružijo pri nepravilni vojni, a kljub temu jih ne moremo okriviti za vojno, temveč le za njihovo slabo vero (Walzer 2000, 301–2). A vendar se Primorac (2001, 9) na tem mestu z Walzerjem le delno strinja, saj pravi, da tisti civilisti, ki podpirajo demokratično vlado in vojno, niso nedotakljivi ter se zgolj skrivajo za tistimi, ki so nedolžni.

Nasprotno pa Drakulićeva (2004, 172) govori o odgovornosti celotnega naroda in pravi, da krivde za vojne zločine ne moremo prevaliti na narod, lahko pa od njega zahtevamo odgovornost, tako politično kot moralno, ker so imeli možnost izbire. Tako so, na primer, državljani Srbije tisti, ki so na volitvah dvakrat izbrali Miloševića za svojega

predsednika in prav tako državljani Hrvaške predsednika Tudžmana ter ju podpirali vse do konca.

Kljub temu da se strinjam z argumentom Primorca in Drakulićeve, da so tudi sami državljani, ki podpirajo določeno politično garnituro, delno odgovorni za dejanja te države, pa se še bolj strinjam z Walzerjem, da narod ne more prevzeti odgovornosti za vojne zločine. Ta se po mojem mnenju lahko pravno pripiše le posamezniku, ki je dajal povelja za taka dejanja. Narodu pa ostane sramota ali pa njena potlačitev, ki se kaže predvsem v povečevanju vojnih zločincev v narodne heroje.

Poleg odgovornosti političnih voditeljev in državljanov se Walzer (2000, 304–6) osredotoči tudi na vprašanje odgovornosti vojakov in njihovih poveljnikov. Za vojake pravi, da so v vojni odgovorni le za lastne aktivnosti in avtoriteto, ne pa za celoten potek vojskovanja. Poleg tega pa od vojakov zahteva moralno odgovornost, saj niso orodje, temveč ljudje, ki se morajo včasih odločiti, ali bodo ubili ali ne. Prav zato se pri ubojih, ki se zgodijo v vojni, za vojake pogosto najdejo različna opravičila. Prvo je po navadi vročica in strast vojskovanja, ki vojaku zamegli možnost racionalnega in moralnega odločanja, drugo pa sama struktura poveljevanja oziroma disciplina pri upoštevanju ukazov nadrejenih, ki je v vojski zelo pomembna.

Če se ustavimo pri prvem izgovoru v korist vojakov, moramo pritrditi dejstvu, da vojaki niso le orodje, ki ga lahko izključimo in zato v vojni pogosto nimajo pravega občutka, da so že izven nevarnosti, zaradi česar se tudi zgodijo nepotrebni uboji. Res je tudi, da je veliko okoliščin v vojni, ki vojake prizadenejo in jih tako fizično kot psihično izmučijo ter jim tako otežijo zmožnost normalnega razmišljanja. Vendar je treba nepotrebno pobijanje, ko je boja že konec, kaznovati in tako označiti za nesprejemljivo. Poleg tega pa so vojaki odgovorni za svoja dejanja v času boja, čeprav lahko s tem, ko ravnajo moralno, ne upoštevajo ukazov nadrejenih. To pa je tudi glavna olajševalna okoliščina vojakov, saj njihova dejanja niso nujno samo njihova, temveč tudi dejanja tistih, ki jih odredijo, zato je na tem mestu primerna tudi delitev odgovornosti, razen v primeru, ko vojak z neupoštevanjem ukazov nadrejenih deluje nemoralno in pobija civiliste ali pa sovražne vojake, ko je boja že konec. V tem primeru je vsa odgovornost na njegovih ramenih (Walzer 2000, 306–9).

Poleg vojakov imajo tudi vojaški poveljniki moralno odgovornost, in sicer da pri načrtovanju akcij omejijo tudi nenačrtovane smrti civilistov ter hkrati zagotovijo, da število žrtev ne preseže števila, pričakovanega za vojni uspeh. Res je, da poveljnika, ki bo pobil več ljudi, kot je potrebno, ne bodo obsodili, razen če odredi pokol. Vendar je njegova moralna odgovornost v obeh primerih zelo jasna. Poleg tega pa mora poveljnik zagotoviti, da kaznuje vojake, ki ubijajo nedolžne civiliste. Če tega ne stori, je odgovoren za smrt civilistov, prav tako je odgovoren, če se poboji civilistov dogajajo v velikem številu, saj je njegova odgovornost, da jih prepreči (Walzer 2000, 317).

Z Walzerjem se strinja tudi May (2007, 21–2), ki pravi, da bi morali sodno preganjati vojaške in politične voditelje in ne vojakov, saj voditelji predstavljajo državo in so bolj neposredno odgovorni za izvajanje politike. Kljub temu pa May dopusti tudi sodno preganjanje vojakov, a le v primeru, ko ti ne izpolnjujejo ukazov nadrejenih in s tem namerno škodujejo drugim s svojim nehumanim ravnanjem.

Triffterer (2002, 181–2) izpostavlja dejstvo, da je sodna praksa po drugi svetovni vojni na bolj pragmatičen kot teoretičen način uveljavila tudi doktrino kriminalne odgovornosti nadrejenih tako na nacionalni kot mednarodni ravni, in sicer na način, da je naložila nadrejenim, da s svojo avtoriteto zagotovijo zakonito delovanje in preprečijo nezakonita dejanja svojih podrejenih. Poleg tega se je po drugi svetovni vojni izkazalo, da je hierarhična struktura poveljstva imela veliko vlogo v modernem vojskovanju, saj poveljniki niso bili več stalno prisotni na bojišču, hkrati pa se je izboljšala komunikacija preko različnih tehničnih medijev, ki so jim omogočili večji vpliv in nadzor nad njihovimi silami, ki pa so zabrisali verigo poveljevanja, ker za sabo niso pustili papirnatih dokazov (Triffterer 2002, 183).

Na tem mestu je potrebno opozoriti tudi na dejstvo, da vsi avtorji prepletajo moralno in pravno odgovornost za vojne zločine in se pri uporabi teh dveh terminov ne opredelijo natančno le za enega od njiju. Očitno je, da med njima obstaja povezava, saj nam morala sama po sebi, predvsem v primeru preganjanja vojnih zločincev, ne pomaga kaj dosti, če je oni sami nimajo, hkrati pa nam tudi slepo sledenje črki zakona ni vedno v korist, če ne vključuje tudi morale. A vendar se bom v nadaljevanju diplomskega dela osredotočila na pravno odgovornost, saj je ta tista, ki pripelje odgovorne za vojne zločine pred roko pravice.

Z omenjanjem sodnih procesov pa smo se že dotaknili tretje veje teorije pravične vojne, to je *jus post bellum*, ki temelji na naslednjih načelih: sorazmernost in javnost, priznavanje pravic, diskriminacija med voditelji, vojaki in civilisti agresivne države, kaznovanje političnih vodij in vojakov, kompenzacija in rehabilitacija. Le z zadostitvijo vsem tem načelom se vojna lahko konča pravično in zadovoljivo za obe strani ter ima dejansko pozitivne učinke (Orend 2005). Sama se bom osredotočila predvsem na načeli kaznovanja političnih vodij in vojakov, saj sta za to diplomsko delo najpomembnejši.

Pri načelu kaznovanja političnih voditeljev je izpostavljeno dejstvo, da mora biti političnim voditeljem države, ki je začela agresivno vojno,⁷ za vojne zločine sojeno pred javnimi in pravičnimi mednarodnimi sodišči (Orend 2005). Vojni zločini političnih voditeljev držav spadajo v *jus ad bellum*, ker z načrtovanjem, pripravo, začetkom in vodenjem agresivne vojne kršijo načela *jus ad bellum*. Načelo kaznovanja političnih voditeljev, ki so odgovorni za vodenje agresivne vojne, je pomembno tudi zato, da se bodoče voditelje držav odvrne od takšnih dejanj, s tem ko se zavedajo, da bodo morali sami odgovarjati za agresivna dejanja. Tudi Milošević, predsednik Srbije v času jugoslovanske vojne, je bil obtožen s strani ICTY za vojne zločine in proti njemu se je leta 2002 tudi začel sodni proces, a nikoli ni bil obsojen, saj je v teku procesa umrl (Orend 2002, 53–4).

Pri načelu kaznovanja vojakov pa je poudarjeno, da so vojaki tako države zmagovalke kot poraženke, ki zagrešijo vojne zločine, lahko podvrženi preiskavi in sojenju (Orend 2005). Toda zločini vojakov in njihovih nadrejenih se od prejšnjih razlikujejo v tem, da se zgodijo tekom vojne zaradi kršenja načel *jus in bello*, kar hkrati pomeni tudi kršenje vojnega prava, h kateremu so poklicno zavezani. Poleg tega pa so v nasprotju z vojnimi zločini v *jus ad bellum*, zločini v *jus in bello* po navadi storjeni s strani vseh držav v konfliktu. Zato je pomembno, da se preganja vse vojne zločince ne glede na pripadnost vojski posamezne države in ne glede na to, ali je vodila pravično vojno. Pri tem pa Orend (2002, 54) poudari, da bi jih morali preganjati na neodvisnih mednarodnih sodiščih.

⁷ Vendar pa je težko neko dejanje države označiti za agresivno, saj do danes še ni sprejeta *ius cogens* definicija agresije države. Prvi poskus je bil z Resolucijo Generalne skupščine Organizacije združenih narodov (OZN) 3314 (XXIX), vendar ta predstavlja le priporočilo, ki je v pomoč Varnostnemu svetu OZN pri presoji konkretnih primerov. Drugi poskus definicije je potekal v poganjanjih za Rimski statut ICC, ko se je skušalo doseči sporazum o definiciji kaznivega dejanja agresije, a je tudi ta propadel (Türk 2007, 191–2).

May (2007, 41–2) pa pravi, da lahko o vojnih zločinih odloča sodišče neke države ali pa mednarodno sodišče. V prvem primeru je to sodišče države, znotraj meja katere se je zločin zgodil, katere državljan je bil prizadet ali pa katere državljan je zločin storil. Po navadi vojni zločini niso mednarodno sodno preganjani, razen če so se zgodili v velikem številu kot v primeru vojnih zločinov na območju nekdanje Jugoslavije ali pa je vanje vpletena sama država. Interes mednarodnih institucij pa vidi v tem, da brez njihovega posredovanja lahko pride do nekaznovanosti, kar pa ne pripomore k ohranjanju reda med vojaki.

Kot zaključek lahko dodamo še Walzerjevo (2000, 326–7) mnenje, da je o vojnih zločinih potrebno govoriti, jih razkrivati in preganjati, saj dejstvo, da ne moremo določiti točnih omejitev vojskovanja, enostavno ne opravičuje zločinov, kajti poboji civilistov v vojni so zločini in nekdo mora zanje odgovarjati. Če bi te zločine spregledali, bi naredili dvojni zločin, zato je preganjanje vojnih zločincev tudi neke vrste moralni test za vse nas in naše ocene o ljudeh, ki so ubijali v našem imenu.

Teorija pravične vojne je vzpostavila dobro podlago za razumevanje samega problema vojnih zločinov in razjasnila, zakaj sploh so zločini, in še pomembnejše, zakaj morajo odgovorni zanje odgovarjati na sodišču. Ne gre le za moralno, temveč tudi pravno odgovornost posameznika. Spoznali smo tudi, da se vojni zločini dogajajo tako v *jus ad bellum* kot v *jus in bello*, čeprav so v slednjem pogostejši, in da tudi v pravični vojni prihaja do vojnih zločinov. Pomemben del kazenskega prava pa je tudi *jus post bellum*, v okviru katerega naj bi se poskrbelo za kaznovanje tistih, ki so za vojne zločine odgovorni. Za namen te naloge se bom v nadaljevanju osredotočila na zločine, ki so v vojni storjeni napram civilistom druge države ne glede na to, ali je vojna pravična ali ne. Poleg tega bom velik poudarek dala tudi odgovornosti posameznikov za vojne zločine in njihovo pravno preganjanje do današnjih dni, seveda vse na ozemlju Hrvaške, Srbije in BiH v času vojne od leta 1991 dalje.

4 SOJENJE ZA VOJNE ZLOČINE NA MEDNARODNI RAVNI

V tem poglavju bom raziskala pravno podlago mednarodnega pregona vojnih zločincev, kar pomeni, da se bom osredotočila na zgodovinski razvoj kazenske odgovornosti posameznika, saj je ta pomemben za razumevanje delovanja samega sodišča in problema nekaznovanosti posameznika. Nato bom preko analize delovanja ICTY analizirala tudi dele Statuta ICTY, ki so vplivali na delovanje, s čimer se bom dotaknila problema nekaznovanosti in dolžnosti držav, da zločine raziščejo, ter poskusila definirati glavne vzroke zanjo in podati možne rešitve.

4.1 RAZVOJ MEDNARODNE KAZENSKE ODGOVORNOSTI POSAMEZNIKA

Že civilizacije v času antike in v srednjem veku so imele izoblikovane predpise za vodenje sovražnosti in kazenske sankcije za njihove prekoračitve v vojni. To dokazuje, da je v zavesti različnih kultur in religij že izoblikovan koncept vojnih zločinov in kaznovanja zanje, kar je bilo še posebej pomembno za razvoj mednarodnega kazenskega prava in s tem mednarodne odgovornosti posameznika. Kljub večstoletnemu zavedanju in obstoju predpisov za sankcioniranje vojnih zločinov pa je bila mednarodna skupnost s prvo Haaško mirovno konferenco leta 1899 prvič postavljena pred izziv ustanovitve stalnega mednarodnega kazenskega sodišča, ki bi imel pristojnost sojenja posameznikom za zagrešitev mednarodnih zločinov, še posebej za kršitve vojnega prava in običajev. Čeprav se je do danes obseg mednarodnega kazenskega prava razširil in obsega mnogo več kršitev kot le vojne zločine, je koncept individualne odgovornosti za mednarodne zločine nastal prav v okviru kršitev vojnega prava, poleg tega so bila vsa dosedanja mednarodna sodišča ustanovljena zaradi zločinov, storjenih v času oboroženega spopada (McCormack 1997, 31–2).

Tako se je v 20. stoletju kazenska odgovornost posameznika za vojne zločine počasi razvijala predvsem z ustanavljanjem vojaških sodišč, prvi pomembnejši korak pa se je zgodil po prvi svetovni vojni z Versajsko mirovno pogodbo iz leta 1919 (227. člen), ki je opredelila kazensko odgovornost nemškega cesarja Wilhelma Hohenzollernja II. zaradi hudih zločinov proti mednarodnim moralnim standardom in mednarodnim dogovorom, za kar je predvidela tudi ustanovitev posebnega sodišča. Poleg tega so mu

pripisali individualno odgovornost kot najvišjemu poveljniku oboroženih sil za zločine, ki jih je storila njegova vojska. Kljub temu se mu za zločine nikoli ni sodilo, saj mu je Nizozemska, ki je bila med prvo svetovno vojno nevtralna in tako ni bila stranka Versajske pogodbe, ponudila azil in hkrati zavrnila zahteve po njegovi izročitvi (Josipović 2005, 12; Türk 2007, 186). Versajska pogodba (229. člen) je ustvarila tudi podlago za sojenje vojnim zločincem na sodiščih drugih držav, a Nemčija ni predala nobenega državljana, zato se ta sojenja dejansko nikoli niso zgodila. Prav tako je bilo v tistem času politično nesprejemljivo, da bi se zaradi razvoja mednarodnih in notranjih političnih odnosov Nemčije njenim vojaškim in političnim voditeljem sodilo na tujih ali mednarodnih sodiščih. Tako je pristojnost za sojenje za vojne zločine prešla na nemško vrhovno sodišče v Leipzigu, kar je pomenilo, da so bile kazni za zagrešene zločine izrečene v skladu z notranjimi zakoni države. Od petinštirideset ljudi, obtoženih vojnih zločinov, je bilo obsojenih le dvanajst vojaških poveljnikov, od katerih jih je bilo šest oproščenih. To seveda ni zadovoljilo mednarodne javnosti in zavezniških držav. Kljub temu da lahko na splošno zaključimo, da sojenja v Leipzigu in Versajska pogodba niso prinesli zadovoljivih rezultatov, so vzpostavili dve pomembni osnovi kazenskega prava, ki zadevata vojne zločine, to sta kazenska odgovornost posameznika in poveljniška odgovornost za vojne zločine (Josipović 2005, 12–13).

Društvo narodov (DN), ustanovljeno po prvi svetovni vojni, je imelo za eno od glavnih nalog ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča, ki naj bi imelo mandat za sojenje posameznikom za zločine v skladu z mednarodnim pravom, a za njegovo ustanovitev države niso dosegle konsenza. Glavni razlogi držav za njihovo nasprotovanje so bili, da posameznik ni podrejen mednarodnemu pravu, da bi pristojnost tega sodišča presegala okvire mednarodne pravičnosti, da bi se določeni zločini proti človeštvu lahko zgodili ne le v vojni, temveč tudi v miru, kar ni v skladu z mednarodnim pravom, in da obstaja nevarnost politizacije sodišča, kar ni v skladu s suverenostjo držav in bi lahko ogrozilo mednarodni mir. Po tem, ko so države v tretjem odboru DN zavrnilo ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča, je bila ideja opuščena (McCormak 1997, 51–5).

Ideja o mednarodnem kazenskem sodišču je zopet oživila že v začetku druge svetovne vojne, predvsem zaradi množičnih zločinov nad Judi s strani nacistične Nemčije. Londonska mednarodna skupščina (*London International Assembly*), ki je bila ustanovljena pod pokroviteljstvom DN in ki so jo sestavljali predstavniki zavezniških

sil, je leta 1942 objavila Deklaracijo St. James o preganjanju vojnih zločincev, kateri je bil priložen tudi osnutek Statuta Mednarodnega kazenskega sodišča, ki naj bi imel pristojnost preganjanja vojnih zločinov, zločinov proti miru in zločinov proti civilnemu prebivalstvu. Ta osnutek je imel pomemben vpliv na kasnejše ustanavljanje mednarodnih vojnih sodišč in na sojenja v Nürnbergu ter Tokiu. Temu je leta 1943 sledila Moskovska deklaracija, ki so jo podpisali Roosevelt v imenu Združenih držav Amerike (ZDA), Stalin za Sovjetsko zvezo in Churchill za Veliko Britanijo (VB). S to deklaracijo so voditelji zavezniških sil oblikovali osnovo za preganjanje nacističnih vojnih zločincev, saj je določila, da bodo članom nacističnega režima in vojnim silam, ki so odgovorne za vojne zločine, storjene na okupiranem ozemlju sil osi, sodili v državah, v katerih so se zločini zgodili, po zakonih le-teh. Hudodelci, katerih dejanj ni bilo mogoče lokalizirati, naj bi bili kaznovani na podlagi skupne odločitve zavezniških vlad (Moskovska deklaracija 1943; Bavcon in drugi 1997, 182; Josipović 2005, 15–16).

Določila Moskovske deklaracije so se pravno konkretizirala v Londonskem sporazumu iz leta 1945, ki vsebuje tudi Statut Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu, katerega pristojnost je bila sojenje in kaznovanje ljudi, ki so delovali v korist evropskih sil osi kot posamezniki ali člani organizacij in pri tem zagrešili zločine proti miru, vojne zločine ali zločine proti človečnosti (Statut Mednarodnega vojaškega sodišča, 6. člen). Ta statut (7. in 8. člen) pa že vsebuje določilo, da uradni položaj obtožencev ne bo vplival na obtožbe ali njihov umik in da se kazenska odgovornost storilcu pripiše tudi za dejanja, ki jih je storil po navodilu vlade ali nadrejenega, lahko pa se upošteva za omilitev kazni. Na nürnberškem sodišču je bilo v eni od sodb izrečeno tudi, da so zločini proti človečnosti storjeni s strani posameznika in ne abstraktnih entitet, kot je država (Schabas 2009, 512). Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu je prvotno sodilo 24 osebam, od tega eni v odsotnosti, ena oseba je storila samomor in ena ni bila sposobna za sojenje. Tako so bile od 22 oseb, ki jim je bilo sojeno, tri osebe oproščene, 12 jih je bilo obsojenih na smrt, tri na dosmrtno ječo in štiri na zaporne kazni (Clark 1997, 172).

Tudi Mednarodno vojaško sodišče v Tokiu je bilo ustanovljeno po vzorcu statuta nürnberškega sodišča, na podlagi Potsdamske deklaracije, sprejete 26. julija 1945, s katero so se zmagovalke v drugi svetovni vojni odločile, da bodo za vojne zločine kaznovale tudi Japonce in ne le Nemcev. Ustanovitev tokijskega sodišča je razglasil

ameriški general, takratni okupacijski poveljnik, McArthur (Josipović 2005, 19–20). Mednarodno vojno sodišče v Tokiu je podalo obtožnice proti 28 osebam, dve osebi sta umrli tekom sojenja, v primeru ene osebe ni bilo sodbe zaradi njenega mentalnega stanja, sedem jih je bilo obsojenih na smrt z obešenjem, 16 na doživljenjsko zaporno kazen, ena na 20 let in ena na sedem let zaporne kazni (Clark 1997, 182).

Na račun sojenj v Nürnbergu in Tokiu lahko slišimo veliko očitkov, predvsem da so zmagovalci sodili poražencem in da ni bilo zadostne pravne osnove za njuno ustanovitev. Vendar pa Bavcon in drugi (1997, 182–3) opozarjajo, da je nekaj mesecev po ustanovitvi Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu Zavezniški kontrolni svet za Nemčijo z zakonom prenesel določbe statuta v notranje nemško pravo in da je leta 1946 Generalna skupščina ZN potrdila načela tega sodišča z Resolucijo 95 (I), kar je dalo Mednarodnemu vojaškemu sodišču in njegovim sodbam potrebno legitimnost. Poleg tega po sojenjih v Nürnbergu in Tokiu nihče več ni mogel trditi, da posameznik ni podrejen mednarodnemu pravu, s čimer se je ovrglo enega od glavnih zadržkov za ustanovitev mednarodnega kazenskega sodišča. Hkrati se je pojem odgovornosti razširil s področja vojnih zločinov tudi na zločine proti miru in človečnosti. To so veliki in pomembni koraki v razvoju mednarodnega kazenskega prava in s tem tudi mednarodne odgovornosti posameznika (McCormack 1997, 58).

Vseeno pa nekateri izpostavljajo tudi kazensko odgovornost držav, predvsem za genocid, in hkrati opažajo, da se je po drugi svetovni vojni individualna kazenska odgovornost za dejanja države dobro vzpostavila v mednarodnem pravu, medtem ko je kazenska odgovornost države postajala vse bolj neizvedljiv koncept in je zato ostala v ozadju (Jørgensen 2000, 27). Tudi na sojenjih v Nürnbergu se je s sojenjem velikemu številu posameznikom dejansko obsodilo celoten nemški državni aparat. In kot je v svojem nagovoru pred nürnberškim sodiščem pojasnil glavni tožilec za VB, bi morala kazenska odgovornost pasti na državo, vendar pa se je zaradi težav pri kolektivnem kaznovanju temu bolje izogniti in kaznovati tiste, ki so bili neposredno odgovorni za dejanja države (Jørgensen 2000, 25–6).

Ali kot pravi Simpson (1997, 18–19), v mednarodnem kazenskem pravu dejanja posameznikov zahtevajo njihovo kazensko odgovornost, kar pomeni, da je od države ne moremo zahtevati in je izključena iz mednarodnega kazenskega prava.

Po letu 1945 je prišlo do odločilnih korakov v razvoju mednarodnega prava na splošno, saj je bila ena od glavnih nalog OZN razvoj in kodifikacija le-tega, s tem pa tudi mednarodnega kazenskega prava. S potrditvijo načel nürnberškega sodišča za pravne vire se je začel proces ustanavljanja stalnega mednarodnega kazenskega sodišča. Najpomembnejše novosti na področju mednarodnega kazenskega prava pa so potekale preko Mednarodne pravne komisije ZN s promocijo številnih mednarodnih konvencij, ki so določile pravila oboroženega spopada in obveznosti držav za kaznovanje kršitev humanitarnega prava, ter tako neposredno ali posredno vplivale na razvoj mednarodnega kazenskega prava. Med temi je potrebno še posebej izpostaviti štiri Ženevske konvencije o zaščiti vojnih žrtev iz leta 1949, dva protokola iz leta 1977 in Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 (Josipović 2005, 22).

Štiri Ženevske konvencije iz leta 1949 in dva protokola iz leta 1977 so prinesli številne novosti, glavne med njimi so, da so njihova določila uporabna v vsakem mednarodnem konfliktu, neodvisno od formalne razglasitve vojne, da so vpeljali omejitve v nemednarodne spore in kategorijo hudih kršitev Ženevskih konvencij, ki so jo morale države prenesti v nacionalno zakonodajo kot kriminalna dejanja in se obvezati, da bodo kršitelje kaznovali ali izročili. Poleg tega je prvi protokol (1977, 11. in 85. člen) še natančno opredelil hude kršitve Ženevskih konvencij za vojne zločine in dopolnil seznam hudih kršitev, drugi protokol (1977, 3. člen) pa je omejil obseg pomoči v notranjih konfliktih. Ženevske konvencije so bile tudi zelo široko sprejete in so danes del mednarodnega občega običajnega prava, kar pomeni da so pravno zavezujoče za vse države (Josipović 2005, 23).

Od začetka sojenj za vojne zločine v Nürnbergu in Tokiu je preteklo pol stoletja do ponovne ustanovitve *ad hoc* mednarodnih kazenskih sodišč za zločine, storjene na območju nekdanje Jugoslavije in v Ruandi, čeprav so bile priložnosti njihovo za ustanovitev že prej. Po izbruhu vojne med nekdanjimi republikami SFRJ leta 1991 in nasilja med Tutsiji in Hutuji v Ruandi so ZN prepoznali to kot grožnjo miru in pozvali k sojenju tistim, ki so zagrešili zločine proti človečnosti v SFRJ in Ruandi (Blakesley 1997, 190), čeprav je potrebno poudariti, da so si v primeru ICTY predvsem ZDA in VB prizadevale preprečiti njegovo ustanovitev (Bavcon in drugi 1997, 183–4).

Tako je maja 1993 generalni sekretar ZN predlagal statut za ustanovitev sodišča za vojne zločine, ki so bili storjeni na območju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje. Varnostni svet je statut potrdil in s sprejetjem Resolucije 827 ustanovil ICTY, ki deluje od 18. novembra 1993 v Haagu (Blakesley 1997, 190). To je bil prvi primer ustanovitve vojaškega sodišča, ki je temeljilo na sedmem poglavju Ustanovne listine (UL) ZN in je bilo ustanovljeno na podlagi resolucije ter ne na podlagi mednarodne pogodbe (Degan 2000, 548). Ker bom v naslednjem podpoglavju podrobno analizirala delovanje ICTY, bo v tem delu zadostovala le omemba njegove ustanovitve.

Temu je sledila ustanovitev ICTR z Resolucijo 955 Varnostnega sveta ZN, prav tako na podlagi sedmega poglavja UL ZN, ki deluje od 8. novembra 1994. Ker gre v primeru Ruande za notranji spor z ogromnim številom civilnih žrtev, je ICTR pristojen za sojenje v primeru zločina genocida, zločinov proti človečnosti in za kršenje 3. člena Ženevskih konvencij ter drugega protokola (Statut ICTR, 2.–4. člen), ki so jih storili državljani Ruande in so se zgodili na ozemlju Ruande v letu 1994 (Statut ICTR, 1. člen). Vsi ostali členi statuta so enaki kot v Statutu ICTY, zato jim na tem mestu ne bomo posvečali pozornosti (Degan 2000, 551–2). Potrebno je poudariti, da se tudi to sodišče sooča s podobnimi težavami pri preganjanju vojnih zločincev kot ICTY. Do avgusta 2010 je bilo rešenih 52 primerov, deset obtožencev je še vedno na prostosti, 21 primerov je v teku in trije obtoženci čakajo na sojenje (ICTR 2010).

Ustanovitev *ad hoc* sodišč za Jugoslavijo in Ruando je imela velik vpliv na sprejetje Rimskega statuta ICC leta 1998, ki je v veljavo stopil leta 2002 in ga je do 18. avgusta 2010 ratificiralo 113 držav, kar pa pomeni, da še vedno nima univerzalne pristojnosti, za kar so si mnogi strokovnjaki mednarodnega kazenskega prava prizadevali, saj obvezuje le države pogodbenice (ICC 2010). ICC je pristojen za zločin genocida, zločine proti človečnosti, vojne zločine in zločin agresije (Rimski statut, 5. člen), pri čemer je potrebno opozoriti, da v mednarodnem pravu še vedno ni sprejeta *ius cogens* definicija agresije kot kaznivega dejanja, čeprav so si tekom pogajanj za sprejetje statuta zanjo prizadevali, zato v Rimskem statutu tudi ni opisa zločina agresije, kar pomeni, da ICC dejansko nima pristojnosti soditi za kazniva dejanja agresije (Türk 2007, 191–2). Tudi v Rimskem statutu (25.–33. člen) je natančno opredeljena kazenska odgovornost posameznika, poveljniška odgovornost in druge okoliščine, ki zadevajo individualno kazensko odgovornost. Vendar pa je ena od slabosti osebna pristojnost sodišča, ki se

nanaša le na osebe, ki so storile zločin na ozemlju države pogodbenice, ali na državljane države pogodbenice, ne glede na to, kje je bil zločin storjen, a le za zločine, ki so se zgodili od dne, ko je Rimski statut stopil v veljavo oziroma je k njemu pristopila določena država (Rimski statut, 24. člen). Tako je še vedno veliko število primerov vojnih zločinov izven dosega ICC, saj njegov mandat temelji na volji držav, da k njemu pristopijo. Vendar pa je potrebno poudariti, da je to prvo stalno mednarodno kazensko sodišče v zgodovini, ki ni ustanovljeno le za določene pretekle zločine, temveč ima pristojnost sojenja za zločine, ki se še bodo zgodili, kar ima preventivni učinek in tako zmanjšuje verjetnost, da se bodo hudi zločini sploh dogajali (Šimonović 2005, 95–9).

Po ustanovitvi ICC so sledile nove ustanovitve sodišč za pregone zločinov na lokalni ravni, in sicer je bilo 16. januarja 2002 ustanovljeno Posebno sodišče za Sierra Leone, ki ga je ustanovila vlada Sierra Leone v sodelovanju z ZN in ima mandat za sojenje kršiteljem humanitarnega prava na ozemlju Sierra Leone od 30. novembra 1996 dalje (The Special Court for Sierra Leone 2010). Temu je 6. junija 2003 sledila ustanovitev Posebne zbornice sodišča v Kambodži z mandatom za sojenje voditeljem Rdečih Kmerov (Extraordinary Chambers in the Court of Cambodia 2010). Nazadnje pa je 10. junija 2007 stopil v veljavo statut Posebnega sodišča za Libanon, ki je bil prav tako ustanovljen v sodelovanju z ZN, njegov mandat pa obsega pregon odgovornih oseb za napad 14. februarja 2005 (Special Tribunal for Lebanon 2010).

V zadnjih dveh desetletjih je bil tako z ustanovitvijo ICTY, ICTR in ICC kljub nekaterim slabostim narejen velik korak naprej v mednarodnem kazenskem pravu, predvsem kar se tiče preganjanja vojnih zločinov in želje po tem, da se nekaznovanost za vojne zločine končno prekine. Pomembno je tudi dejstvo, da se preganja tudi najvišje državne in vojaške predstavnike. Tako ustanovitev ICTY kot ICC so spremljali poskusi nekaterih držav, predvsem najvplivnejših, da bi le-to preprečile, saj je po njihovem mnenju to pomenilo poseg v suverenost in neodvisnost držav, vendar so razlogi za temi trditvami predvsem v tem, da si nekatere države prizadevajo zmanjšati vpliv mednarodne skupnosti, še posebej na področju človekovih pravic. A razvoj mednarodnega kazenskega prava se ne ustavi pri ustanovitvi ICC, saj je želja strokovnjakov s tega področja, da bi se ustanovilo stalno mednarodno kazensko sodišče, ki bi imelo, za razliko od dosedanjih, univerzalno pristojnost, torej bi lahko sodilo za vse hujše zločine in njihovim storilcem. Na žalost je to le želja, kljub temu pa lahko

upamo, da bo do tega koraka prišlo čim prej, kajti glavni namen ustanavljanja mednarodnih kazenskih sodišč ni kaznovanje najhujših zločinov, temveč preprečiti njihovo dogajanje (Šimonović 2005, 95–104).

4.2 MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA NEKDANJO JUGOSLAVIJO

Po pregledu zgodovinskega razvoja mednarodnih kazenskih sodišč, mednarodne kazenske odgovornosti posameznika in s tem mednarodnega kazenskega prava se bom osredotočila na samo delovanje ICTY, in sicer tako, da bom poskušala pojasniti okoliščine njegovega nastanka in analizirati njegovo delovanje, tudi s pomočjo statističnih podatkov. Na koncu se bom osredotočila še na problem nekaznovanosti na mednarodni ravni in analizirala, katero sodno telo bi lahko sodilo še preostalima ubežnikoma, če ju ne aretirajo pred koncem mandata ICTY.

Konec 80. let je SFRJ začela razpadati predvsem zaradi notranjih sporov, ekonomskih, političnih in verskih razlik med republikami. V skoraj vseh republikah so v tem času na oblast prišle nacionalistične politične stranke, ki so le še napihovale te razlike. Krvavi razpad Jugoslavije se je začel z željo po veliki Srbiji takratnega predsednika Srbije in Federativne republike Jugoslavije Slobodana Miloševića. Vojna se je začela z intervencijo Jugoslovanske ljudske armade (JLA) v Sloveniji, ki je trajala le 10 dni. Nato se je vojna razširila na ozemlje Hrvaške, BiH in kasneje Kosova, ki je bilo tedaj ena od provinc Srbije. V času vojne na ozemlju nekdanje Jugoslavije so bili vojni zločini storjeni na vseh straneh, vendar so neodvisni preiskovalci podali oceno, da so srbska vojska, policija in paravojaške enote zagrešile največ zločinov. OZN si je že tekom vojne prizadevala, da bi se zopet vzpostavil mir in da bi se število vojnih zločinov omejilo, predvsem s političnimi ukrepi (Josipović 2005, 30). Tako je 13. julija 1992 Varnostni svet z Resolucijo 764 poudaril obveznost vseh strani v sporu, da spoštujejo norme humanitarnega prava, še posebej Ženevskih konvencij, in da kršitve le-teh zahtevajo kazensko odgovornost posameznika. Nato je Varnostni svet avgusta 1992 z Resolucijo 771 pozval stranke v sporu k takojšnjemu prenehanju kršitev humanitarnega prava ter vse države in mednarodne organizacije pozval k zbiranju dokazov o zagrešenih zločinih in posredovanju le-teh Varnostnemu svetu. Poleg tega je

Varnostni svet pozval vse stranke v sporu, naj spoštujejo to resolucijo, drugače bo moral ukrepati v skladu s sedmim poglavjem UL OZN.

Oktober 1992 je Varnostni svet z Resolucijo 780 ustanovil *ad hoc* Komisijo ekspertov za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, ki je imela nalogo raziskati domneve o množičnih vojnih zločinih, še posebej hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949, ki zadevajo zaščito žrtev v času vojne. Komisija je zbrala veliko število materiala in dokazov o vojnih zločinih, ki so kasneje predstavljali pomemben vir informacij za tožilce ICTY. V svojem končnem poročilu generalnemu sekretarju ZN iz maja 1994 je zločine proti človečnosti storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije zaradi njihove narave, obsega, uporabljenih sredstev za izvrševanje politike in števila žrtev Komisija označila kot posebno zaskrbljujoče za mednarodno skupnost (Končno poročilo Komisije strokovnjakov 1994, odstavek I.H.4). Pred tem pa je v vmesnem poročilu iz februarja 1993 tudi predlagala ustanovitev *ad hoc* mednarodnega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo, ki naj bi ga ustanovil Varnostni svet ali drug kompetenten organ OZN (Vmesno poročilo Komisije strokovnjakov 1993, 74. odstavek). Na podlagi tega je Varnostni svet z Resolucijo 808 22. februarja 1993 sprejel odločitev, da to sodišče tudi ustanovi. Hkrati je Varnostni svet prosil generalnega sekretarja, naj pripravi poročilo s praktičnimi nasveti in priporočili držav članic OZN. Generalni sekretar je poročilo izdelal in mu pripel tudi današnji statut ICTY, ki ga je Varnostni svet z Resolucijo 827 25. maja 1993 odobril in ustanovil ICTY.

Varnostni svet je v tem procesu deloval v skladu s sedmim poglavjem UL ZN, kar pomeni, da je bil ICTY ustanovljen s pomočjo univerzalno obvezujočih ukrepov za ohranjanje miru. Pri tem je Varnostni svet uporabil 41. člen UL ZN, ki mu daje moč, da uporabi vse ukrepe za zagotovitev miru ali preprečitev vojnega konflikta. Tako je bil ICTY ustanovljen kot pomožni organ Varnostnega sveta, kar je v skladu z 29. členom UL ZN, ki pravi, da Varnostni svet lahko ustanovi pomožne organe. Tudi v Resoluciji 827 je zapisano, da so vse odločitve Varnostnega sveta v zvezi z ICTY obvezujoče za vse države in ne le za države, ki so bile stranke v sporu, kar je seveda pomenilo spremembo v tradicionalnem razumevanju suverenosti držav. Že sama ustanovitev *ad hoc* sodišča na podlagi sedmega poglavja UL ZN je povzročila vprašanja o njegovi zakonitosti oziroma ali je to sploh možno in ali lahko Varnostni svet na svoj pomožni organ prenese sodno pristojnost, če je sam nima. Pritožbeni senat ICTY je odločil, da je

ICTY ustanovljen zakonito, saj lahko po 41. členu UL ZN Varnostni svet uporabi vsa sredstva, in poudarek je na vsa, da ohrani mir. Torej tudi tista, ki so kazenskopravne narave. Sodna pristojnost ICTY pa ne izvira iz Varnostnega sveta, saj je ta nima in je ne more prenesti, je pa originalna in temelji na odločitvi Varnostnega sveta, ki temelji na UL ZN (Klabbers 2002, 183–5).

V tem času se je pojavilo vprašanje, kaj bo z ICTY, če se na ozemlju nekdanje Jugoslavije vzpostavi popolni trajni mir, saj njegova pristojnost ni bila časovno omejena, ker je bil določen le začetek časovne pristojnosti od 1. januarja 1991 naprej (Statut ICTY, 8. člen), kar kaže na dejstvo, da so se takratni ustanovitelji zavedali, da se spori ne bodo kmalu končali in da se lahko število žrtev še poveča. Ena od težav, ki se je pojavila, je tudi sam način ustanovitve, še posebej po ustanovitvi ICC na podlagi pogodbe, zaradi česar določene države zavračajo njegovo univerzalno obvezo in sodelovanje z njim. Ta argument je uporabila tudi Federativna republika Jugoslavija in nasprotniki ICTY na Hrvaškem (Josipović 2005, 32–3). To kaže na dejstvo, da ICTY že od vsega začetka spremljajo nasprotovanja, ugovaranja glede legitimnosti in skepsa. Pokazala pa se je tudi nevoljnost nekaterih držav za sodelovanje, kar je vplivalo na učinkovitost sodišča.

4.2.1 Delovanje ICTY

Pri pregledu delovanja ICTY od ustanovitve naprej lahko iz letnih poročil ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini o svojem delovanju razberemo, da se je skozi leta delovanje ICTY spreminjalo in s tem sta se spreminjala predvsem osredotočenost in merilo za uspeh. Iz prvega poročila iz leta 1994 je razvidno, da se je ICTY ukvarjal predvsem sam s seboj in svojo vzpostavitvijo, pridobivanjem ustreznega osebja in vzpostavljanjem pravil. Že leto kasneje, v prvem letu delovanja, je bilo s strani ICTY potrjenih pet obtožnic proti 46 osebam (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 1995, 52.–73. odstavek). Poleg izdajanja obtožnic je bilo tožilstvo v prvih letih osredotočeno predvsem na aretacije obtožencev in njihovo predajo s strani držav, v katerih so se nahajali (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 1994–1996).

Leta 1997 se je zgodil preobrat v osredotočenosti tožilstva, in sicer iz podajanja obtožnic v sojenje obtoženim. Tako je tožilstvo v poročilu iz leta 1997 poročalo o štirih primerih na sojenju in treh v predsodnem postopku (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 1997, 58.–60. odstavek). Leta 1998 pa je poročalo, da se je šest sojenj, ki vključujejo devet obtoženih, ali začelo ali nadaljevalo, tako da je bilo v času poročanja 28 oseb v procesu sojenja ali pa so čakale na sojenje v 13 različnih obtožnicah (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 1998, 112.–115. odstavek).

Leta 1999, ko je bila najpomembnejša izdana obtožnica proti Slobodanu Miloševiću, so bili aretirani trije ubežniki, kar je povečalo število pripornikov v tistem letu na 27, izdanih je bilo pet novih obtožnic, sodni in pritožbeni procesi so se nadaljevali tudi v tem obdobju (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 1999, 124. in 125. odstavek).

Leta 2000 je sodeč po poročilu tožilstva prišlo do nekaterih ključnih premikov. V tem letu je bilo prijatih 13 obtožencev, tožilka je bila aktivno vključena v sedem sojenj in v pripravo devetih nadaljnjih sojenj. V času poročanja je bilo v aktivnih sojenjih udeleženih 18 posameznikov, v pripravljala sojenja pa 13 posameznikov (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2000, 169. in 170. odstavek). V tem letu poročanja izjemno izstopa zaznamek, da je s pomočjo raziskovalnega procesa, ki je trajal vse od ustanovitve ICTY leta 1994, tožilstvo šele tega leta lahko natančno povedalo, kje in kdaj so se zgodili najhujši vojni zločini na območju nekdanje Jugoslavije (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2000, 173. odstavek). V istem poročilu tožilstvo tudi predvidi, da bodo preiskave popolnoma zaključene šele čez štiri do pet let, kar je pomenilo, da so že takrat predvidevali, da bo tožilstvo potrebovalo čas vsaj do leta 2005 za zaključek raziskovanja in izdajo zadnjih obtožnic (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2000, 175. odstavek).

V poročilu iz leta 2002 tožilstvo poroča o bistveno višji številki predanih oziroma aretiranih obtožencev, ta je zrasla na kar 23 oseb. Tožilka je sodelovala v osmih sojenjih, ki so skupaj vključevala 15 obtožencev. Tožilstvo je bilo prav tako aktivno v predsodni obravnavi 16 primerov (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in

Generalni skupščini 2002, 211.–213. odstavek), podpisalo pa je tudi sedem novih javnih obtožnic (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2002, 221. odstavek). V istem poročilu tožilka ponovi zavezo, da bodo preiskave končane do leta 2004 in zato v naslednjem poročilu v letu 2003 zaznamo razdelitev primerov po prednostni obravnavi na skupini A in B. V skupino A spadajo najbolj resni primeri, ki so jih zagrešile osebe z najvišjim činom in za katere so do konca 2004 izdane obtožnice. V skupino B pa spadajo primeri, ki so jih zagrešili tisti z nižjimi čini in naj bi bili obravnavani le, če bo dovolj časa in sredstev za to. Tako je bilo leta 2003 v skupini A 13 preiskav, ki so zadevale 35 osumljencev (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2003, 229. odstavek).

Leta 2004 tožilstvo poroča, da je bilo izdanih šest obtožnic proti 15 osebam, med katerim so bili kar štirje srbski policijski in vojaški generali, dva hrvaška generala in šest najvišjih voditeljev hrvaške skupnosti v Hercegovini. V tem obdobju je bilo prijetih deset obtožencev. V obdobju poročila je delo tožilstva zajemalo predvsem delo na predsodnih postopkih, sojenjih in pritožbenih postopkih (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2004, 262.–270. odstavek).

Tožilstvo leta 2005 poroča o prvem večjem uspehu, to je doseg prvega roka v strategiji zaključka dela, kar pomeni da so bile do konca leta 2004 zaključene vse raziskave v zvezi s primeri, ki vključujejo osumljence najvišjih činov, in da je v skladu s tem tožilstvo izdalo zadnje obtožnice v decembru 2004 (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2005, 176.–184. odstavek).

Leta 2008 tožilstvo poroča o aretaciji dveh izmed zadnjih štirih ubežnikov. Prav tako se je v primerjavi s prejšnjim letom povečalo število sojenj v času poročanja. Tako je tožilec vodil sojenje proti 26 osebam v sedmih simultanih sojenjih, od katerih so v dveh primerih čakali na rzsodbo, sedem obtožencev pa je bilo v predsodnem postopku. Tožilstvo je za hitrejša sojenja predlagalo združitvev primerov, kjer je to možno (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2008, 65.–71. odstavek).

V zadnjem letnem poročilu iz leta 2009 se tožilstvo pohvali, da je bil narejen velik napredek proti zaključku sodnega programa ICTY in da je tožilec predan uresničevanju ciljev iz strategije zaključka dela. Ob koncu poročevalnega obdobja je potekalo sojenje

proti 21 obtožencem v sedmih različnih primerih in samo trije primeri, ki zadevajo štiri obtožence, so še v predsodnem postopku. Tožilstvo je aktivno tudi v pritožbenih postopkih, ki jih je vložilo proti petim obtoženim (Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2009, 55.–57. odstavek).

Pregled delovanja tožilstva ICTY po letih je koristen predvsem zaradi vpogleda v dejansko dogajanje na tožilstvu in v delo tožilstva, kako se je le-to prilagajalo okoliščinam in v koliko procesih hkrati je delovalo, vse od zbiranja dokazov in podajanja obtožnic do sojenj in pritožbenih postopkov. Natančnejša analiza delovanja bo sledila v nadaljevanju.

4.2.2 Strategija zaključka dela ICTY

Zaradi velike porabe sredstev in neučinkovitosti so se s strani zahodnih sil pojavile težnje po zaprtju ICTY, čeprav svojega dela ni končalo. Tako je avgusta 2003 Varnostni svet z Resolucijo 1503 sprejel strategijo zaključka dela, ki je pozvala ICTY, naj uporabi vse ukrepe, da bi končal preiskave do konca leta 2004, do konca leta 2008 zaključil vsa sojenja na prvi stopnji in zaključil s svojim delom do leta 2010. Nove obtožnice morajo zadevati le tiste z najvišjimi čini ali političnimi funkcijami, za ostale naj bi poskrbela nacionalna sodišča. Te zahteve je Varnostni svet okrepil marca 2004 z Resolucijo 1534, ko je ponovil zahteve o strategiji zaključka dela in tožilki ter predsedniku ICTY naložil, da vsakih šest mesecev podata natančno poročilo o uresničevanju strategije.

Iz poročil predsednikov in glavnih tožilcev ICTY Varnostnemu svetu med leti 2004 in 2010 je razvidno, da sta sodišče in tožilstvo naredila načrt, kako izboljšati svoje delovanje in poskrbeti, da bo v čim krajšem času sojeno čim več obtožencem za vojne zločine. Sodišče se je ukvarjalo predvsem s težavo, kako pospešiti proces sojenja. V ta namen so oblikovali tudi dve delovni skupini, eno za pospešitev sodnih procesov in drugo za pospešitev pritožbenih procesov. Naslednji korak za izboljšanje delovanja je bila uvedba možnosti pravočasnega imenovanja *ad litem* sodnikov. Tretji korak predstavlja prenos primerov obtožencev z nižjimi in srednjimi čini na nacionalna sodišča v regiji, četrti korak pa sodelovanje držav v regiji z ICTY (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2005, 5.–23. odstavek).

Tožilstvo je oblikovalo strategijo zaključka dela v treh korakih. Najprej je bilo potrebno zagotoviti združitev tolikšnega števila obtožencev, da se jim še lahko normalno sodi v istem primeru. Sem sodi tudi čim prejšnje prijetje preostalih ubežnikov. Drugi korak je bil prenos čim več primerov na nacionalna sodišča, tretji korak pa zagotovilo, da bo sodišče učinkovito delovalo, ne da bi ubiralo bližnjice, ki bi lahko imele posledice v nepravilnih pregonih in ki bi ogrozile pregon zločinov, kot so genocid in zločini proti človečnosti (Poročilo tožilke ICTY Varnostnemu svetu 2006, 3.–6. odstavek).

Iz zadnjega poročila predsednika ICTY Varnostnemu svetu o uresničevanju strategije zaključka dela 1. junija 2010 (4. odstavek) je razvidno, da ICTY še ne bo tako kmalu zaprl svojih vrat, kljub temu da so sojenja stekla že proti vsem obtožencem razen dvema, ki sta še vedno na begu. Od desetih primerov, ki so trenutno v postopku sojenja, bodo trije končani do konca leta 2010, dva v letu 2011 in preostalih pet v letu 2012. Poleg tega predsednik ICTY Partick Robinson (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2010, 8. odstavek) opozarja, da je prišlo do odstopanja v predvidenem urniku sojenja zaradi številnih dejavnikov, ki so bili izven nadzora ICTY, kot je bila smrt odvetnika, ustrahovanje prič, bolezen obtoženca, določitev zagovornika za obtožence, ki se želijo zastopati sami, in zmanjševanje osebja. Zaradi teh nepredvidljivih dejavnikov je pričakovati, da se bodo pritožbeni postopki nadaljevali tudi v leto 2014, kar pomeni, da bi ICTY po današnjih ocenah zaključil s sojenji šele leta 2014, kar je štiri leta kasneje, kot je to predvidevala Resolucija 1503.

Z Resolucijo 1931 je Varnostni svet 29. junija 2010 na podlagi prošnje predsednika ICTY podaljšal mandat stalnim sodnikom pritožbenega senata do 31. decembra 2012 oziroma do zaključka primerov, ki jih obravnavajo. Stalnim in *ad litem* sodnikom v sodnem senatu pa je mandat podaljšal do 31. decembra 2011 oz. do zaključka primerov, ki jih obravnavajo.⁸

Pri pregledu delovanja ICTY pred strategijo zaključka dela in po njej je razvidno, da se je po vpeljavi strategije znatno povečalo število rešenih primerov na leto. Tudi

⁸ Varnostni svet je na prošnjo predsednika ICTY že z Resolucijama 1837 in 1877 iz leta 2008 in 2009 podaljšal mandat stalnim in *ad litem* sodnikom do 31. decembra 2010. Zaradi zaostankov v sodnih in pritožbenih procesih, ki so razvidni iz zadnjega poročila predsednika ICTY Varnostnemu svetu, je predsednik ICTY zaprosil za čimprejšnje podaljšanje mandata sodnikom, saj bi v nasprotnem primeru zaradi negotovosti lahko prišlo do odhoda sodnikov, kar bi še dodatno upočasnilo delovanje sodišča (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2010, 11. odstavek).

predsednik ICTY v svojem poročilu z dne 24. novembra 2008 (29. odstavek) navaja, da je od prvega poročila Varnostnemu svetu v letu 2004 prišlo do vidnega napredka, saj je takrat 33 obtožencev še čakalo na sojenje, 20 pa jih je bilo še vedno na begu. Danes so vsi obtoženci, ki so bili v priporu, že v procesu sojenja in dva obtoženca sta še vedno na begu (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2010, 3. odstavek). To pomeni, da je strategija zaključka dela dobro vplivala na delovanje ICTY in omogočila hitrejše postopke ter s tem več zaključenih primerov. Tako bo vsaj večina obtoženih z višjimi funkcijami dejansko prišla pred roko pravice, kar je bilo še pred nekaj leti nepredstavljivo.

Vendar dva obtoženca še vedno ostajata na begu in predsednik ICTY se zavzema za to, da se vrata ICTY ne zaprejo, dokler se jima ne sodi, ter prosi mednarodno skupnost, da se ne dopusti nekaznovanost dveh zločincev zaradi strategije zaključka dela. Zato tudi poudari, da je njuno čimprejšnje prijetje nujno potrebno. Tako se bodo okviri strategije zaključka dela lahko spoštovali, hkrati pa brez sojenja Mladiću in Hadžiću delo ICTY ne bo nikoli popolnoma zaključeno (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2008, 42. odstavek).

Tabela 4.1 prikazuje, kako uspešen je bil ICTY pri reševanju sodnih primerov v posameznem letu za posameznega obtoženca. Gre za število podanih končnih sodb posameznikom v določenem letu. Pri tem je potrebno opozoriti, da so v zgornje podatke dejansko všteti tudi posamezniki, ki so bili oproščeni, teh je bilo skupaj 12, dva obsojenca sta umrla tekom prestajanja kazni, 13 so sodili na nacionalnih sodiščih v regiji, proti 20 je bila obtožnica umaknjena, deset jih je umrlo pred prijetjem in šest po tem, ko so bili pripeljani v Haag. V vseh teh primerih se sodni proces proti posamezniku zaključi, zato so šteti v celotno kvoto rešenih primerov na ICTY od leta 1994 dalje. Obsojencev, ki jim je ICTY podal dokončno sodbo, je bilo v vseh letih skupaj 64, torej dobra polovica od števila vseh obtoženih (ICTY 2010d).

Če tabelo 4.1 pogledamo še z vidika uspešnosti ICTY po posameznih letih in predvsem po uvedbi strategije zaključka dela konec leta 2003, lahko vidimo, da so bili v letih od 1994 do 2003 zaključeni sodni procesi proti 65 obtožencem, v letih od 2004 do 2010 pa proti 60 obtožencem. Hkrati je pri tem potrebno opozoriti, da velik del zaključenih primerov proti posameznim obtožencem do leta 2003 predstavljajo oprostitev, umiki

obtožnic in smrti obtožencev, preden so bili privedeni v Haag, ali med samim sojenjem. Takih primerov je bilo v teh letih 40, torej kar 61,5 odstotka vseh zaključenih primerov proti posameznikom do konca leta 2003. Od leta 2004 dalje do leta 2010 pa je bilo takih primerov 11, torej le 18,3 odstotka. Poleg tega je glede na časovni razpon pred in po uvedbi strategije zaključka dela vidna večja uspešnost v času po sprejetju strategije zaključka dela, saj se učinkovitost sodišča kaže v večjem številu končnih obsodb oziroma je pred strategijo zaključka ICTY v povprečju izrekel dokončno sodbo 6,5 obtožencem na leto, po sprejeti strategiji pa desetim na leto (ICTY 2010d).

Tabela 4.1: Pregled zaključenih sodnih primerov glede na posamezne obtožence od leta 1994 do leta 2010

Leto končne sodbe	Število zaključenih procesov na obtoženca
1994	0
1995	2
1996	2
1997	4
1998	17
1999	1
2000	6
2001	12
2002	8
2003	13
Skupaj do leta 2003	65
2004	7
2005	8
2006	7
2007	14
2008	9
2009	9
2010	6
Skupaj od leta 2004 do 2010	60
Skupaj	125

Vir: ICTY 2010d.

Od dneva ustanovitve ICTY do 19. maja 2010 je bilo obtoženih 161 oseb, od tega je bilo zaključenih 125 postopkov proti obtoženim osebam, torej 77,6 odstotka od vseh obtoženih, 36 oseb je še v procesu sojenja, od tega sta dve še vedno na begu. Od 125 zaključenih postopkov proti obtoženim osebam je bilo 12 oproščenih, 64 obsojenih, 13

obtožnic je bilo prenesenih na domača sodišča, 36 osebam je bila obtožnica umaknjena ali so preminili pred ali tekom sojenja, med njimi tudi Slobodan Milošević. Od 36 oseb v procesu sojenja je bilo 16 obtoženih pred Zbornico za pritožbe in 18 obtoženih je trenutno na sojenju (ICTY 2010d). V procesu sojenja je tudi Radovan Karadžić, ki so ga 21. julija 2008 aretirali v Srbiji po trinajstih letih bega in skrivanja (ICTY 2009). Natančnejši pregled stanja primerov na ICTY je razviden iz tabele 4.2.

Tabela 4.2: Ključni podatki o primerih na ICTY

Stanje primera		Št. obtožencev
V procesu sojenja		
	Zbornica za pritožbe	16
	Na sojenju	18
	Na begu	2
	Skupaj	36
Zaključeno sojenje		
	Oproščeni	12
	Obsojeni	64
	Prenos na nacionalna sodišča	13
	Umaknjena obtožnica ali preminili	36
	Skupaj	125
Skupaj		161

Vir: ICTY 2010d.

Glede na vse težave tožilstva bi, kljub temu da je ICTY deležen kar nekaj kritik, lahko ocenili, da je bil v svojem delovanju dokaj uspešen, vsaj glede končnih rezultatov v številkah podanih obtožnic in zaključenih primerov. Končni uspeh bi bil lahko večji in pravici bi bilo lahko zadoščeno veliko prej, če ne bi bila v rokah politike nekaterih velikih sil.

4.2.3 Politični vplivi na delovanje ICTY

Prav nesodelovanje držav je ena od glavnih ovir v delovanju ICTY, kljub temu da je v Statutu ICTY (29. člen) določilo, da države morajo sodelovati z ICTY, in to vse države, ne le tiste, ki so bile stranke v sporu. Sodelovanje držav je ključnega pomena za delovanje sodišča in vključuje sprejemanje pristojnosti sodišča, aretacijo in izročitev

obtožencev sodišču, privolitev v raziskovanje na njihovem ozemlju in druge potrebne oblike sodelovanja. Če država noče sodelovati, lahko ICTY o tem obvesti Varnostni svet, ki lahko proti državi sproži potrebne ukrepe (Josipović 2005, 37). A hkrati je to tudi vse, kar lahko stori, saj o ukrepih odloča Varnostni svet, ICTY pa sam po sebi nima nikakršne moči, da bi državo ali odgovorne politike prisilil v sodelovanje ali jih zaradi tega celo kaznoval. Prav tako ne tožilstvo ICTY. Tako je ICTY prepuščen milosti in nemilosti političnih voditeljev, kar ga je potisnilo v roke politike, ki na ta način odloča o njegovem delovanju in uspešnosti (Del Ponte in Sudetic 2008, 54).

Tudi glavni haaški tožilki Carli Del Ponte je bila vsaka vlada, vsak funkcionar, diplomat in poveljnik Nata pripravljen obljubiti polno sodelovanje z ICTY skupaj z zagotovilom, da bodo obtožence, ki so še na begu, ujeli. Izkazalo se je, da so bile to le prazne besede in obljube tako držav, ki so bile v vojno vpletene, kot velesil, ki v vseh letih njenega mandata niso storile ničesar (Del Ponte in Sudetic 2008, 56). Vzroki za nesodelovanje pa so predvsem politični. Tako se je na primer premier Makedonije Georgijevski izgovarjal, da bi njihovo sodelovanje z ICTY lahko spodbudilo celo teroristične napade (Del Ponte in Sudetic 2008, 55), oblasti v Črni gori pa so si zaradi slabih odnosov s Srbijo želele tajnega sodelovanja z ICTY (Del Ponte in Sudetic 2008, 67).

Omejevanje delovanja sodišča s strani držav se ni kazalo le z nepripravljenostjo za sodelovanje, temveč tudi z namernim oviranjem postopkov in močnim političnim pritiskom velesil na tožilstvo, tako neposrednim kot posrednim, z nakazovanjem sredstev sodišču. Ta pritisk se je pojavil predvsem, ko je prva tožilka ICTY, Louise Arbour, nakazala možnost obtožbe Miloševića, ki bi s tem postal prvi voditelj države, ki bi mu za vojne zločine sodilo mednarodno sodišče.⁹ Nanjo so pritiskali predstavniki velesil, predvsem ZDA, Velike Britanije in Francije, naj z obtožnico počaka, saj naj bi s tem zaustavila mirovni proces in manevrski prostor pogajanj (Hartmann 2008, 16),¹⁰ in

⁹ 22. maja 1999 je Louise Arbour kljub nasprotovanju velesil in brez posvetovanja z njimi tudi podpisala obtožnico Slobodana Miloševića, ki je tako postal prvi aktualni voditelj države, ki ga je obtožil mednarodni tožilec, kar za mednarodno kazensko pravo seveda pomeni velik napredek in sporočilo vsem, da tudi aktualni voditelji držav niso nedotakljivi (Hartmann 2008, 15).

¹⁰ Florenece Hartmann je novinarka, ki je med letom 2000 in 2006 kot tiskovna predstavnik in svetovalka za Balkan glavne tožilke ICTY prisostvovala pri vseh strateških sestankih tožilstva, internih razpravah tožilstva glede nadaljnje strategije in na sestankih Carle Del Ponte z najvišjimi političnim predstavniki tako v Haagu kot v tujini ter se je odločila svoja opažanja o delovanju ICTY in vplivu ali igri politike z njim tudi zapisati v knjigi z naslovom *Mir in kazen: poročilo o tajni vojni med politiko in haaškim pravosodjem* (Hartmann 2008, 9). Avgusta leta 2008 je bila na ICTY proti njej zaradi tega podana obtožnica, ki jo obtožuje, da je zavedajoč se, da krši pravila ICTY, izdajala zaupne informacije

to kljub dejstvu, da v Statutu ICTY (16. člen) jasno piše, da »/.../ tožilec ne sme iskati ali sprejemati navodil od nobene vlade ali drugega vira«, kar kaže na to, da so velesile delovale v nasprotju s statutom ICTY. A tožilci niso dobili le navodil, včasih so bile iz njih jasne tudi grožnje v primeru nasprotnega delovanja. Vendar sta bili tako Carla Del Ponte kot njena predhodnica Louise Arbour vztrajni in zavezani svojemu poslanstvu ter sta tako uspeli kljubovati željam in pritiskom velesil. Brez njiju bi sodišče ostalo le črka na papirju, tako kot so si mnogi politiki in diplomati, ki so v Varnostnem svetu enoglasno glasovali za Resolucijo 827, tudi predstavljali (Hartmann 2008, 20). To dokazuje tudi pričanje Madeleine Albright na ICTY v primeru Biljane Plavšić leta 2002, ki je takrat izjavila: »Lahko je bilo glasovati za Resolucijo, vendar si tedaj nihče ni predstavljal, da bi takšno sodišče nekoč zares utegnilo delovati. Vsi so bili mnenja, da ne bo nikoli nobenega obtoženca, nobenega procesa. Celo največji optimisti so dopuščali možnost, da nikoli ne bo prišlo do rozsodb, sodb in obsodb« (Hartmann 2008, 22). In če to izjavi tedanja predstavnik ZDA pri OZN, ki je stalna članica Varnostnega sveta, organa, ki je dejansko ustanovitelj ICTY, potem se je potrebno vprašati, zakaj so sodišče ustanovili, če niso verjeli v njegovo delovanje. Verjetno je šlo le za farso, s katero naj bi pokazali svojo odločnost pri kaznovanju množičnih zločinov v Jugoslaviji in poplačali krivico žrtvam, v resnici pa ni bilo nobene volje, da bi ustanovili neodvisen in močan sodni organ, ki bi prekinil tradicijo nekaznovanosti za kršitve humanitarnega prava.

Države so poleg zgoraj opisanega načina oviranja delovanja ICTY našle tudi druge. Tako so ob začetku delovanja sodišča velesile omejevale finančna sredstva in na ta način onemogočale delovanje sodišča. Kljub temu so sodniki nekako dobili donacije za prve preiskave, kar pa je pomenilo, da so države morale začeti izpolnjevati svoje obljube. Tako jim je sodišče počasi začelo uhajati izpod nadzora in morale so najti nove načine, kako ga nadzorovati. To je bilo možno samo tako, da so prevzele politični nadzor nad njim, saj je sodišče potrebovalo sodelovanje vlad za dostop do dokazov in aretacije obtožencev na begu. Tako naj bi ZDA, VB in Francija z nedostopnostjo dokazov tožilstvu onemogočale, da bi v razumnih rokih opravilo preiskave in dobilo zadostne dokaze za obtožnice proti odgovornim za kršitve humanitarnega prava na območju nekdanje Jugoslavije (Hartmann 2008, 49–57).

javnosti o primeru Milošević. 14. septembra 2009 je bila obsojena za nespoštovanje sodišča, ki ji je naložilo plačilo kazni v višini 7.000 EUR (ICTY 2010b).

V nekaterih primerih naj bi šli celo tako daleč, da so, preden so določene dokaze predali tožilstvu ICTY, le-te pregledali in oskrunili do te mere, da niso imeli več nobene vrednosti. Tako naj bi bilo tudi z videoposnetkom slovesnosti ob šesti obletnici Rdečih baretk, katere se je udeležil Milošević skupaj z vsemi ključnimi možmi policije, ki je predstavljal enega ključnih dokazov za ugotavljanje povezave med zločini in Miloševićem za nasilje v BiH in na Hrvaškem. Ko je država lastnica naredila prevod videoposnetka, je bil ta spremenjen in vseboval označbe kot 'neslišno', določena imena so bila popačena in neprepoznavna. Šele leto kasneje, ko je bil posnetek predan tožilstvu, so ugotovili, da so odlomki, ki so bili označeni z 'neslišno', dejansko vsebovali celoten zgodovinski opis vojnih dejstev specialnih enot Miloševićeve policije tako na Hrvaškem kot v BiH. Hkrati so bile zabrisane izjave, ki so potrjevale Miloševićevo dejansko vlogo v vojni (Hartmann 2008, 129).

Carla Del Ponte je leta 2005 začela odkrito govoriti o pomanjkanju politične volje s strani mednarodne skupnosti, sil Organizacije severnoatlantskega sporazuma (*North Atlantic Treaty Organization* – Nato) in EU, saj je tožilstvo od začetka bega Karadžića in Mladiča le-tem podalo veliko informacij o nahajanju teh dveh zločincev, kljub temu da to ni njihova naloga, a vse zaman. Zato je tudi sama začela vse bolj verjeti v tajne sporazume med Karadžićem in Američani, da se mora le umakniti s političnega položaja v Republiki Srbski v zameno za nekaznovanost. Carla Del Ponte upravičeno ni verjela v nesposobnost celotne mednarodne skupnosti, da najde dva ubežnika, ki sta bila ves čas na območju Srbije, Črne gore in Republike Srbske. Na začetku so ju videvali tudi na ulici, mirno sta se vozila mimo vojakov ZN, a nihče ni reagiral. Javno je spraševala, katera politična oblast je sposobna zaukazati odločilno akcijo za prenehanje nekaznovanosti najhujših vojnih zločincev na območju nekdanje Jugoslavije. Ko je javno zagrozila, da bo v primeru nadaljevanja takšnega odnosa zahodnih sil decembra 2005 Varnostnemu svetu predložila vse podatke, ki jih je zbirala šest let in ki dokazujejo, zakaj nista bila aretirana, se je odnos zahodnih sil do tožilstva izboljšal, hkrati tudi stopnja sodelovanja, a le za kratek čas, le toliko, da decembra tožilka ni uresničila svoje grožnje (Hartmann 2008, 190–200).

Sumi se, da zahodne sile z nesodelovanjem niso hotele zaščititi le vojnih zločincev, temveč predvsem same sebe, saj bi lahko ICTY izbrskal dokaze, da so vedele za srbske načrte z muslimansko enklavo v BiH preko podatkov obveščevalnih služb (Američani

so imeli celo prisluškovalna sredstva na tem območju), a jih nihče ni poskusil zaustaviti in preprečiti genocid. Zaradi bojzani do lastne odgovornosti, ker kljub vedenju niso ukrepale, so se zahodne sile skrivale pod pretvezo, da je bilo to dejanje norosti in ga zato ni bilo možno predvideti (Hartmann 2008, 92–4). Poleg zahodnih sil sta se tudi Beograd in Zagreb poskušala izmikati pravosodju, predvsem pri predaji vojnih zločincev in koristnih informacij ter dokumentov o poteku vojne (Hartmann 2008, 100–1).

S tem so vse omenjene države zavestno kršile 29. člen Statuta ICTY, a proti nobeni ni bil sprožen kateri koli ukrep, saj bi lahko na predlog tožilstva ukrepal le Varnostni svet, katerega stalne članice so prav tako zahodne sile, a tožilstvo zaradi političnih pritiskov nikoli ni podalo predloga, čeprav je bila decembra 2005 Carla Del Ponte tik pred tem (Hartmann 2008, 190–1). Podalo pa ga je proti Srbiji, a se Varnostni svet ni odzval z resolucijo, ki bi jih prisilila v sodelovanje (Hartmann 2008, 228). Srbiji in Hrvaški je zaradi nesodelovanja z ICTY grozila predvsem ustavitev pogajanj za vstop v EU in Nato (Hartmann 2008, 250–1; 260–1).

Težave tožilstva pa niso prihajale le od zunaj, tudi znotraj tožilstva so sodelavci ovirali delo tožilke in jima nasprotovali, še posebej Carli Del Ponte, ki je bila na mestu tožilke kar osem let. To se je dogajalo zaradi njihovih lastnih prepričanj, nepoznavanja ozadja celotnega konflikta in zaradi pritiska držav, katerih državljani so bili (Del Ponte in Sudetic 2008, 144). Delo tožilstva se je tako zelo upočasnilo, saj pomočniki in namestniki tožilke niso opravili dela, ki jim ga je naložila, in tako povzročili znatno izgubo časa (Hartmann 2008, 66–71). Poleg tega so določene države poskušale vplivati tudi na izbiro sodelavcev tožilstva, ki jih po Statutu ICTY (člen 16.5) na predlog tožilca določi generalni sekretar.

Samo dejstvo, da je do aretacije in izročitve Miloševića v noči z 28. na 29. junij 2001 dejansko prišlo, je po vsem tem neverjeten dosežek, saj velike sile pred tem niso kazale nobenega interesa, da bi ga obtožili, kaj šele aretirali. Prav tako se je po vseh letih neuspešnega pregona Mladića in Karadžića izgubilo upanje za njuno aretacijo in izročitev ICTY. Vest, da je bil Karadžić 21. julija 2008 aretiran v Srbiji, je mnoge presenetila, kljub temu uspehu pa je še vedno veliko nejevere glede aretacije Mladića (ICTY 2009). Z aretacijo Karadžića in objavo zgodbe o njegovem begu, se je le še

potrdila trditev Carle Del Ponte, da za njegovo aretacijo enostavno ni bilo politične volje, saj bi glede na njegov slog življenja v času bega morali vedeti, kje se nahaja. To le še bolj potrjuje dejstvo, da brez poguma Louise Arbour, da prvič v zgodovini poda obtožnico proti aktualnemu predsedniku države, in vztrajnosti Carle Del Ponte, Milošević in Karadžić kljub teži njunih zločinov za svoja dejanja morda nikoli ne bi odgovarjala pred sodiščem.

Težave so se pojavile tudi med samimi procesi. Najbolj znano je sojenje Miloševiću, ki ga je le-ta skonstruiral v politično predstavo in to s pomočjo pravnih sredstev, ki so mu bila na voljo in jih je s pridom izkoristil. Branil se je sam, brez zagovornika, čeprav je tožilstvo temu nasprotovalo in od sodišča zahtevalo, da se mu določi branilca, vendar neuspešno. In ko je Milošević začutil neodločnost sodnikov, je to izrabil, prav tako pa tudi mnogi drugi obtoženci, kot so Slobodan Praljka, Momčilo Krajišnik in Vojislav Šešelj. To je vzelo tožilstvu veliko dragocenih ur in dni v postopku sojenja, kar lahko pomeni, da bi Milošević v nasprotnem primeru doživel obsodbo, saj Del Pontejeva trdi, da je do zaključka procesa manjkalo le še nekaj obravnav (Del Ponte in Sudetic 2008, 154–6).

Na tem mestu je potrebno omeniti tudi dejstvo, da so po trditvah Del Pontejeve in Sudetica (2008, 277) kazni za obtožence za vojne zločine dejansko nizke v primerjavi z drugimi zločini, za kar Del Pontejeva krivi predvsem neizkušnost sodnikov v sojenju najvišjim državnim in vojaškim funkcionarjem za vojne zločine. Poleg tega pa žrtve izpostavljajo, da ne more biti sprave, če zločinci dobivajo tako nizke kazni, hkrati pa so mnogi še vedno na prostosti (Clark 2009, 129–36).

Če je na nacionalni ravni vsaj v pravnih državah jasna ločnica med politiko in pravosodjem, pa je mednarodno pravosodje še vedno podrejeno političnim procesom, saj imajo tako predvsem velesile še vedno nadzor nad tem, komu, kako in kdaj bo sojeno. Zato je zelo težko zagotoviti neodvisnost mednarodnega pravosodja, ta se bo zgodila šele takrat, ko bo obstajala tudi volja držav za ta korak (Hartmann 2008, 275)

Že dejstvo, da je Meddržavno sodišče 26. februarja 2007 v sodbi, ki jo je sprožila BiH, razsodilo, da Srbija ni odgovorna za genocid v Srebrenici in pri njem ni sodelovala,

kaže na to, da je resnica potvorjena in se bo kot taka prenašala v prihodnost (Hartmann 2008, 268–70).¹¹

Poleg tega je žalostno, da je ICTY dejansko pomagal Srbiji pri prikrivanju dokazov v primeru BiH proti Srbiji na Meddržavnem sodišču. Tako so iz dokazov umaknili arhive Vrhovnega obrambnega sveta, saj so Srbi trdili, da pravosodje in resnica škodujeta stabilnosti v regiji in delujeta proti miru. Zato so se pred ICTY sklicevali na pomemben nacionalni interes, zaradi česar naj arhivov ne bi predali Meddržavnemu sodišču, saj bi obsodba za genocid povzročila razkol med Srbijo, Črno goro in BiH ter vsesplošno destabilizacijo v regiji in posledično tudi revizijo Daytonskega sporazuma. Tožilstvo ni razumelo, kako lahko sodniki ICTY državi pomagajo pri izmikanju dokazov z namenom preprečiti odločanje drugi sodni instanci o njihovi vsebini in izrek morebitne sodbe. Pravilnik ICTY o postopku in dokazih sodnikom ne omogoča priznavanja posebnih zaščitnih ukrepov zgolj zato, da bi pred drugim sodiščem prikrili odgovornost kake države. Kljub temu je ICTY popustil pred zahtevami Srbije in omejil uporabo dokazov le zato, ker kažejo na odgovornost posameznikov ali institucij za hudodelstva, glede katerih naj bi imele žrtve ne le pravico zahtevati, temveč tudi dobiti odškodnino pred katero koli sodno instanco (Hartmann 2008, 103–4).

Odnos samih držav in s tem OZN do ICTY se kaže tudi v izjavi Britanca Ralpa Zacklina, pomočnika generalnega sekretarja OZN za pravna vprašanja, julija 2003, ko je Carli Del Ponte pojasnil: »Varnostni svet je politični organ, ICTY in ICTR sta organa Varnostnega sveta, torej sta podvržena določenemu nadzoru, to pomeni političnim pritiskom« (Hartmann 2008, 245).

Vendar pa države pri tem pozabljajo na svoje mednarodne obveznosti. Pregon izvajalcev genocida je obveznost držav članic, ki jo nalagata ICTY (29. člen) in Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida (1948, 5. člen). Meddržavno sodišče je v sodbi leta 2007 (BiH proti Srbiji 2007, 471. odstavek

¹¹ V primeru BiH proti Srbiji (2007, 471. odstavek) je Meddržavno sodišče razsodilo, da Srbija ni zagrešila, napeljevala ali sodelovala v genocidu leta 1995 v Srebrenici, je pa kršila obvezo Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ker ni preprečila genocida in izročila Ratka Mladića ICTY, vendar je sodišče odločilo, da ji ne bo naložilo plačila kompenzacij. Proti Srbiji je postopek pred Meddržavnim sodiščem zaradi domnevnih Kršitev Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida sprožila tudi Hrvaška, vendar še ni bila podana dokončna sodba (Hrvaška proti Srbiji 2008).

opozorilo na to dejstvo in obsodilo Srbijo, ker Ratka Mladića ni izročila ICTY. Vse zahodne sile in Rusija, ki so omejevale delo tožilstva in pregon vojnih zločincev tudi s prikrivanjem podatkov o lokaciji vojnih zločincev, kot sta Karadžić in Mladić, so konvencijo ratificirale (Hartmann 2008, 207; Združeni narodi 2010).

Tudi v Daytonskem sporazumu, ki naj bi zagotovil mir, sta bila odgovornost za vojne zločine in pregon hudodelcev omenjena le toliko, da so vse strani pozvali k polnemu sodelovanju z ICTY in podali zagotovilo, da bodo osebe, ki jih je ICTY obtožil, izključene iz političnega življenja (Hartmann 2008, 147).

V primeru, da se ICTY zapre pred aretacijo še zadnjih dveh ubežnikov, kot to želi Rusija, ki v Varnostnem svetu stalno poziva k zaprtju, zaporna naloga za Mladića in Hadžića ne bosta več veljavna. Zločin genocida in proti človečnosti v skladu s Konvencijo iz leta 1968 ne zastara in če obtožnici ICTY ob njegovem zaprtju postaneta nični in hkrati Varnostni svet ne vzpostavi mehanizmov, ki bi zagotovili njuno stalno veljavo, potem bi morala vsaka država, v kateri bi Mladić in Hadžić bivala, pred sodiščem sprožiti nove obtožnice in izdati nove zaporne naloge. Zato bi bilo za podaljšanje veljavnosti obtožnic in zapornih nalogov po zaprtju sodišča potrebno sprejeti resolucijo Varnostnega sveta, ki bi omogočila sojenje na ICC ali kateri drugi sodni instanci, saj z zaprtjem sodišča preneha tudi njihova veljavnost. V primeru sojenja ubežnikoma na nacionalnih sodiščih v Beogradu, Sarajevu ali drugod obstaja nevarnost, da bi obstoječe obtožnice preoblikovali in umaknili vse, kar je v njih motečega. Poleg tega pa ni pričakovati pretirane zavzetosti zahodnih sil za kaznovanje ubežnikov, saj se bi po njihovem mnenju žrtve morale zadovoljiti že s samim pregonom obtožencev, ki jima onemogoča prosto gibanje in sta z obtožnicami že ožigosana s sramoto (Hartmann 2008, 201–2).

4.2.4 Nekaznovanost in njen vpliv na izgradnjo miru

Po pregledu delovanja sodišča in vseh okoliščinah se bom na kratko ustavila še pri samem boju proti nekaznovanosti. Definicija nekaznovanosti je zapisana že v okviru ključnih pojmov, zato je na tem mestu ne bom ponavljala. Namen tega odseka je predvsem predstaviti nekatere podrobnosti v zvezi z nekaznovanostjo in sojenjem

zločincem za hude kršitve humanitarnega prava ter njegov vpliv na žrtve in spravo. Po vsaki vojni se mora vlada odločiti, ali se bo soočila s preteklostjo ali pa raje pozabila nanjo in gledala v prihodnost. Za prihodnost naroda in spravo je vsekakor boljše, če se s preteklostjo sooči, saj ta zagotavlja trajnejši mir, kar kažejo predvsem prakse s področja Južne Amerike. Za soočenje s preteklostjo države po navadi uporabijo enega od sledečih načinov: preiskave, sojenja, administrativne sankcije, odstranitev iz javne uprave ali civilne tožbe (Roht - Arriaza 1995, 281–2). V primeru ustanavljanja sodišč je to zelo dolgotrajen proces, tudi zaradi samih sodnih postopkov. Zaradi vseh dodatnih postopkov, nekvalificiranega osebja in drugih spremljajočih dejavnikov, se po navadi ustanovljena sodišča omejujejo na sojenje le najbolj očitnim zločincem, tistim, ki jim je najlažje dokazati zločin, in tistim na visokih položajih (Roht - Arriaza 1995, 286–7). In enako se je zgodilo na ICTY.

V družbah v tranziciji je zaradi kaotičnih razmer težko zadostiti pravici. Na to vpliva predvsem veliko število zločincev, preobremenjene institucije, revščina in majhna družbena povezanost. V takih primerih je mednarodna pomoč in mednarodni kazenski pregon eden ključnih elementov za obnovo miru in boj proti nekaznovanosti (Sadat 2007, 239). Mednarodna sodišča imajo lahko veliko vlogo v procesu diskreditacije vojnih zločincev, ki zavzemajo ključne politične pozicije v državi, saj se preko podanih obtožnic, aretacije in sojenja zmanjša njihov vpliv ter čez čas postanejo skupaj s svojimi idejami stigmatizirani in marginalizirani. Precedenti v zahtevah po odgovornosti posameznika za množične poboje so ključnega pomena pri prekinitvi kulture nekaznovanosti in osnovna podlaga za trajajoči mir po vojnem spopadu. Tako je tudi ICTY pripomogel k izgradnji miru v povojnih družbah in k vpeljavi odgovornosti v kulturo mednarodnih odnosov ter hkrati odvrnil posameznike od podobnih dejanj v prihodnosti (Akhavan 2001, 7–10).

Oziroma kot pravi Simpson (1997, 20), je namen sojenja vojnim zločincem, da se razsvetli še nedolžne in potencialne zločince in hkrati kaznuje zgodovinske zločince. Sojenje vojnim zločincem je torej predstava, povračilni ukrep in dokazovanje zgodovine. Scharf (2007, 250–1) pa temu doda še okrepitev zaupanja v pravo in v novo demokratično vlado ter hkrati opozarja, da nekaznovanost sproža zaničevanje prava in spodbuja nadaljnje kršitve. Poleg tega pa lahko neuspeh pri kaznovanju nekdanjih političnih in vojaških vodij, odgovornih za vojne zločine, omaja vero v pravo in

povzroči nezaupanje v politični sistem, kajti državljani bo izgubil vso vero v pravni sistem kot osnovo za delovanje države na poti v demokracijo, če bodo tisti, ki so imeli v rokah moč, videti nad zakonom in nedotakljivi (Scharf 2007, 252).

Poleg tega je potrebno izpostaviti, da je tudi vpliv delovanja ICTY in njegovega boja proti nekaznovanosti različno razumljen s strani različnih etničnih skupin, ki so bile udeležene v oboroženih spopadih in je odvisen predvsem od pojmovanja ICTY, ki je pogojeno z narodno pripadnostjo. Tako na primer raziskava Rosulnikove (2009, 81–2) potrjuje, da Bošnjaki v večji meri menijo, da je ICTY spodbudil spravo, kot pripadniki drugih narodnih skupnosti v BiH.

V sodbah ICTY se v mnogih delih omenja pojem nekaznovanosti za vojne zločine in stremenje ICTY in njegovega tožilstva k preprečevanju nadaljnje nekaznovanosti. Tako je v sodbi v primeru Kordić in Čerkez zbornica za pritožbe izpostavila, da prekinitev nekaznovanosti za resne kršitve mednarodnega humanitarnega prava vpliva na preprečevanje nadaljnjih zločinov in pri tem kot primer navedla tudi navedbo sodnega senata v primeru Kupreškić in drugi, in sicer da je namen sojenja, da se vsem ljudem pokaže, da nekaznovanost za take zločine ne obstaja (Tožilec proti Dariu Kordiću in Mariu Čerkezu 2004, 1081. odstavek). Vendar pa pričanja obtožencev jasno nakazujejo, da je bila v času spopadov nekaznovanost popolnoma pričakovana in da se zakoni niso upoštevali. To je potrdil tudi sam Momir Nikolić, ko so ga na navzkrižnem zaslišanju na sojenju Blagojeviću vprašali, če je moral spoštovati Ženevske konvencije, ko je izvrševal svoje dolžnosti v Srebrenici in njeni okolici julija 1995. Nikolić (Tožilec proti Momirju Nikoliću 2003, 88. odstavek) je odgovoril:

Res mislite, da se je kdo držal določb Ženevskih konvencij v operaciji, v kateri je bilo ujetih in ubitih 7.000 ljudi? Ali res verjamete, da je kdo upošteval zakone, pravila in predpise v operaciji, kjer je bilo ubitih toliko ljudi? Najprej so bili ujeti, nato ubiti, pokopani, izkopani in ponovno pokopani. Si lahko zamislite, da bi kdo v takšni operaciji upošteval Ženevske konvencije? Nihče /.../ ni upošteval Ženevskih konvencij ali pravil in predpisov. Kajti če bi jih, posledica te konkretne operacije ne bi bila 7.000 mrtvih.

Glede na izjave Nikolića je sodni senat v sodbi proti njemu zapisal, da se je v tem času mednarodno kazensko pravo premaknilo iz 'prava v teoriji' v 'pravo v praksi' in da so tudi načela mednarodnega humanitarnega prava postala tako poznana, da bodo osebe, ki bodo v bodoče soočene s podobnimi operacijami, morda upoštevale določila Ženevskih

konvencij in razmislile o posledicah svojih dejanj. Tako naj bi se sedaj vse osebe v boju zavedale svojih obveznosti v odnosu do sobojevnikov, zaščiteneh oseb in še posebno do civilistov (Tožilec proti Momirju Nikoliću 2003, 88.–89. odstavek).

Potrebno je omeniti, da preganjanje vojnih zločinov pomaga tudi žrtvam pri ponovnem pridobivanju osnovnega človekovega dostojanstva in preprečuje osebna maščevanja, hkrati pa je zahteva po odgovornosti tudi moralna dolžnost, ki jo dolgujemo žrtvam in njihovim družinam (Scharf 2007, 251–2).

Priznati moramo, da je bilo na področju kaznovanja za vojne zločine na ICTY narejeno veliko, še posebej v zadnjih petih letih. Vpliv sodišča na preprečitev nadaljnjih zločinov oziroma nekaznovanosti zanje pa je omejen, kar dokazujejo tudi trenutne razmere na kriznih žariščih, kjer se v vojnih spopadih še vedno ne upošteva Ženevskih konvencij. Kljub temu je dejstvo, da sta le še dva ubežnika na prostosti, zgovorno, čeprav bi se za popolno zadoščenje pravici tudi ta dva morala že zdavnaj najti na sojenju. A vendar moramo pri teh ocenah ostati realni, saj iz vsakdanjega življenja vemo, da noben sistem ne deluje brezhibno. Vseeno pa ne gre zanemariti vpliva slabega občutka pri žrtvah zaradi teh neuspehov in vpliva le-tega na spravo in izgradnjo miru v povojnih družbah, kar je v primeru vojne na območju Jugoslavije še posebej težko, saj so si bili sosede in prijatelji največji krvniki.

4.3 DOSEŽKI ICTY

V prvem delu tega poglavja smo lahko videli, da se je odgovornost posameznika za vojne zločine dobro začela razvijati šele po drugi svetovni vojni, prav tako boj proti nekaznovanosti za vojne zločine in hkrati zavedanje, da nekaznovanost sproža nadaljnje kršitve humanitarnega prava. Šele v zadnjem desetletju se je zavest ljudi dvignila do te mere, da se zavedajo problema nekaznovanosti in hkrati odgovornosti posameznika za storjene zločine med vojnimi spopadi. To je bilo doseženo tudi preko številnih sojenj vojnim zločincem na različnih mednarodnih sodiščih za vojne zločine po svetu. Hkrati se moramo zavedati, da je še veliko zločinov, za katere ni odgovarjal nihče, še posebej ne velike sile, a če ostanemo optimistični, se bo morda čez čas tudi to spremenilo.

Mednarodna skupnost je s samo ustanovitvijo ICTY vsaj delno poplačala svoj dolg žrtvam, ker kljub možnostim ni preprečila najhujših zločinov, predvsem genocida v Srebrenici, in tako naredila korak bližje k izkoreninjenju nekaznovanosti (Maroša 2003, 90–1).

Pri doseganju ciljev, kot so definirani v Resoluciji 827 Varnostnega sveta, to je preprečitev nadaljnjih zločinov, doseganje pravice in prispevanje k obnovi in ohranjanju miru, je bil ICTY le delno uspešen, predvsem pri zadnjih dveh postavkah. Vendar pa njegovega delovanja ne morem oceniti le na podlagi teh ciljev, saj se je potrebno vprašati, če so sploh realni in če bi jih lahko katero koli sodišče doseglo (Clark 2009, 123–4). Dejstvo je, da ICTY leta 1995 ni uspelo preprečiti poboja 7.000 muslimanov v Srebrenici in nadaljnjih pobojev na Kosovem leta 1999. Vendar pa je s sojenjem ključnim politikom, kot sta Slobodan Milošević in Biljana Plavšić, dokazal, da nihče ni nad zakonom. Hkrati je spodbudil ustanovitev drugih sodišč za vojne zločine po svetu in s tem pripomogel k zavesti, da bodo kršitelji humanitarnega prava odgovarjali za svoje zločine ne glede na njihov položaj v družbi, politiki ali vojski (Clark 2009, 125–6).

Potrebno je izpostaviti, da je moralo tožilstvo ICTY brez ključnih prič in dokazov premagati ali zaobiti težave ter se znajti s tistim, kar so ponujale okoliščine. Najpomembnejše priče zagotovo ne bi nikoli pričale, če ICTY ne bi imel možnosti, s katero se nacionalna sodišča težko pohvalijo, to je, da jim omogoči pot iz države, torej da jim priskrbi nov potni list, včasih celo identiteto. Kljub vsem oviram je ICTY dokazal svoje. Njegov uspeh v praktičnem smislu je dokazal koristnost mednarodnega pravosodja in potrebo, da se mednarodnemu kazenskemu sodišču omogoči delovati tam, kjer bi nacionalni pravni organi opustili kaznovanje hudodelstev in ugotavljanje odgovornosti (Hartmann 2008, 133).

Poleg tega se je potrebno vprašati, kaj bi bilo danes na območju nekdanje Jugoslavije, če se ICTY nikoli ne bi ustanovil. Dejstvo je, da je ICTY zagotovil več pravice in varnosti kot bi ali so jo nacionalna sodišča na tem območju. Poleg tega sodišče preko sodnih postopkov ne more zagotoviti vseh kompleksnih potreb postkonfliktne družbe, zato moramo vsi sprejeti bolj realističen pogled na to, kaj sojenja sploh lahko prinesejo tem družbam (Clark 2009, 136–7). Predsednik ICTY, Patrcik Robinson, v svojem

zadnjem poročilu tudi poudari, da je ICTY s tem, ko je sodil obtožencem za hude kršitve humanitarnega prava, poslal jasen znak, da nekaznovanost za take primere ne bo tolerirana. Poleg tega je imel ICTY odločilno vlogo pri krepitvi pravne države na območju nekdanje Jugoslavije in v širši skupnosti (Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu 2010, 88. odstavek).

Tako je po mnenju Josipovića (2005, 39) kljub vsemu potrebno poudariti, da je bila ustanovitev in samo delovanje ICTY pozitiven napredek v zgodovini mednarodnega kazenskega prava predvsem zaradi izkušenj, ki jih je stroka pridobila, in njegovega vpliva na nastanek ICC.

Največji dosežki ICTY so torej njegova sodna praksa, vloga v razvoju mednarodnega kazenskega prava in sodelovanje z nacionalnimi sodišči v regiji. Poleg tega pa je ICTY dokazal, da je mednarodni kazenski pravosodni sistem izvedljiv in na ta način prispeval h globalnemu boju proti nekaznovanosti (Clark 2009, 137).

5 PRENOS PRIMEROV Z ICTY NA NACIONALNA SODIŠČA V REGIJI

Po pregledu zgodovinskega razvoja mednarodne odgovornosti posameznika in analizi delovanja ICTY se bom osredotočila na pravno podlago za prenos primerov z ICTY na nacionalna sodišča in na to, kako je definiran odnos med njimi, ter nato od blizu pogledala še sodelovanje ICTY s sodišči v BiH, Srbiji in na Hrvaškem. V tem poglavju bom analizirala le odnos med ICTY in nacionalnimi sodišči ter obravnavala le primere, ki so bili preneseni na nacionalna sodišča z ICTY. Ostale primere vojnih zločinov in analizo delovanja nacionalnih sodišč v zvezi z njimi bom obravnavala v naslednjem poglavju.

5.1 PRAVNI OKVIR IN POSTOPEK PRENOSA PRIMEROV Z ICTY NA NACIONALNA SODIŠČA V REGIJI

Najprej naj opozorim na dejstvo, da je eden od glavnih razlogov za ustanovitev ICTY tudi ta, da nacionalna sodišča v Jugoslaviji neposredno po vojni niso bila sposobna voditi nepristranskih in verodostojnih sojenj vojnim hudodelcem ali zagotoviti varnosti prič in žrtev (Hartmann 2008, 223).

Kljub temu si po 9. členu statuta ICTY deli pristojnost za pregon vojnih zločincev z nacionalnimi sodišči, a vendar ima pred njimi prednost, kar pomeni, da lahko od nacionalnih sodišč v vsakem trenutku zahteva predajo primera. Nacionalna sodišča ne smejo obravnavati nobenega primera, če ga že obravnava ICTY, ali obtožiti osebe, ki ji je že bilo sojeno na ICTY. Lahko pa ICTY sodi osebam, ki jim je že bilo sojeno na nacionalnem sodišču, a le v primeru, ko jim je bilo sojeno za navaden zločin in ne za kršitve humanitarnega prava, ali če sojenje ni potekalo neodvisno in je bilo ustvarjeno za zaščito posameznika pred mednarodno kazensko odgovornostjo (Statut ICTY, 10. člen).

Zgornja določila Statuta ICTY torej razmejujejo in določajo odnos v pristojnosti ICTY in nacionalnih sodišč. Pri pregledu zgodovinskega razvoja pristojnosti ICTY pa lahko vidimo, da se je z leti spreminjala. Tako je bil ICTY leta 1993 ustanovljen za pregon

vseh oseb, ki so zagrešile hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju nekdanje Jugoslavije (Statut ICTY, 9. člen). Dokaj hitro je postalo jasno, da ICTY ne bo zmožgal sam soditi vsem obtožencem in osumljencem za vojne zločine. Zato ga je Varnostni svet v Resoluciji 1329 iz leta 2000 pozval, naj se osredotoči zlasti na pomembnejše politične in vojaške obtožence. Na podlagi Resolucije 1503 Varnostnega sveta iz leta 2003 se je pristojnost ICTY še zožila, in sicer na glavne obtožence z najvišjim činom, ki so zagrešili najresnejše zločine, ostale pa mora ICTY prepustiti nacionalnim sodiščem. S preobratom v pristojnosti ICTY je prišlo tudi do delitve dela med ICTY in nacionalnimi tožilci ter sodišči. Delitev dela je bila v veliki meri določena s strategijo zaključka dela,¹² ki je predlagala prenos primerov obtožencev s srednjim in nižjim činom na sodišča v regiji, ki bi bila pod nadzorom ICTY in tožilca (Varnostni svet 2003; Varnostni svet 2004).

V izogib političnim aretacijam v takratni politično nemirni Jugoslaviji je bil leta 1996 sklenjen sporazum v Rimu, v okviru katerega so v 5. členu dogovorjenih ukrepov tedanji predsedniki Izetbegović, Tuđman in Milošević določili, da se osumljence vojnih zločinov lahko aretira le na podlagi predhodno izdanega sodnega naloga ali obtožnice, v skladu z mednarodnimi pravnimi standardi, ki jih potrdi ICTY.

Za prenos primerov¹³ iz ICTY na nacionalna sodišča je bilo potrebno oblikovati tudi osnovna pravila prenosa in kriterije, po katerih bi se primeri prenašali v določene države. Osnovni pogoj je, da mora biti nacionalno sodišče zmožno prevzema primera in hkrati zagotoviti pošteno sojenje, ki dosega mednarodne standarde in spoštuje mednarodna varovala (Tolbert in Kontić 2009, 146). Pravni okvir za prenos primerov je bil določen s pravilom 11 *bis* Poslovnika ICTY (Združeni narodi 2008), ki med drugim določa, v katero državo naj bi se primer prenesel, in sicer navaja tri možnosti: (a) prenos primera na oblasti države, v kateri se je zločin zgodil, (b) v kateri je bil obtoženi aretiran, ali (c) ima pristojnost in je zmožna ter voljna prevzeti primer. O tem, katera od možnosti bo izbrana, odloča skupina treh sodnikov, ki jih na predlog tožilca in po posvetu s tožilcem, ter kadar je to možno, obtoženim, imenuje predsednik ICTY. V primeru odločitve za prenos primera se obtoženca, če je v priporu ICTY, preda izbranim

¹² Glej poglavje 4.2.2.

¹³ Potrebno je opozoriti tudi na vsebino prenosa primerov na nacionalna sodišča, pri čemer naj bi šlo le za prenos obtožnice z ICTY na drugo sodišče. Vendar v praksi to vključuje tudi ves pripadajoči material v povezavi s primerom in ne le material, ki je pripeljal do obtožnice (Tolbert in Kontić 2009, 146).

oblastem, lahko pa tožilec tudi zahteva, da se ohrani varovanje prič. Tožilec mora državi predati vse materialne dokaze za preneseni primer, hkrati pa lahko pošlje lastne opazovalce, da nadzirajo sodni proces. Tožilec ICTY je z Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) za ta namen sklenil sporazum za nadzorovanje procesov po pravilu 11 *bis* v imenu tožilstva ICTY (Tolbert in Kontić 2009, 149). Obtoženi ali tožilec se lahko na odločitev za prenos primera pritožita, o pritožbi odloča skupina treh tožilcev (*referral bench*) (Združeni narodi 2008, 11 *bis*).

Za celoten proces prenosa primera in vsega pripadajočega dokaznega gradiva je bila oblikovana tudi 'tranzicijska ekipa', ki je skrbela za prenos vseh dokumentov in pomoč lokalnim tožilstvom (Tolbert in Kontić 2009, 145).

Ker je tožilstvo ICTY poleg primerov in materiala, ki spada v okvir pravila 11 *bis*, izvajalo tudi druge preiskave, ki se niso končale v obliki obtožnice, je zaradi časovnih rokov, ki jih je postavil Varnostni svet, in sicer da mora do decembra 2004 zaključiti vse preiskave, podati obtožnice in se osredotočiti na obtožence z višjim činom, prišlo do vprašanja, kaj se bo zgodilo z zbranim dokaznim materialom proti posameznikom za posamezna kazenska dejanja. Da ta dokazni material ne bi šel v nič, se je tožilstvo ICTY začelo dogovarjati s tožilstvi v regiji za prenos teh materialov pod oznako 'primeri druge kategorije', saj so imeli primeri v okviru pravila 11 *bis* prednost. Dogovor pri prenosu primerov druge kategorije se razlikuje od pravila 11 *bis*, in sicer, primeri se predajajo s tožilstva ICTY na nacionalno tožilstvo brez nadzora ICTY ali drugih entitet. Tožilstvo ICTY tudi nima formalne vloge po predaji materiala nacionalnemu tožilstvu, prav tako ni dolžno nadzorovati sodni proces ali poročati. Zato tudi ne more primera vzeti nazaj, ne glede na nezadovoljstvo z ravnanjem nacionalnega tožilstva. Tožilstvo ICTY o napredku teh primerov poroča Varnostnemu svetu, vendar pa so nacionalna tožilstva pri nadaljnji izpeljavi raziskav in sodnih postopkov prepuščena sama sebi, saj ne gre za primere kot v 11 *bis*, v katerih so bile obtožnice že izdane s strani ICTY, temveč imajo nacionalna tožilstva proste roke in sama nosijo odgovornost za svoja dejanja (Tolbert in Kontić 2009, 157). To je tudi način, kako lahko nacionalna tožilstva izkušnje iz prenosa primerov 11 *bis* uporabijo v svojem nadaljnjem delu in jih nadgradijo.

Hkrati naj omenimo tudi sodelovanje držav z ICTY, ki je zanje obvezno po 29. členu statuta ICTY. Tožilec ICTY je v svojem zadnjem poročilu iz leta 2010 (62.–64. odstavek) poudaril pomembnost sodelovanja držav v regiji z ICTY, vendar je hkrati opozoril, da je potrebno večje sodelovanje med samimi državami nekdanje Jugoslavije. Kljub določenemu napredku v sodelovanju pa tožilec opozarja na številne ovire, predvsem prepoved predaje državljanov ene države drugi državi in pravne ovire pri prenosu primerov vojnih zločinov med državami. To lahko ogrozi nadaljnjo uspešnost preganjanja vojnih zločinov, zato je tožilec pozval države v regiji, naj ta problem čim prej naslovijo.

Prenos primerov z ICTY na nacionalna sodišča se je začel leta 2004, kar je sprožila predvsem strategija zaključka dela ICTY, oblikovana v Resolucijah 1503 in 1534 Varnostnega sveta. Do maja 2009 je bilo na nacionalna sodišča skupaj preneseno osem primerov, ki zadevajo 13 obtožencev. Od tega je bilo deset obtožencev predanih v BiH za sojenje pred Zbornico za vojne zločine Državnega sodišča BiH, dva sta bila predana hrvaškim oblastem za sojenje pred zagrebškim okrajnim sodiščem, en obtoženi pa je bil predan srbskim oblastem za sojenje pred beograjskim okrožnim sodiščem. Preostali obtoženci ICTY ne spadajo v kategorijo nižjega in srednjega čina glede na določila Resolucij 1503 in 1534 Varnostnega sveta ter zato niso primerni za prenos na nacionalna sodišča, kar pomeni, da je prenos primerov z ICTY na nacionalno raven zaključen (Poročilo predsednika ICTY 2009, 44. odstavek).

To pa ne pomeni, da so nacionalna sodišča končala s sojenji za vojne zločine, storjene od leta 1991 dalje, saj le-ta še vedno preiskujejo vojne zločine, izdajajo nove obtožnice in hkrati obravnavajo stare primere. Poleg tega obtožencem za vojne zločine ne sodijo le zgoraj naštetih sodišča, na katera so bili predani tudi primeri z ICTY, temveč različna sodišča po Hrvaški, BiH in Srbiji, glede na njihovo pristojnost (Drumbl 2007, 105–9), delo katerih bom podrobneje opisala v naslednjem poglavju. Hkrati pa so se sojenja domnevnim vojnim zločincem za zločine, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije, od leta 1991 dalje odvijala tudi na nacionalnih sodiščih izven ozemlja nekdanje Jugoslavije, in sicer v Nemčiji in na Danskem. Nemška nacionalna sodišča so obsodila šest vojnih zločincev, dansko pa enega (Drumbl 2007, 109–10).

V Zagrebu, Sarajevu in Beogradu so bile ustanovljene tri jurisdikcije, ki naj bi sodile vojnim zločincem za vojna hudodelstva in sodelovale z ICTY ter učinkovito nadaljevale njegovo delo.

5.2 DRŽAVNO SODIŠČE V BIH

V BiH se sodelovanje z ICTY odvija v okviru Zbornice za vojne zločine na Državnem sodišču, ki je uradno začela z delovanjem 9. marca 2005 (Ivanišević 2008, 5). Prvi prenosi primerov med ICTY in Državnim sodiščem v BiH so se zgodili že v letu 2004, vendar je bilo pred tem potrebno zagotoviti tudi pravno podlago v BiH, da ne bi prihajalo do pravnih ovir in zadržkov (Tolbert in Kontić 2009, 144–6).

Najpomembnejši del pravnega okvira je predstavljalo sprejetje novega kazenskega zakonika in zakona o prenosu primerov z ICTY na tožilstvo BiH za sojenje na sodišču BiH, da bi zagotovili pravne mehanizme za prenos obtožnice in premestitev obtoženca v BiH, ter da se lahko dokazi, ki so bili že uporabljeni na ICTY, uporabijo tudi na Državnem sodišču BiH (Tolbert in Kontić 2009, 147).

Tako je bil leta 2004 sprejet Zakon o prenosu primerov, ki določa postopke prenosa in uporabe vsega gradiva in dokaznega materiala z ICTY na Državno sodišče v BiH. Ta v členu 2.2 določa, da lahko tožilec BiH obtožnici doda nove točke ali obtožence na podlagi novih dokazov, vendar pa ne sme ovreči posameznih točk ali celotne obtožnice, ki jo je prejel s strani ICTY.

Ker je ICTY hranil vse dokumente in dokaze v zvezi s primeri, ki naj bi bili preneseni na Državno sodišče BiH, sta obe strani podpisali memorandum o soglasju, ki določa, da tožilstvo ICTY vse dokumente v zvezi s prenesenimi primeri preda tožilstvu BiH (Memorandum o soglasju, 9. člen). Poleg dokaznega materiala v okviru pravila 11 *bis* je pri prenosu primerov na Državno sodišče BiH tožilstvo ICTY preneslo številne druge datoteke s preiskovalnim gradivom (t. i. primere druge kategorije, ki jim niso sledile obtožnice) za nadaljnjo obravnavo in uporabo v lokalnih preiskavah in postopkih (Tolbert in Kontić 2009, 137).

Zbornica za vojne zločine je bila od začetka zamišljena kot hibridna institucija, ki ima močno mednarodno podporo v obliki mednarodnih sodnikov in tožilcev ter drugega osebja, kar je poleg strokovnih izkušenj prineslo tudi dodatno legitimnost zbornici v očeh civilne družbe. Zbornica za vojne zločine je pri svojem delu uporabila tudi direktne pravosodne izkušnje ICTY, s tem ko je uporabila dejstva, ki jih je ICTY potrdil v svojih sodbah, se naslanjala na njegovo sodno prakso, uporabljala smernice proceduralnih odločitev in dokaze ICTY (Ivanišević 2008, 26–7).

V teku pisanja te naloge je tako od šestih prenesenih primerov v BiH, ki vključujejo skupaj 10 obtožencev, pet primerov zaključenih s pravnomočno sodbo, en primer pa je v pritožbenem postopku (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010, 70. odstavek). To dokazuje, da je bilo sodelovanje z ICTY in delovanje samega državnega sodišča BiH v zvezi s prenesenimi primeri uspešno.

V prvih letih je bilo sodelovanje BiH z ICTY omejeno. Medtem ko je federacija zgledno sodelovala, so se težave pojavljale predvsem v Republiki Srbski, ki ni bila pripravljena sodelovati vse do leta 2003 in še takrat le pri dostopu do dokumentov. Velik problem pa je predstavljalo nesodelovanje na področju lociranja in aretacij vojnih ubežnikov, ki so se skrivali na njenem ozemlju, kar je trajalo vse do leta 2007 (Letna poročila ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini 2000–2008). Tožilec ICTY je na splošno zadovoljen s sodelovanjem oblasti BiH pri dostopu do vladnih arhivov, vendar hkrati poziva, naj oblasti ukrepajo proti vsem, odgovornim za pobeg Radovana Stankovića, obtoženega s strani ICTY za zločine proti človečnosti in vojne zločine ter obsojenega na 20 let ječe s strani Državnega sodišča v BiH, ki mu je leta 2007 iz zapora uspelo pobegniti. Tožilec tudi poziva sodne oblasti v BiH, naj ukrepajo proti tistim, ki pomagajo ubežnikom pri izmikljanju roki pravice ali kako drugače onemogočajo mandat ICTY. Prav tako opozarja, da so v zadnjem letu politične osebnosti javno podpirale posameznike, ki so bili obtoženi kršitve mednarodnega humanitarnega prava in zanikale obstoj sodno potrjenih zločinov. Te izjave so škodljive za sodelovanje z ICTY in odvrčajo priče od podajanja dokazov ter spodkopavajo prizadevanja za stabilizacijo postkonfliktne družbe (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010, 57.–61. odstavek).

Negativna mnenja tožilstva ICTY glede sodelovanja BiH pri njenem pristopanju EU niso bila izpostavljena. BiH še nima statusa države kandidatke, je pa 16. junija 2008 podpisala Sporazum o stabilizaciji in pridruženju EU, ki bo stopil v veljavo, ko bo ratificiran s strani držav članic EU (Delegacija EU u BiH 2010).

5.3 OKRAJNO SODIŠČE V ZAGREBU

Prenos primerov z ICTY je Hrvaško spodbudil, da je ustanovila Posebno sodišče za vojne zločine na okrajnem sodišču v Zagrebu (Cruvellier in Valiñas 2006, 13; Drumbl 2007, 107). Edini primer, ki je bil predan okrajnemu sodišču v Zagrebu in vključuje dva obtoženca, Mirka Noraca ter Rahima Ademija, se je zaključil z zadnjo pritožbeno sodbo hrvaškega višjega sodišča marca 2010. Rahim Ademi je bil oproščen, Mirku Norcu pa se je kazen znižala s sedmih na šest let zapora (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010, 70. odstavek).

Hrvaška z ICTY sodeluje tudi pri prevzemanju primerov druge kategorije, kar je olajšala zakonodaja, sprejeta leta 2003, ki omogoča uporabo dokazov, zbranih s strani ICTY v sojenjih pred nacionalnimi sodišči (Cruvellier in Valiñas 2006, 13).

Po letu 2000 in zamenjavi oblasti na Hrvaškem se je izboljšalo tudi sodelovanje s tožilstvom ICTY, ki je tako dobilo dostop do določenih dokumentov. Prišlo je tudi do predaje obtožencev, vendar vse do leta 2004 sodelovanje ni bilo zadovoljivo in tudi po tem letu so se dogajala nihanja v pripravljenosti Hrvaške na sodelovanje z ICTY. V zadnjih dve poročilih iz leta 2009 in 2010 glavni tožilec Serge Brammertz sicer navaja, da se na večino prošenj tožilstva Hrvaška redno in kakovostno odziva, vendar pa še ni napredka v pridobivanju ključnih dokumentov v zvezi z vojaško operacijo Nevihta v letu 1995, za katere so prvič zaprosili že leta 2007, kljub temu da je bila ustanovljena posebna delovna skupina, ki naj bi ugotovila, kje so ti vojaški dokumenti (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2009, 39.–42. odstavek; Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010 51.–56. odstavek).

Sodelovanje držav z ICTY je tudi eden od pogojev za začetek oz. nadaljevanje pogajanj za vstop v EU. Hrvaška je od vseh treh obravnavanih držav najbliže vstopu v EU,

trenutno ima status kandidatke, zato je bil mednarodni politični pritisk nanjo do sedaj največji. Negativna ocena tedanje tožilke v zvezi s sodelovanjem z ICTY je povzročila osemmesečni zastoj v začetku pogajanj leta 2005 (EU Delegation to Croatia 2010). To je tudi najmočnejše orodje mednarodne skupnosti, da prisili države k sodelovanju in odpravljanju nekaznovanosti, vendar bi se lahko uporabljalo bolj striktno.

5.4 OKROŽNO SODIŠČE V BEOGRADU

Mednarodni pritiski na srbski pravni sistem pa so vodili do ustanovitve Posebnega sodišča za vojne zločine na beograjskem okrožnem sodišču (Drumbl 2007, 106).

Novembra 2006 je bil v skladu s pravilom 11 *bis* s strani ICTY okrožnemu sodišču v Beogradu predan primer, ki vključuje le enega obtoženega in je začasno prekinjen zaradi slabega mentalnega zdravja obtoženca. Trenutno ni znano, kdaj in če bo obtoženi zmožen sojenja (Ivanišević 2007, 26–7; Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010, 70. odstavek). Nadaljnjih prenosov primerov ni bilo.

ICTY je državnim oblastem dostavil tudi nekaj primerov, v katerih še niso bile izdane obtožnice, je pa že bil opravljen del preiskave. Iz tega sklopa je sodišče v Srbiji začelo le en primer, v vseh ostalih primerih je izdajanje obtožnic sodišče začelo na lastno iniciativo. Leta 2006 sta Srbija in ICTY podpisala tudi sporazum o dostopu do elektronske baze podatkov ICTY, kar bo olajšalo delo nacionalnih sodišč v sojenju za vojne zločine, storjene na območju Srbije (Ivanišević 2007, 27–8).

ICTY je v svojih letnih poročilih vse do leta 2000 poročal, da Federativna republika Jugoslavija ne želi sodelovati z ICTY, po spremembi oblasti se je deloma odprla, vendar je trajalo vse do leta 2008, da je prišlo do zadovoljive stopnje sodelovanja. Po poročanju glavnega tožilca ICTY Srbija v zadnjem času zgledno sodeluje z ICTY v primerih predajanja arhivov in dokumentov ter zahtevah po izvedbi raziskav. Februarja 2010 so srbske oblasti preiskale tudi stanovanje Mladićeve žene in našle 18 zvezkov z zapiski Ratka Mladića iz časa vojne, skupaj preko 3.000 na roko napisanih strani. Maja 2010 so srbske oblasti te dokaze že predale tožilstvu ICTY. Tožilec srbske oblasti spodbuja, naj ohranijo to stopnjo sodelovanja, saj bo ključnega pomena tudi za zaključek še odprtih

sodnih in pritožbenih procesov (Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu 2010, 40.–45. odstavek). Edina ovira v sodelovanju ostaja predaja zadnjih dveh ubežnikov, Mladića in Hadžića, ICTY. Tožilec izpostavlja, da še ni bil odkrit ali podan dokaz, ki bi kazal na to, da se Ratko Mladić ne nahaja v Srbiji. Tožilstvo zato predlaga srbskim oblastem, naj ponovno premislijo uporabljene strategije, povečajo svoje zmožnosti ter uporabijo strožji in raznolik pristop, saj je potrebno takoj zagotoviti njuno aretacijo (Poročilo tožilca ICTY 2010, 46.–50. odstavek).

Srbija še nima statusa članice kandidatke, vendar je z EU aprila 2008 podpisala Sporazum o stabilizaciji in približevanju EU. Svet EU se je odločil, da sta njegova ratifikacija in izvajanje Začasnega sporazuma odvisna od napredka Srbije v sodelovanju z ICTY. Tako je 14. junija 2010 Svet EU zaradi pozitivne ocene tožilca ICTY glede sodelovanja Srbije z ICTY sprostil Začasni sporazum in odločil, da se Sporazum o stabilizaciji in pridruževanju EU lahko pošlje v ratifikacijo nacionalnim parlamentom članic EU (Delegacija EU u Republici Srbiji 2010). Tako je tudi Srbija občutila pritisk mednarodne skupnosti v zahtevah po sodelovanju z ICTY, ki je vplival na njen pristopni proces k EU.

5.5 REZULTATI PRENOSOV PRIMEROV NA NACIONALNA SODIŠČA

Od 13 obtoženih, katerih primeri so bili preneseni na nacionalno raven, so primeri 11 obtožencev popolnoma zaključeni, postopki proti dvema obtožencema so še v teku. Primer enega obtoženca je v pritožbenem postopku, drugemu obtožencu se ni sodilo zaradi njegovega slabega mentalnega zdravja in neprimernosti za sojenje. Torej je bilo od 13 obtožencev s pravnomočno sodbo obsojenih 11 (Poročilo predsednika ICTY 2010, 61. odstavek).

S prenosom primerov v okviru pravila 11 *bis* je ICTY kljub na prvi pogled majhnemu številu prenesenih primerov veliko pridobil na času, da se je lahko osredotočil na preostale primere z obtoženci, ki so imeli večjo vlogo v zločinih. To je razvidno tudi iz hitrejšega zaključevanja sojenj in postopkov po letu 2004.¹⁴ Poleg tega so se med nacionalnimi tožilstvi in tožilcem ICTY stkale vezi, ki so omogočale dobro

¹⁴ Glej poglavje 4, tabela 4.1.

izmenjavanje informacij in strateške razprave (Tolbert in Kontić 2009, 156). To je hkrati omogočilo nadaljnje samostojno delovanje lokalnih tožilstev pri obravnavi primerov druge kategorije z uporabo baz podatkov ICTY ter lastnim raziskovanjem (Tolbert in Kontić 2009, 160).

Iz procesa prenosa primerov je razvidno, da so lokalni pregoni resnih kršitev mednarodnega humanitarnega prava pomemben del tranzicijske pravice. Prav tako pa je potrebno izpostaviti, da je šele po desetletju delovanja ICTY zaživela obnova lokalnih sodišč v regiji in sodelovanje z njimi. Zaradi pozitivnih vplivov delovanja ICTY v regiji je škoda, da se je sodelovanje s sodnimi oblastmi v regiji začelo tako pozno, vendar je še vedno pomembno in potrebno (Tolbert in Kontić 2009, 159–60).

Izboljšave so možne tudi v organizaciji prenosa primerov. Tolbert in Kontić (2009, 159) kljub vsem naporom ICTY, da nudi pomoč in informacije lokalnim tožilstvom, kritično ocenjujeta, da je bilo premalo prenosa v smislu *know-how*, bolj natančnih in konkretnih navodil, kako preganjati in razsojati primere vojnih zločinov in kakšne strategije je potrebno uporabiti. Prenos se je razvijal na področju izmenjavanja informacij, manjkalo pa je dejanskih oprijemljivih napotkov in svetovanj glede samih postopkov. Čeprav je prenos primerov potekal tudi s Hrvaško in Srbijo, je bila stopnja vpletenosti ICTY v teh dveh državah mnogo nižja kot v BiH in je imela tudi manjše pozitivne posledice na razvoj lokalnega tožilstva. Manjša vpletenost na Hrvaškem in v Srbiji se lahko pojasni predvsem z dejstvom, da se je večina zločinov zgodila v BiH (Tolbert in Kontić 2009, 160).

Odločitev za prenos primerov je bila vsekakor pozitivna poteza, ki je poleg razbremenitve ICTY prinesla tudi dragocene izkušnje vpletenim nacionalnim sodiščem, še posebej Državnemu sodišču v BiH, ki je tudi v največji meri sodelovalo z ICTY in obravnavalo največ primerov. To se odraža tudi v nadaljnjem delu sodišča, ki je opisano v naslednjem poglavju.

6 SOJENJE ZA VOJNE ZLOČINE NA NACIONALNIH SODIŠČIH NA HRVAŠKEM, V SRBIJI IN BIH

Po pregledu sojenj za vojne zločine na mednarodni ravni in na nacionalni ravni preko prenosa primerov z ICTY se bom v tem poglavju osredotočila na primere, v katerih so bile obtožnice podane s strani nacionalnih tožilcev na Hrvaškem, v BiH in Srbiji. Pri tem bom poskušala osvetliti pristojnost posameznih sodišč v državah in zakone, ki jih uporabljajo za svoje delovanje. Hkrati bom opozorila na pomanjkljivosti v sodnih procesih in podala nekatere predloge za izboljšanje delovanja. Sproti in na koncu bom delovanje sodišč po državah med seboj tudi primerjala.

6.1 BIH

V BiH sojenja za vojne zločine, ki so bili storjeni v letih od 1992 do 1995 na ozemlju BiH, potekajo na treh ravneh: na mednarodni ravni, kar predstavljajo sojenja pred ICTY, na državni ravni pred Zbornico za vojne zločine na Državnem sodišču BiH in na ravni entitete pred desetimi okrajnimi sodišči v Federaciji BiH, petimi okrožnimi sodišči v Republiki Srbski in pred Osnovnim sodiščem okrožja Brčko (Ivanišević 2008, 5).

Ti trije sodni sistemi med seboj delujejo neodvisno, še posebej v pogledu uporabe zakonov, kajti državno sodišče sodi po zakoniku, ki je bil sprejet leta 2003, medtem ko okrajna in okrožna sodišča uporabljajo kazenski zakonik nekdanje SFRJ, ki je veljal v času, ko so bili zločini storjeni. Zaradi tega je državno sodišče edino v BiH, ki sodi v primerih zločinov proti človečnosti in uporablja doktrino poveljniške odgovornosti (Ivanišević 2008, 31). Razlika pa nastane tudi v višini izrečenih kazni, saj je po kazenskem zakoniku BiH iz leta 2003 (45. člen) za najtežja kazniva dejanja predvidena kazen od 20 do 45 let zapora, s čimer ima BiH trenutno tudi najvišjo možno kazen izmed nacionalnih sodišč v regiji (Drumbl 2007, 102). V Republiki Srbski je najvišja kazen 20 let zapora, v Federaciji BiH pa 15 let zapora (Ivanišević 2008, 32).¹⁵

¹⁵ Pravni okvir kaznovanja vojnih zločincev na nacionalnih sodiščih na ozemlju nekdanje Jugoslavije je zelo kompleksen, predvsem zato, ker se lahko v teku sojenja uporabi različna pravna sredstva. Eno od sredstev je kazenski zakonik SFRJ, vendar je vsaka od držav, ki so izšle iz SFRJ, nato sprejela še svoj kazenski zakonik, ti pa so se v tem času močno spreminjali z amandmaji in reformami. Torej se pravni okvir, ki je v veljavi danes, ko se sodi obtožencem, razlikuje od tistega, ki je bil v veljavi, ko so bili

Kljub temu da naj bi nacionalna sodišča sodila nepristransko, Drumbl (2007, 105) opozarja na številne pomanjkljivosti v procesih sojenja. Ti se v BiH nanašajo predvsem na etnično pristranskost, strah med sodniki in tožilci za njihovo varnost, nezadostno zaščito prič in pomanjkanje institucij za čezmejno sodelovanje. Hkrati obstaja pomanjkanje sodelovanja med sodišči in tožilci, kar predstavlja oviro v sodnem procesu in preprečuje preiskave in pregon zločincev.

Ministrstvo za pravosodje BiH je pripravilo Državno strategijo za delo na primerih vojnih zločinov, ki jo je konec leta 2008 sprejel Svet ministrov BiH (1.1 odstavek a–g), v kateri se je zavzel za čimprejšnji napredek pri delu sodišč z vojnimi zločini, saj so se težave pojavile na različnih področjih: veliko število nerešenih primerov vojnih zločinov (kar povzroča nekaznovanost), pomanjkanje natančnih statističnih podatkov o primerih vojnih zločinov, razlike v sodni praksi po entitetah v BiH, nekonsistentnost pri prenosu primerov med sodišči v BiH, nezadovoljiva stopnja sodelovanja z državami v regiji in nezadostna zaščita prič. V strategiji (1.2 odstavek a–i) si svet ministrov postavi tudi cilje, kako te pomanjkljivosti rešiti. Zavežejo se, da bodo v sedmih letih od sprejetja strategije rešili vse prednostne primere vojnih zločinov in v roku 15 let vse ostale; da bodo uredili centralno evidenco vseh primerov vojnih zločinov in zagotovili mehanizem razporejanja primerov vojnih zločinov med državnim pravosodjem, pravosodjem entitet in okrožja Brčko. Poleg tega bodo zagotovili prednostno obravnavo najbolj odgovornih posameznikov za vojne zločine, izenačili sodno prakso v BiH in povečali kapacitete policije in pravosodja za delo na vojnih zločinih. Vzpostavili naj bi učinkovitejše sodelovanje z državami v regiji in zagotovili zaščito prič. Za doseg vseh ciljev se bo sprejela tudi ustrezna zakonodaja.

V poročilu OVSE misije v BiH (2010, 7), ki se nanaša na zgoraj opisano Strategijo BiH, je izpostavljeno, da so zastavljeni cilji ambiciozni in da je za njihovo doseganje ključna zagotovitev zaščite prič. Pričevanja prič in žrtev so ključna za sojenja vojnim zločincem, saj so materialni dokazi zelo redki. Vendar pa zaradi neodziva sodstva in

zločini strojeni. In čeprav načelo retroaktivnosti pravi, da prevlada zakon, ki je bil v veljavi, ko je bil zločin storjen (in tega upošteva tudi ICTY), pa načelo miloščine pravi, da naj se v primeru, ko je trenutna kazen bolj milostna, uporablja slednjo (kar upoštevajo nacionalna sodišča) (Kazenski zakonik Republike Hrvaške 1998, 3. člen; Kazenski zakonik Republike Srbije 2006, 5. člen; Drumbl 2007, 100; Kazenski zakonik BiH 2010, 4. člen). Tako je kazenski zakonik SFRJ iz leta 1977 za najbolj resne zločine dovoljeval tudi smrtno kazen, za zločin genocida pa je predvideval zaporno kazen najmanj petih let oziroma smrtno kazen (Drumbl 2007, 100).

neraziskanih primerov prijavljenih groženj s strani prič tudi priče niso več pripravljene pričati ali pa pričajo v korist obtožencev oziroma jih ne prepoznajo kot zločince. To ima seveda nepopravljive posledice za proces samega sojenja, za boj proti nekaznovanosti in tudi za spravo. Poleg tega so OVSE misiji v BiH (2010, 13) poznani le trije primeri, v katerih so bile grožnje pričam preiskane in so bili storilci zanje tudi obsojeni.

Varovanje in podpora pričam je v BiH očitno velik problem, saj priče ne doživljajo pritiskov samo z grožnjami s strani zločincev ali njihovih sodelavcev, temveč tudi z izdajanjem njihove identitete s strani sodnikov in tožilcev, ki na obravnavah javno objavljajo njihova imena, čeprav naj bi bila tajna. Tudi zagovorniki obtožencev so pogosto namenoma razkrivali imena zaščitenih prič, nekateri tudi večkrat, vendar večje sankcije od opozorila niso bili deležni (OVSE misija v BiH 2010, 15).

Nevladna organizacija Human Rights Watch (2008, 4) v svojem poročilu opozarja, da se v BiH ni storilo dovolj, da bi se zagotovilo pravno odgovornost zločincev, ki so še na prostosti, saj je po mnogih letih še vedno ostalo nerešenih na tisoče pritožb, ki se vežejo na zločine, storjene tekom vojne. Kot enega ključnih vzrokov za to pa navaja prav dejstvo, da se sojenja odvijajo v različnih entitetah, kjer prihaja do velike razlike v številu obravnavanih primerov, saj sta bili v Republiki Srbski do leta 2008 zaključeni le dve sojenja za vojne zločine. En od možnih razlogov za to je tudi dejstvo, da okrajna in okrožna sodišča niso bila deležna mednarodne strokovne pomoči v enaki meri, hkrati pa je sodelovanje med državnim sodiščem in ostalimi slabše od tistega z ICTY (Ivanišević 2008, 32).

Težave se pojavljajo tudi v sodelovanju med BiH, Srbijo in Hrvaško v izročanju obtožencev in predaji primerov, saj jim njihova zakonodaja tega ne dopušča. Zato bi morale vse tri države za lažje postopanje v prihodnosti ukiniti prepoved predaje lastnega državljana drugi državi, kjer je ta obtožen vojnih zločinov (Ivanišević 2008, 30).

Do junija 2010 sta bili pred Zbornico za vojne zločine obtoženi 102 osebi, proti 49 obtožencem pa je bila podana končna sodba, kar predstavlja skoraj polovico obtoženih (Sodišče BiH 2010). Podatki o sojenjih na sodiščih v Republiki Srbski in v Brčkem niso dostopni.

Priporočila Human Rights Watch (2008, 5) glede sojenj za vojne zločine v BiH se nanašajo predvsem na kadrovske podhranjenost sodišč in dodatna izobraževanja osebja. Poseben poudarek je na harmonizaciji uporabe zakona na državni ravni in na ravni posameznih entitet ter na potrebi po večji aktivnosti tožilstva pri uporabi dokazov nevladnih organizacij in ICTY in pri lastnih preiskavah.

6.2 HRVAŠKA

Od leta 2003 ima vsako okrožno sodišče na Hrvaškem svet za vojne zločine, kar pomeni, da lahko prevzame primere glede na teritorialno pristojnost, hkrati pa je dovoljen prenos določenih primerov¹⁶ na štiri največja okrajna sodišča v državi, ta so v Zagrebu, Osijeku, na Reki in v Splitu (Cruvellier in Valiñas 2006, 15).

Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek (2010, 16–9) zaradi neprimernih prostorov in tehnične opreme ter nezadostnih kadrovskih kapacitet, kjer je težava predvsem v neizkušenosti sodnikov s sojenjem v primerih vojnih zločinov, predlaga, da se za sojenje vojnim zločinom iz sedanje neobvezne spremeni v obvezno pristojnost okrajnih sodišč v Zagrebu, Splitu, na Reki in v Osijeku, kjer zagotavljajo vsaj minimalne standarde in imajo že oblikovane programe za zaščito prič. To bi tudi doprineslo k strokovnemu izpopolnjevanju sodnikov za sojenje v primerih vojnih zločinov in zmanjšalo vpliv manjših lokalnih skupnosti na proces sojenja.

Okrožna sodišča za sojenje uporabljajo Kazenski zakonik Republike Hrvaške (člen 53.2), ki je v veljavi od leta 1998 in za najhujša kazniva dejanja predvideva kazen od 20 do 40 let zapora.

Tako kot v BiH je tudi na Hrvaškem prisotna močna etnična pristranskost, pri čemer so Srbi v nesorazmernem številu (v primerjavi s Hrvati) podvrženi preiskavam in pregonu za mednarodne vojne zločine. Ti so za svoje zločine tudi strožje kaznovani, zato ima tukaj hrvaško Vrhovno sodišče ključno vlogo pri popravljanju napak, strojenih v teh

¹⁶ Prenos primerov je dovoljen, ko državni tožilec dokaže, da okoliščine, v katerih se je zločin zgodil, to opravičujejo, in na podlagi soglasja predsednika Vrhovnega sodišča (Cruvellier in Valiñas 2006, 15).

primerih na nižjih instancah, saj nalaga ponovna sojenja in prilagoditev sodb (Drumbl 2007, 107–8).

Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek (2010, 6) v svojem poročilu o sledenju sojenjem za vojne zločine na Hrvaškem za leto 2009 kot poglavitni vzrok zaostanka v sojenju vojnim zločincem navaja preobremenjenost pravosodja z reševanjem posledic in zaostankov, ki so jih prinesli etnično pristranski sodni postopki v 90. letih, kajti vse do leta 2000, ko se je zamenjala oblast na Hrvaškem, je veljalo, da v obrambni vojni ni možno zagrešiti vojnega zločina. Poleg tega so v tistem času potekala tudi številna sojenja v odsotnosti, zaradi česar sedaj državno tožilstvo na Hrvaškem od leta 2004 pregleduje vse primere, da bi se odpravile posledice nekritičnega in etnično pristranskega obravnavanja velikega števila pripadnikov srbskih vojaških in paravojaških enot. Hrvaška bi morala aktivirati več preiskovalcev in sodišč izven regij, kjer so se zgodili zločini, še posebej zločini proti srbskim žrtvam, da bi zadovoljila svoje obveze po varovanju človekovih pravic z učinkovito preiskavo vojnih zločinov (OVSE 2008, 8).

Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek (2010, 11–2) opozarja, da se je politika v nekaterih primerih preveč vmešala v sojenje obtožencem za vojne zločine, še posebej v primeru člana sabora, Branimirja Glavaša, ko je sabor 12. januarja 2008 dal dovoljenje za vodenje postopka proti Glavašu, vendar za čas njegovega mandata ni dovoljeval pripora. S tem je sabor dejansko posegel v neodvisnost sodstva. Hkrati s takšnimi postopki priče dobijo sporočilo, da je obtoženec nad zakonom in da ima preveliko politično moč, zato ni niti potrebe niti smisla, da pričajo pred sodiščem.

Vpliv politike se vidi tudi v zapoznelem dejanju tedanjega predsednika Republike Hrvaške, Stjepana Mesića, ki je na predlog državnega organa za odlikovanja in priznanja julija 2009 odvzel odlikovanja 20 bivšim častnikom in udeležencem vojne na Hrvaškem. To nakazuje na zaostajanje političnega obsojanja za pravosodnim, saj lahko pobudo za odvzem dajo poleg omenjenih dveh institucij še parlament, politične stranke, verska združenja, združenja državljanov in druge pravne osebe (Dnevnik 2009; Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek 2010, 13–4).

Hkrati Center za mir, nenasilje in človekove pravice v Osijeku (2010, 20–3) opozarja, da so v poročilih od leta 2005 dalje beležili številne površne in neakovostne obtožnice, podane s strani državnega tožilstva, ki so zadevale veliko število obtožencev, čeprav se je v večini primerov v letu 2009 kakovost precej izboljšala. Kljub napredkom pa vsi zločini nikoli ne bodo preiskani niti sojeni, v nekaterih primerih je število neraziskanih zločinov zaskrbljujoče. Tako se napor za popravo krivic realizirajo počasi ali pa so nezadostni, kar je predvsem neodgovorno do žrtev vojnih zločinov (Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek 2010, 5).

Tako kot v drugih državah nekdanje Jugoslavije in tudi na ICTY se na Hrvaškem pojavlja problem, da so bile v določenih primerih razkrite identitete zaščiteneh prič (OVSE 2008, 9). Na institucionalni ravni je bilo nekaj že narejeno, in sicer je bil oktobra 2003 sprejet Zakon o zaščiti prič, prav tako je bil ustanovljen program za zaščito prič na notranjem ministrstvu in leta 2005 še posebna enota za pomoč pričam znotraj ministrstva za pravosodje (Cruvellier in Valiñas 2006, 21). Vendar pa se celoten sistem zaščite prič in žrtev šele razvija v postopku približevanja Hrvaške EU, v okviru EU poglavja Pravosodje in človekove pravice, ki ga mora Hrvaška zaključiti pred vstopom v EU, zato bodo spremembe vidne šele čez čas. Vsekakor pa razmere trenutno ne ustrezajo mednarodnim standardom (Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek 2010, 24–5). Ena od ključnih težav je tudi, da niso ustrahovane le priče, temveč tudi raziskovalni novinarji, ki poročajo o vojnih zločinih, večinoma o tistih, storjenih s strani pripadnikov hrvaške vojske nad srbskimi civilisti (Amnesty International 2008, 4).

Državno tožilstvo na Hrvaškem redno sodeluje s srbskim tožilstvom, leta 2006 pa so s srbskim in črnogorskim državnim tožilstvom podpisali tudi sporazum o sodelovanju pri pregonu storilcev kaznivih dejanj vojnih zločinov, zločinov proti človečnosti in genocida. Srbsko in hrvaško tožilstvo sta sodelovali že prej, podpis sporazuma pa je doprinesel k večjemu sodelovanju in predaji dokazov med državama v primerih vojnih zločinov (Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek 2010, 30–1).

Po podatkih hrvaškega državnega tožilstva (2010, tabela 23) je do 31. decembra 2008 potekala preiskava proti 3819 oseb, od tega je bilo obtoženih 1826 oseb in obsojenih 625 oseb, torej manj kot 35 odstotkov. Večina obtoženih je pripadnikov srbskih

vojaških ali paravojaških enot, do leta 2004 je bilo obtoženih le 12 pripadnikov hrvaških enot. Poleg tega so veliki večini sodili v odsotnosti (Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek 2010, 6).

Amnesty International je leta 2008 pripravil sklop priporočil Hrvaški za boj proti nekaznovanosti za vojne zločine, v katerih poziva hrvaške oblasti, naj čim prej pripravijo kakovosten akcijski načrt. Ta naj bi vseboval konkretne, časovno omejene cilje za sojenja vojnim zločincem in bil pripravljen v sodelovanju z nevladnimi organizacijami. Vseboval naj bi načrt identifikacije območij na Hrvaškem, kjer vojni zločini še niso bili raziskani, in identificiral prednostne primere vojnih zločinov, kjer se mora sojenje začeti čim prej, hkrati pa začeti tudi sojenja v primerih ustrahovanih prič in žrtev. Akcijski načrt naj bi zagotovil tudi ustrezna usposabljanja sodnikov, tožilcev in drugih pravnih strokovnjakov ter zagotovil učinkovit program zaščite prič. Hkrati naj bi poskrbel za reparacije vsem žrtvam in njihovim družinam na Hrvaškem ter podal priporočila, kako se že dobro razviti sistemi pregona vojnih zločinov lahko izkoristijo v najboljši meri. Tu gre predvsem za predajo primerov iz okrožnih sodišč na štiri specializirana sodišča za sojenje v primeru vojnih zločinov na Hrvaškem. Prav tako Amnesty International predlaga ustanovitev posebne neodvisne komisije, ki bi spremljala izpolnjevanje akcijskega načrta (Amnesty International 2008, 7–9).

V času pisanja tega diplomskega dela ni bilo moč zaslediti konkretnih korakov Hrvaške oblasti v smeri zgoraj opisanih priporočil. Vsekakor ostaja upanje, da se bodo v prihodnjih letih oblasti zganile in pripomogle vsaj k zmanjšanju, če ne izkoreninjenju nekaznovanosti za vojne zločine, strojene na ozemlju Hrvaške.

6.3 SRBIJA

V Srbiji sta od leta 2003 za sojenja v zvezi z vojnimi zločini, ki se so zgodili na ozemlju SFRJ, pristojna Zbornica za vojne zločine pri okrožnem sodišču v Beogradu in Tožilstvo za vojne zločine v Republiki Srbiji, pred tem pa so imela pristojnost okrožna sodišča po državi (Ivanišević 2007, 1–2).

Srbija je najprej še kot Federativna republika Jugoslavija enostavno prevzela Kazenski zakonik SFRJ in ga preimenovala v Kazenski zakonik Federativne republike Jugoslavije. Leta 2002 je smrtno kazen, ki jo je določeval Kazenski zakonik Federativne republike Jugoslavije, spremenila v dolgoročno zaporno kazen do 40 let. Leta 2003 je skupaj z Črno goro Srbija sklenila Konfederacijo Srbije in Črne gore, nato pa je leta 2006 Črna gora razglasila neodvisnost in oblikovali sta se dve državi, to sta Srbija in Črna gora, vsaka s svojim kazenskim zakonikom. Črna gora je leta 2004 sprejela nov, lasten kazenski zakonik (Drumbl 2007, 101). Srbija je enostavno prevzela Kazenski zakonik Federativne republike Jugoslavije, vendar ga je leta 2006 spremenila, tako da je najvišja kazen 20 let zapora, za najtežja kazniva dejanja pa do največ 30 ali 40 let zapora (Kazenski zakonik Republike Srbije 2006, 45. člen).

Tudi po sodiščih v Srbiji je zaznati podobne pomanjkljivosti kot v BiH in na Hrvaškem, in sicer etnično pristranskost, klientelizem, nelagodje pri analizi odgovornosti političnih in vojaških voditeljev in pomanjkanje podpore s strani srbske vlade. Poleg teh Ernesto Kiza (Drumbl 2007, 106) omenja še nepredvidljivost kazni za sojenje vojnim zločincem, saj so izrečene kazni precej prizanesljive v primerjavi z obsodbami ICTY. Razloga za to sta po njegovem pomanjkanje navezovanja na sodno prakso ICTY pri obsodbah in nelagodje srbskih sodnikov pri kaznovanju vojnih zločincev.

Kot je bilo omenjeno v četrtem poglavju tega diplomskega dela, je že Carla Del Ponte opozorila, da so kazni za vojne zločine na ICTY dejansko nizke v primerjavi z drugimi zločini; tudi Drumbl (2007, 69) opozarja, da kazni za vojne zločince, ki jih dosodijo nacionalna sodišča na ozemlju nekdanje Jugoslavije, niso nič strožje in višje od tistih, ki so dosojene za zločine iste vrste v miru, pa čeprav gre v nekaterih primerih za veliko razliko v številu žrtev.

Zbornica za vojne zločine je pogosto deležna političnih pritiskov s strani Srbske radikalne stranke (SRS), ki tudi v parlamentu besedo pogosto izrabi za to, da kritizira dejstvo, da se sodi Srbom za vojne zločine. Mediji pa slabo pokrivajo novice o sojenjih vojnim zločincem, saj ne želijo sprožiti debate civilne družbe o storjenih zločinih in odgovornosti zanje. Kljub temu je dobro, da so sojenja v teku, drugače bi srbsko prebivalstvo poznalo samo tisto resnico, ki jo propagirajo podporniki nekdanjega sistema (Fond za humanitarno pravo, dokumentovanje in pamčenje 2007, 3). Zato je

toliko večja odgovornost na tožilstvu in sodstvu, da svoje delo opravita natančno in v skladu z zakoni ter tako vsaj malo doprineseta h kaznovanju odgovornih in k natančnejšim zgodovinskim zapisom (Ivanišević 2007, 2–3).

Težave, s katerimi se tožilstvo za vojne zločine v Srbiji sooča, so kadrovske pomanjkanje, predvsem tožilcev in izkušenih raziskovalcev, ki bi lahko opravili razgovore s potencialnimi pričami, preden se primer preda preiskovalnemu sodniku (to sedaj ni možno, saj lahko po zakonu tožilstvo le preda zaslišanje priče srbski policiji) in seveda premajhna sredstva tožilstva za učinkovito delovanje (celo tako majhna, da tožilcem ne morejo izplačati potnih stroškov). Prav odsotnost pravne, analitične in strokovne podpore v tožilstvu preprečuje, da bi le-to bilo sposobno preiskati zahtevnejše zločine. Tožilstvo se zato v veliki meri naslanja na sodelovanje s tožilstvi na Hrvaškem in v BiH, predvsem v obliki predaje dokazov v primerih, v katere so vpletene osebe, ki živijo na ozemlju Srbije, kar pa omejuje njegovo sposobnost samostojnega in aktivnega delovanja (Ivanišević 2007, 5–8).

Kljub težavam se tožilstvu očita tudi, da se ni pripravljeno soočiti z zločinci, ki zavzemajo politične in vojaške funkcije v državi, ter se zato pri obtožnicah osredotoča na tiste z nižjimi čini. Kot enega od razlogov za to pa tožilstvo navaja dejstvo, da pred zakonikom iz leta 2006 v kazenskem pravu Republike Srbije ni obstajala poveljniška odgovornost, zato se jim za to kaznivo dejanje, storjeno v času pred zakonikom, ne more soditi. To je še eden od pokazateljev, da Srbija ni zmožna soočenja s svojo preteklostjo in vlogo v vojni, ki je potekala na območju nekdanje Jugoslavije med leti 1991 in 1995. K temu je pripomogla tudi sodba Meddržavnega sodišča, ki je razsodilo, da Srbija ni storila genocida v BiH in so jo mnogi napačno razumeli tudi kot očiščenje Srbije kakršne koli odgovornosti za zločine v BiH (Ivanišević 2007, 9–11).

Glede delovanja same zbornice za vojne zločine v okviru okrožnega sodišča v Beogradu se prav tako pojavljajo različne kritike. Ena pomembnejših je, da pri sodbah ne upošteva sodne prakse ICTY, temveč včasih sodi tudi v nasprotju z njimi. Medtem se zbornica v BiH v veliki meri naslanja na sodno prakso ICTY. Eden od razlogov za to je tudi ta, da v BiH sodeluje veliko mednarodnih sodnikov, medtem ko srbski sodniki nimajo mednarodnih izkušenj in niso vajeni sklicevanja na mednarodno pravo pri svojih odločitvah (Ivanišević 2007, 15–17).

V nasprotju z Vrhovnim sodiščem na Hrvaškem, ki je poskrbelo, da so nepravilne kazni in sojenja v odsotnosti ponovno obravnavana, in tako zagotovilo nepristranskost, pa je Vrhovno sodišče v Srbiji s svojo odločitvijo, da razveljavi prvostopenjsko odločitev zbornice v primeru Ovčara, prineslo številne dvome v delovanja sodstva in politične vplive nanj. Tako mnenje je podala tudi misija OVSE v Srbiji, čeprav ni bilo nikoli dokazano. Najhuje v tem primeru pa je, da je ponovitev sojenja skoraj nemogoča zaradi same posebnosti postopka sojenja za vojne zločine, hkrati pa so tudi nekatere priče vnaprej zavrnile ponovno pričanje (Ivanišević 2007, 18–19).

Kot v že obravnavanih dveh državah se tudi v Srbiji pojavlja problem zaščite in pomoči pričam. Priče so v sojenjih za vojne zločine tudi glavni vir dokazov, saj je dokumentov in videomateriala o zločinih malo. Vendar pa jih je težko prepričati v pričanje, saj se bojijo za svojo varnost in varnost svojih bližnjih. Poleg tega je v primeru Srbije veliko prič iz nekdanjih republik, ki ne zaupajo srbskim oblastem, zato jih je še toliko težje pripraviti k pričanju. Ker je služba za pomoč pričam in žrtvam znotraj zbornice zaživela šele leta 2006, je pred tem njeno delo opravljal Fond za humanitarno pravo. Kljub ustreznim zakonodajam, ki je bil sprejeta v zadnjih letih, se tako kot drugod tudi v Srbiji dogajajo pritiski in grožnje pričam ter izdajanje imen zaščiteneh prič (Ivanišević 2007, 19–26).

Sodelovanje v regiji oziroma še posebej s Hrvaško in BiH se je na ravni sodišča in tožilstva v zadnjih letih močno izboljšalo predvsem zaradi podpisa Memoranduma o soglasju z BiH leta 2005 in Sporazuma o sodelovanju pri pregonu povzročiteljev vojnih zločinov, zločinov proti človečnosti in genocida, ki sta ga Srbija in Hrvaška podpisali leta 2006 (Tožilstvo za vojne zločine Republike Srbije 2005 in 2006). Ti sporazumi o sodelovanju omogočajo lažje izmenjavanje in zbiranje dokazov, kvalitetnejše procese na vseh straneh in pripomorejo k zmanjševanju števila nekaznovanih posameznikov, ki so odgovorni za vojne zločine. Sodelovanje s Hrvaško je že obrodilo konkretne sadove na obeh straneh glede izmenjave dokazov in prič ter na njihovi podlagi privedlo do obtožnice. Pri sodelovanju z BiH pa morata biti tožilstvi pozorni, da ne obstaja spor v pristojnosti, kar pomeni, da tožilstvo ene države ne more pomagati drugemu, ko je eno od njih že začelo postopek za enak zločin. Vsekakor pa izmenjava dokazov poteka normalno (Ivanišević 2007, 30–1).

Po podatkih Tožilstva za vojne zločine Republike Srbije (2010) je bilo do 31. maja 2010 v preiskavah za vojne zločine udeleženih 370 oseb, od tega je bilo obtoženih 144 oseb in 18 oseb je bilo pravnomočno obsojenih za vojne zločine, torej manj kot 13 odstotkov. V primerjavi s podatki števila obsojenih oseb v teh letih iz BiH in Hrvaške je to malo, tudi če gledamo delo sodišč na letni osnovi. Potrebno je upoštevati tudi različne okoliščine, vendar tako velika razlika v številu obsojenih vnaša dvom v pripravljenost Srbije na sojenja za vojne zločine (Ivanišević 2007, 5).

Ivanišević (2007, 41–3) poda tudi priporočila za nadaljnje delo na vojnih zločinih, s čimer se bo zmanjšala nekaznovanost za vojne zločine. Vlada naj zagotovi večja sredstva tožilstvu, ki bodo omogočala tudi zaposlitev strokovnjakov in analitikov, tožilstvo naj pokaže odločnost pri raziskovanju primerov, v katere so vpleteni posamezniki z določenim političnim ali družbenim statusom in naj se glede zbiranja dokazov poslužuje tudi sodelovanja z ICTY, ne le s sosednjimi republikami, hkrati pa naj samo začne aktivno delovati v tej smeri. Zbornici priporoča, naj pri svojih odločitvah začne uporabljati prakso mednarodnih sodišč ter korektno zaščiti priče in žrtve ter jim nudi potrebno pomoč, hkrati pa naj dela profesionalno, brez vpliva politike, in omogoči javnosti dostop do ažurnih in celostnih podatkov v zvezi s primeri, ki jih obravnava.

Iz primerjalne študije primera poteka sojenja za vojne zločine na nacionalnih sodiščih v izbranih državah je razvidno, da se le-ta v svojem delovanju srečujejo z dokaj podobnimi problemi. Pri sistematizaciji in načinu reševanja primerov se pozna tudi vpliv sodelovanja z mednarodnimi sodniki in tožilci, ki je bil zaradi največjega prenosa primerov iz ICTY najbolj intenziven v BiH.

Vsem trem državam je skupno, da se sojenja za vojne zločine odvijajo pred različnimi sodišči glede na teritorialno pristojnost posameznega sodišča, kar prinaša dodatne zaplete in upočasnjuje postopke ter hkrati zaradi neizkušenega sodniškega kadra in nesposobnosti zagotavljanja primernih pogojev sojenja ne zadostujejo mednarodnim standardom. S tem se mnoge priče odvrne od pričanja, posledično pa se zaradi nezmožnosti pridobivanja drugih dokazov povečuje tudi nekaznovanost. Zato bi morala vsaka od držav čim prej sprejeti načrt, kako omejiti sojenje za vojne zločine na nekaj

specializiranih sodišč v državi, ki bi imela primeren kader in pogoje za izvedbo sojenj ter na ta način tudi povečala njihovo učinkovitost.

Hkrati pa bo potrebna tudi večja politična zavzetost s strani političnih oblasti v vseh treh državah, saj se bo le tako zagotovilo ustrezne pogoje za boj proti nekaznovanosti in s tem povrnitev vere v pravno državo žrtvam vojnih zločinov in njihovim bližnjim.

7 ZAKLJUČEK

Pregled delovanja ICTY in nacionalnih sodišč je pokazal, da je nekaznovanost za vojne zločine, storjene na območju nekdanje Jugoslavije med leti 1991 in 1995, še vedno prisotna, kljub napredkom na mednarodni in nacionalni ravni v zadnjih petih letih.

Teorija pravične vojne z načelom ločevanja civiliste v vojni označi za nedotakljive. Vojskovanje in vojno nasilje omeji tudi z načelom sorazmernosti, z načelom odgovornosti pa akterjem v vojni, ne glede na njihov politični ali vojaški položaj, nalaga odgovornost za njihova dejanja, ki niso v skladu z zgornjimi načeli. Hkrati teorija pravične vojne poudari potrebo po kaznovanju odgovornih posameznikov za vojne zločine, saj se le tako lahko prepreči nadaljnje civilne žrtve.

Pomembnost odgovornosti posameznika za vojne zločine je razvidna tudi iz pregleda zgodovinskega razvoja mednarodne kazenske odgovornosti posameznika, ki nam razkrije, kako so v preteklosti z ustanavljanjem mednarodnih kazenskih sodišč skušali preprečiti nekaznovanost in nadaljnje zločine ter kakšne zadržke so pri tem imele države. Države so poudarjale, da posameznik ni podrejen mednarodnemu pravu in opozarjale, da lahko pride do politizacije mednarodnega sodišča. To se je zaradi odvisnosti sodišča od politične volje in pripravljenosti držav na sodelovanje delno uresničilo tudi v primeru ICTY. Vsa ustanovljena sodišča v preteklosti so, v skladu s teorijo pravične vojne in načelom odgovornosti, sodila tudi najvišjim državnim in vojaškim funkcionarjem, a so imela omejeno pristojnost glede na podeljen mandat. ICC je približek stalnemu mednarodnemu sodišču, ki pa nima univerzalne pristojnosti, ker obvezuje le države pogodbenice. Zato bi bil naslednji potreben korak v razvoju mednarodnega kazenskega prava in zagotavljanja kaznovanosti za vojne zločine ustanovitev sodišča z univerzalno pristojnostjo, vendar bo za to prej potrebno soglasje držav.

Pri analizi delovanja ICTY hitro opazimo, da je imel vse od nastanka težave z velikim političnim vplivom in vmešavanjem velesil v njegovo delovanje ter istočasnim pomanjkanjem sodelovanja ključnih držav. Šele s strategijo zaključka dela se je delovanje ICTY pospešilo in prišlo je do današnjega stanja, ko bo počasi zaprl svoja vrata. V okviru strategije zaključka dela je potekal tudi prenos primerov na tri

nacionalna sodišča v regiji v skladu s pravilom 11 *bis*. Prenos primerov ni zagotovil le hitrejšega dela ICTY, temveč je pripomogel tudi k prenosu znanja in izkušenj na nacionalna sodišča v regiji. To je pomembno predvsem zato, ker nacionalna sodišča že in bodo še prevzemala nalogo ICTY, še posebno po tem, ko naj bi leta 2014 zaključil s svojim delovanjem. Pregled uspešnosti dela ICTY kaže, da je bil ICTY uspešen pri svojem delu, najbolj pa po letu 2004, čeprav so vse kritike glede dolgih procesov, težav pri prijemu ubežnikov in nesposobnosti preprečitve nadaljnjih pobojev tekom vojne popolnoma na mestu. Vsekakor ne smemo pozabiti na njegovo zapuščino, saj je s svojim delovanjem dokazal, da je mednarodno kazensko pravosodje nujno potrebno, in prispeval h globalnemu boju proti nekaznovanosti.

Analiza pravne ureditve sojenj za vojne zločine na ICTY kaže, da ICTY zagotavlja korektno izpeljavo vseh postopkov, ureja odnose z nacionalnimi sodišči in obveze držav do ICTY ter hkrati dosega mednarodne standarde zaščite prič (čeprav so v praksi možne še določene izboljšave) in pomoči žrtvam. Pri delovanju ga je torej ovirala predvsem politična moč nekaterih velesil, ki so delovale v skladu s svojimi interesi, in hkrati nepripravljenost političnih oblasti v državah, kjer je vojna potekala, za soočenje z lastno vlogo v vojni in sodelovanje s sodiščem pri zbiranju dokazov ter predaji obtožencev.

Na nacionalni ravni je slika drugačna, saj smo lahko v analizi delovanja nacionalnih sodišč videli, da je pravna osnova dokaj raznolika že znotraj ene države in hkrati pravni okvir, ki je v veljavi, ne zadošča za korektno izpeljavo preiskav in sojenj. Pomanjkljivost je predvsem v pomanjkanju enotne kazenske zakonodaje, kar med drugim povzroča, da so predpisane kazni za enake zločine med seboj zelo različne, tudi do 10 let in več in to celo znotraj iste države, na primer v BiH. Ne zadostna je tudi zaščita prič, kar jih zaradi strahu in pritiskov odvrča od pričanja. Na tem področju nastajajo novi zakoni, vendar jih je potrebno uresničiti tudi v praksi. Na nacionalni ravni poleg pomanjkljivosti v pravnem smislu k nekaznovanju pripomore tudi politični vpliv podpornikov nekdanjega sistema v državah na območju nekdanje Jugoslavije.

V BiH, kjer je stanje še posebej zapleteno zaradi političnega sistema, vzpostavljenega z Daytonskim mirovnim sporazumom, je na ravni federacije vedno obstajala politična volja za razrešitev primerov vojnih zločinov, storjenih na njenem ozemlju, medtem ko se je v Republiki Srbski temu izogibalo in hkrati zavračalo sodelovanje z ICTY.

Analiza dogajanja na področju sojenj za vojne zločine na Hrvaškem in vmešavanja politike kaže, da se je hrvaška politika umaknila iz sojenj in je bila pripravljena vsaj delno sprejeti tudi svojo vlogo v vojni šele, ko se je zavedala strateške pomembnosti procesov regionalne integracije in po jasnem nastopu mednarodne skupnosti, da nanjo ne more računati brez konkretnega sodelovanja in priznavanja svoje vloge v vojni. Politika pogojevanja s strani mednarodne skupnosti je trenutno tudi najučinkovitejše orodje za boj proti nekaznovanosti za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije.

V Srbiji je, tako kot na Hrvaškem, pri raziskovanju in sojenjih za vojne zločine čutiti močan vpliv politike, močna nasprotovanja sojenjem srbskim državljanom na mednarodni in nacionalni ravni se pojavljajo še danes. Srbska politika ni bila pripravljena priznati svoje vloge v vojni vse do počasnih sprememb v političnem vrhu v državi, ki je prav tako kot na Hrvaškem začel razumeti, da je evropska integracija edina rešitev za prihodnost Srbije in začel sodelovati tako z ICTY kot z drugimi organizacijami v regiji.

Na podlagi predstavljenih dejstev lahko le delno potrdim hipotezo, da so vzroki za nekaznovanost na območju nekdanje Jugoslavije politične in ne pravne narave. Hipoteza drži, če bi jo preverjala le na mednarodni ravni, vendar pa je iz analize delovanja nacionalnih sodišč jasno razvidno, da so za stanje nekaznovanosti odločilne tudi pomanjkljivosti v pravnem sistemu držav. Vsekakor se s tem ne zmanjšuje namerni politični vpliv držav na sojenja, ki je v veliki meri zaslužen za stanje nekaznovanosti tako na mednarodni kot na nacionalni ravni.

Dejstvo, da zaradi slabo pripravljenih procesov, številnih razveljavitev in ponovnih sojenj, v večini primerov tudi zaradi političnih vplivov obtožencev priče ne želijo več pričati pred sodišči na nacionalni in mednarodni ravni, je dovolj zgovorno za to, kaj nekaznovanost povzroči v povojni družbi. Poleg tega priče ne želijo nastopati na sodiščih tudi pod zaščito, saj se je v mnogih primerih ta izkazala za nezadostno, zaradi česar so bile podvržene grožnjam in napadom. Nesposobnost ICTY, predvsem pa nacionalnih sodišč, da zagotovijo zaščito pričam in žrtvam, ima za posledico nekaznovanost, saj tožilstva na ta način izgubijo veliko obremenilnih dokazov. Nekaznovanost vojnih zločincev pa ima za posledico, da priče, žrtve in družba ne verjamejo več v pravno državo, saj imajo določeni obtoženci še vedno preveliko veljavo

in se zdi, da so nad zakonom in nedotakljivi. Poleg tega se na ta način podaljšuje tako trpljenje žrtev kot njihovih svojcev. Gre za začarani krog, ki se lahko prekine le z iskreno politično zavezanostjo držav k boju proti nekaznovanosti in jasnim sledenjem črki zakona.

Soočenje povojne družbe s preteklostjo preko sojenj na mednarodnih in nacionalnih sodiščih je dolgotrajen proces, hkrati pa ne more zagotoviti popolne kaznovanosti, kar žrtve in njihovih svojce dela bolj ranljive in nezaupljive do oblasti in pravne države ter predstavlja resno oviro na poti do sprave med družbami v času povojne tranzicije.

Na podlagi teh zaključkov lahko potrdim drugo hipotezo, da nekaznovanost omaja vero v pravičnost, demokracijo in zavzemanje za človekove pravice ter hkrati daje zločincem sporočilo, da so nedotakljivi. Kljub vsemu bi pri tej hipotezi dodala pridržek, in sicer da se vsako leto z uspehi *ad hoc* mednarodnih sodišč in odmevnostjo primerov tudi posamezniki v vojnem spopadu vse bolj zavedajo omejitev vojskovanja in dejstva, da bodo za svoja dejanja odgovarjali.

ICTY je v svojem 16-letnem delovanju le delno dosegel cilje, zaradi katerih je bil ustanovljen. Odgovornost za neuspeh lahko pripišemo številnim dejavnikom znotraj in zunaj njegovega vpliva, vendar dejstvo ostaja, da je nekaznovanost za vojne zločine, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije, še vedno prisotna. Tudi pregon zločincev na nacionalni ravni tega ni in ne bo spremenil. Tako pravici verjetno nikoli ne bo povsem zadoščeno, a kljub temu je imel s pravnega vidika ICTY pomembno vlogo v razvoju mednarodnega kazenskega prava in bo s svojo sodno prakso pripomogel k preprečevanju nekaznovanosti v prihodnosti.

8 LITERATURA

Akhavan, Payam. 2001. Beyond Impunity: Can International Criminal Justice Prevent Future Atrocities? *The American Journal of International Law*, 95: 7–31. American Society of International Law.

Amnesty International. 2008. *Croatia: Set of recommendations to combat impunity for war crimes*. EUR 64/004/2008. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR64/004/2008/en> (6. junij 2010).

Bassiouni, M. Cherif. 2010. *Crimes Against Humanity*. Dostopno prek: <http://www.crimesofwar.org/thebook/crimes-against-humanity.html> (7. september 2010).

Bavcon, Ljubo, Marko Bošnjak, Franc Brinc, Matjaž Jager, Davor Krapac in Darko Maver. 1997. *Mednarodno kazensko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

BiH proti Srbiji – Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro. 2007. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf?PHPSESSID=5f63571ce369a9da64cfbe6d4c5b98ee> (8. september 2010).

Blakesley, Christopher L. 1997. Atrocity and Its Prosecution: The Ad Hoc Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda. V *The Law of War Crimes: National and International Approaches*, ur. Timothy L.H. McCormack in Gerry J. Simpson, 189–228. The Hague, Boston, London: Kluwer Law International.

Center za mir, nenasilje in človekove pravice Osijek. 2010. *Praćenje suđenja za ratne zločine. Izveštaj za 2009. godinu*. Dostopno prek: http://www.documenta.hr/documenta/attachments/184_Pracenje%20sudenja%20za%20ratne%20zlocine%20-%20izvjescje%20za%202009.pdf (6. junij 2010).

Clark, Janine Natalya. 2009. Judging the ICTY: has it achieved its objectives? *Southeast European and Black Sea Studies* 9 (1): 123–42.

Clark, Roger S. 1997. Nuremberg and Tokyo in Contemporary Perspective. V *The Law of War Crimes: National and International Approaches*, ur. Timothy L.H. McCormack in Gerry J. Simpson, 171–87. The Hague, Boston, London: Kluwer Law International.

Cruvellier, Thierry in Marta Valiñas. 2006. *Croatia: Selected Developments in Transitional Justice*. Dostopno prek: <http://www.ictj.org/static/Europe/TJdevelopments.eng.pdf> (10. junij 2010).

Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci.

Deklaracija St. James – St. James Declaration. 1942. Dostopno prek: www.mchekc.org/PDFFiles/.../St.%20James%20Declaration.doc (10. januar 2009).

Delegacija EU u BiH. 2010. *Put BiH ka Evropi*. Dostopno prek: <http://www.delbih.ec.europa.eu/?akcija=clanak&CID=16&jezik=1&LID=31> (15. junij 2010).

Delegacija EU u Republici Srbiji. 2010. *Komisija pozdravlja odluku Saveta da započne proces ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Srbijom*. Dostopno prek: <http://www.delscg.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=1327> (16. junij 2010).

Del Ponte, Carla in Chuck Sudetic. 2008. *La caccia: Io e i criminali di guerra*. Milano: Feltrinelli.

Dnevnik. 2009. Mesić odvezel odlikovanja Norcu in še sedmerici hrvaških obtožencev za vojne zločine, 29. julij. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/1042287318> (6. junij 2010).

Drakulić, Slavenka. 2004. *They Would Never Hurt a Fly: War Criminals on Trial in The Hague*. London: Abacus.

Drugi protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov - Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II). 1977. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/475?OpenDocument> (9. september 2010).

Drumbl, Mark A. 2007. *Atrocity, punishment and international law*. New York: Cambridge University Press.

Extraordinary Chambers in the Court of Cambodia. 2010. *About*. Dostopno prek: http://www.eccc.gov.kh/english/about_eccc.aspx (21. maj 2010).

EU Delegation to Croatia. 2010. *Key events*. Dostopno prek: <http://www.delhrv.ec.europa.eu/?lang=en&content=63> (10. junij 2010).

Fond za humanitarno pravo, dokumentovanje i pamćenje. 2007. *War Crimes Trials in Serbia*. Dostopno prek: <http://www.hlcrdc.org/uploads/editor/War%20Crimes%20Trials%20in%20Serbia%20Report.pdf> (7. junij 2010).

Generalna skupščina. 1946. *Resolucija 95 (I)*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/46/IMG/NR003346.pdf?OpenElement> (10. januar 2009).

--- 1974. *Resolucija 3314 (XXIX)*. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement> (28. avgust 2010).

Grotius, Hugo. 1925. *The law of war and peace*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Haaška konvencija o zakonih in običajih vojne - Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. 1907. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195> (8. september 2010).

Hartmann, Florence. 2008. *Mir in kazen: poročilo o tajni vojni med politiko in haaškim pravosodjem*. Ljubljana: Sanje.

Hrvaška proti Srbiji – Croatia v. Serbia. 2008. Dostopno prek: <http://www.icj-cij.org/docket/files/118/14913.pdf> (7. september 2010).

Hrvaško državno tožilstvo. 2009. *Izveščje o radu Državnih odvjetništva za 2008. godinu*. A-608/08. Dostopno prek: <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=645> (6. junij 2010).

Human Rights Watch. 2008. *Still Waiting: Bringing Justice for War Crimes, Crimes against Humanity, and Genocide in Bosnia and Herzegovina's Cantonal and District Courts*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/reports/2008/07/09/still-waiting-0> (13. junij 2010).

ICC. 2010. *The States Parties to the Rome Statute*. Dostopno prek: <http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/states+parties/> (28. avgust 2010).

ICTR. 2010. *Status of cases*. Dostopno prek: <http://liveunictr.altmansolutions.com/Cases/tabid/204/Default.aspx> (28. avgust 2010).

ICTY. 2009. *Case Information Sheet: Radovan Karadžić*. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf (4. februar 2009).

--- 2010a. *Case information sheet: Biljana Plavšić*. Dostopno prek: <http://www.icty.org/cases/party/758/4> (2. februar 2010).

--- 2010b. *Case Information Sheet: Florence Hartmann*. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/cases/contempt_hartmann/cis/en/cis_hartmann_en.pdf (13. januar 2010).

--- 2010c. *Interactive Map*. Dostopno prek: <http://www.icty.org/> (9. september 2010).

--- 2010d. *Key Figures of ICTY cases*. Dostopno prek: <http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFigures> (28. avgust 2010).

Ivanišević, Bogdan. 2007. *Uprkos okolnostima – Krivični postupci za ratne zločine u Srbiji*. Dostopno prek: <http://www.ictj.org/images/content/7/8/781.pdf> (9. junij 2010).

--- 2008. *Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: Od hibridnog do domaće suda*. Dostopno prek: <http://www.ictj.org/images/content/1/0/1091.pdf> (9. junij 2010).

Jørgensen, Nina H.B. 2000. *The Responsibility of States for International Crimes*. New York: Oxford University Press.

Josipović, Ivo. 2005. Responsibility for War Crimes: Historical Roots and Recent Developments. V *Responsibility for war crimes: Croatian perspective – selected issues*, ur. Ivo Josipović, 3–94. Zagreb: Faculty of Law.

Kazenski zakonik BiH – Krivični zakon Bosne i Hercegovine. 2010. Ur. 1. BiH 8/10. Dostopno prek: http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Krivicni_zakon_BiH_precisceni_nezvanicni_tekst_8_10.pdf (5. junij 2010).

Kazenski zakonik Republike Hrvatske – Kazneni zakon Republike Hrvatske. 1997. Dostopno prek: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_110_1668.html (5. junij 2010).

Kazenski zakonik Republike Srbije – Krivični zakon Republike Srbije. 2006. Dostopno prek: <http://www.zakoni.rs/krivicni-zakonik.pdf> (5. junij 2010).

Klabbers, Jan. 2002. *An Introduction to International Institutional Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Komisija Združenih narodov za človekove pravice. 2005. *Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity*, E/CN.4/2005/102/Add.1. Dostopno prek: <http://derechos.org/nizkor/impu/principles.html> (20. december 2008).

Končno poročilo Komisije strokovnjakov – Final Report of the Commission of Experts. 1994. S/1994/674. Dostopno prek: <http://www.his.com/~twarrick/commxyu1.htm> (26. januar 2009).

Konvencija o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti - Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity. 1968. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/435?OpenDocument> (7. september 2010).

Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida – Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. 1948. Dostopno prek: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/p_genoci.htm (7. februar 2009).

Letno poročilo ICTY Varnostnemu svetu in Generalni skupščini – Annual report of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. 1994. S/1994/1007. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1994_en.pdf (23. februar 2010).

--- 1995. S/1995/728. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1995_en.pdf (23. februar 2010).

--- 1997. S/1997/729. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1997_en.pdf (23. februar 2010).

--- 1998. S/1998/737. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1998_en.pdf (23. februar 2010).

--- 1999. S/1999/846. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_1999_en.pdf (23. februar 2010)

--- 2000. S/2000/777. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2000_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2002. S/2002/985. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2002_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2003. S/2003/829. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2003_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2004. S/2004/627. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2004_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2005. S/2005/532. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2005_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2008. S/2008/515. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2008_en.pdf (23. februar 2010).

--- 2009. S/2009/394. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/AnnualReports/annual_report_2009_en.pdf (23. februar 2010).

Londonski sporazum – London Agreement. 1945. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp> (7. januar 2009).

May, Larry. 2007. *War Crimes and Just War*. Dostopno prek: http://books.google.com/books?id=OeFu1nZVMecC&dq=just+war&pg=PP1&ots=nFwfPixEuG&source=in&sig=pMCAjMRSeI48ET2C0L_kO7lmBtc&hl=en&sa=X&oi=book_result&resnum=11&ct=result#PPA324,M1 (24. november 2008).

Maroša, Petra. 2003. *Kršitve mednarodnega humanitarnega prava v Bosni in Hercegovini – primeri in praksa Mednarodnega sodišča za Jugoslavijo*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Marosa-Petra.PDF> (8. september 2010).

McCormack, Timothy L.H. 1997. From Sun Tzu to the Sixth Committee: The Evolution of an International Criminal Law Regime. V *The Law of War Crimes: National and International Approaches*, ur. Timothy L.H. McCormack in Gerry J. Simpson, 31–63. The Hague, Boston, London: Kluwer Law International.

Memorandum o soglasju med tožilstvom ICTY in posebnim oddelkom za vojne zločine tožilstva BiH – Memorandum o razumijevanju između tužilstva Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i posebnog odjela za ratne zločine tužilstva Bosne i Hercegovine. 2005. A-23/05-RZ/2005. Dostopno prek: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/memorandum-BIH-ICTY.pdf> (10. junij 2009).

Memorandum o soglasju med Tožilstvom Republike Srbije in Tožilstvom BiH – Memorandum o saglasnosti u ostvarivanju i unapređenju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala zaključen između Republičkog javnog tužilaštva i Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i Tužiteljstva/Tužilaštva Bosne i Hercegovine. 2005. Dostopno prek: http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/SARADNJA/MEMORANDUM_RJT_TRZ_TBIH_LAT.PDF (10. september 2010)

Ministrstvo za pravosodje BiH. 2008. *Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina*. Dostopno prek: <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf> (6. junij 2010).

Moseley, Alexander. 2006. Just War Theory. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. Dostopno prek: <http://www.iep.utm.edu/j/justwar.htm> (12. oktober 2008).

Moskovska deklaracija – Joint Four-nation Declaration (The Moscow Declaration). 1943. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/moscow.asp> (6. januar 2009).

Orend, Brian. 2002. Justice after War. *Ethics & International Affairs* 16 (1): 43–56. Dostopno prek: http://www.cceia.org/resources/journal/16_1/articles/277.html/_res/id=sa_File1/277_orend.pdf (10. december 2008).

--- 2005. War. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/entries/war/#4> (13. oktober 2008).

OVSE. 2008. *Report of the Head of the OSCE Office in Zagreb Ambassador Jorge Fuentes to the OSCE Permanent Council*. Dostopno prek: http://www.osce.org/documents/mc/2008/03/30456_en.pdf (6. junij 2010).

OVSE misija v BiH. 2010. *Witness Protection and Support in BiH Domestic War Crimes Trials: Obstacles and recommendations a year after adoption of the National Strategy for War Processing*. Dostopno prek: <http://www.oscebih.org/documents/16563-eng.pdf> (6. junij 2010).

Poročilo generalnega sekretarja o UNMIK - Report of the Secretary-General on the Un Interim Administration Mission in Kosovo. 2008. S/2008/354. Dostopno prek: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/377/90/PDF/N0837790.pdf?OpenElement> (10. september 2010).

Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu – Assessment and report of Theodor Meron Robinson, President of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council pursuant to paragraph 6 of Council resolution 1534 (2004). 2005. S/2005/343. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_25may2005_en.pdf (12. februar 2010).

Poročilo predsednika ICTY Varnostnemu svetu - Assessment and report of Judge Patrick Robinson, President of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council pursuant to paragraph 6 of Council resolution 1534 (2004). 2008. S/2008/729. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/Completion_Strategy_24nov2008_en.pdf (12. februar 2010).

--- 2009. S/2009/589. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_13nov2009_en.pdf (13. januar 2010).

--- 2010. S/2010/270. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_01june2010_en.pdf (29. avgust 2010).

Poročilo tožilke ICTY Varnostnemu svetu – Assessment of Carla Del Ponte, Prosecutor of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council pursuant to paragraph 6 of Security Council Resolution 1534. 2006. S/2006/353. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_31may2006_en.pdf (12. februar 2010).

Poročilo tožilca ICTY Varnostnemu svetu – Report of Serge Brammertz, Prosecutor of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council under paragraph 6 of Council resolution 1534 (2004). 2009. S/2009/589. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_18may2009_en.pdf (10. junij 2009).

--- 2010. S/2010/270. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_01june2010_en.pdf (29. avgust 2010).

Potsdamska deklaracija – The Potsdam Declaration. 1945. Dostopno prek: <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1945/450802a.html> (7. januar 2009).

Prešeren, Marko. 2009. *Tožilska in sodna praksa v Republiki Sloveniji glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov leta 1991*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/preseren-marko.pdf> (8. september 2010).

Primorac, Igor. 2001. Nedotakljivost civilistov v teoriji pravične vojne Michaela Walzerja. *Analiza* 5 (3): 3–11.

Prvi protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih spopadov - Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). 1977. Dostopno prek: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument> (9. september 2010).

Rimski sporazum – The Rome Agreement, Agreed Measures. 1996. Sprejet 18. februarja 1996. Dostopno prek: <http://www.nato.int/ifor/general/d960218b.htm> (10. junij 2009).

Rimski statut – Rome Statute of the International Criminal Court. 1998. Sprejet 17. julija 1998, stopil v veljavo 1. julija 2002. Dostopno prek: <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm> (19. januar. 2008).

Roht - Arriaza, Naomi. 1995. Conclusion: Combating Impunity. V *Impunity and Human Rights in International Law and Practice*, ur. Naomi Roth - Arriaza, 281–304. New York: Oxford University Press.

Rosulnik, Maruša. 2009. *Vpliv tranzicijske pravičnosti na spravo: primer Mednarodnega kazenskega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije*. Diplomsko delo. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/rosulnik-marusa.pdf> (28. avgust 2010).

Sadat, Leila Nadya. 2007. The effect of amnesties before domestic and international tribunals: Morality, law and politics. V *Atrocities and international accountability: beyond transitional justice*, ur. Edel Hughes, William A. Schabas in Ramesh Thakur, 225–45. New York: United Nations University Press.

Schabas, William A. 2009. *Genocide in international law: the crime of crimes*. New York: Cambridge University Press.

Scharf, Michael P. 2007. Trading justice for peace: The contemporary law and policy debate. V *Atrocities and international accountability: beyond transitional justice*, ur. Edel Hughes, William A. Schabas in Ramesh Thakur, 246–74. New York: United Nations University Press.

Simpson, Gerry J. 1997. War Crimes: A Critical Introduction. V *The Law of War Crimes: National and International Approaches*, ur. Timothy L.H. McCormack in Gerry J. Simpson, 1–30. The Hague, Boston, London: Kluwer Law International.

Sodišče BiH. 2010. *Public Information and Outreach Section*. Dostopno prek: <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=posjeta&jezik=e> (10. junij 2010).

Special Court for Sierra Leone. 2010. *About*. Dostopno prek: <http://www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx> (21. maj 2010).

Special Tribunal for Lebanon. 2010. *About the STL*. Dostopno prek: <http://www.stl-tsl.org/section/AbouttheSTL> (21. maj 2010).

Sporazum o sodelovanju pri pregonu povzročiteljev vojnih zločinov, zločinov proti človečnosti in genocida – Sporazum o saradnji u progonu učinilaca krivičnih dela ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i genocida. 2006. Dostopno prek: http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/SARADNJA/SPORAZUM_TRZ_DORH_LAT.PDF (10. september 2010).

Statut ICTY – Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. 2008. S/RES/827(1993). Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb08-e.pdf> (9. oktober 2008).

Statut ICTR – Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda. 1994. Dostopno prek: <http://www.un.org/ictv/statute.html> (19. januar 2009).

Statut Mednarodnega vojaškega sodišča - Charter of the International Military Tribunal. 1945. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp> (13. januar 2009).

Šeruga, Katja. 2001. *Pojem genocida in etničnega čiščenja v sodobni mednarodni skupnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Šimonović, Ivan. 2005. The Evolution of International Criminal Courts: Will it Lead to a Permanent Court with Universal Jurisdiction? V *Responsibility for war crimes: Croatian perspective – selected issues*, ur. Ivo Josipović, 95–104. Zagreb: Faculty of Law.

Tolbert, David in Aleksandar Kontić. 2009. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: Transitional Justice, the Transfer of Cases to National Courts, and Lessons for the ICC. V *The Emerging Practice of the International Criminal Court*, ur. Carsten Stahn in Göran Sluiter, 135–62. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Tožilec proti Dariu Kordiću in Mariu Čerkezu – Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez. 2004. IT-95-14/2-A. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/cases/kordic_cerkez/acjug/en/cer-aj041217e.pdf. (27. maj 2010).

Tožilec proti Momirju Nikoliću – Prosecutor v. Momir Nikolić. 2003. IT-02-60/1-S. Dostopno prek: <http://www.icty.org/x/cases/nikolic/tjug/en/mnik-sj031202-e.pdf> (27. maj 2010).

Tožilstvo za vojne zločine Republike Srbije. 2010. *Predmeti*. Dostopno prek: http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PREDMETI_LAT.HTM (7. junij 2010).

Triffterer, Otto. 2002. Causality, a Separate Element of the Doctrine of Superior Responsibility as Expressed in Article 28 Rome Statute? *Leiden Journal of International Law* 15: 179–205.

Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.

Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/charter/index.shtml> (12. januar 2009).

Varnostni svet. 1992a. *Resolucija 764*. S/RES/764. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/23/IMG/NR001123.pdf?OpenElement> (26. januar 2009).

--- 1992b. *Resolucija 771*. S/RES/771. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/379/72/IMG/N9237972.pdf?OpenElement> (26. januar 2009).

--- 1992c. *Resolucija 780*. S/RES/780. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/484/40/IMG/N9248440.pdf?OpenElement> (26. januar 2009).

--- 1993a. *Resolucija 808*. S/RES/808. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/243/30/IMG/N9324330.pdf?OpenElement> (26. januar 2009).

--- 1993b. *Resolucija 827*. S/RES/827. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_827_1993_en.pdf (25. november 2008).

--- 1994. *Resolucija 955*. S/RES/955. Dostopno prek: <http://www.un.org/ict/english/Resolutions/955e.htm> (10. januar 2009).

--- 1999. *Resolucija 1244*. S/RES/1244. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (10. september 2010).

--- 2000. *Resolucija 1329*. S/RES/1329. Dostopno prek: <http://www.un.org/ICTY/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb08-e.pdf> (1. marec 2009).

--- 2003. *Resolucija 1503*. S/RES/1503. Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb08-e.pdf> (7. februar 2009).

--- 2004. *Resolucija 1534*. S/RES/1534. Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb08-e.pdf> (7. februar 2009).

--- 2008. *Resolucija 1837*. S/RES/1837. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_1837_2008_en.pdf (29. avgust 2010).

--- 2009. *Resolucija 1877*. S/RES/1877. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_1877_2009_en.pdf (29. avgust 2010).

--- 2010. *Resolucija 1931*. S/RES/1931. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_1931_2010_en.pdf (29. avgust 2010).

Versajska pogodba – The Versailles Treaty. 1919. Dostopno prek: <http://avalon.law.yale.edu/imt/partvii.asp> (5. januar 2009).

Vmesno poročilo Komisije strokovnjakov – Interim Report of the Commission of Experts. 1993. S/25274. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/25274 (26. januar 2009).

Walzer, Michael. 2000. *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books.

Zakon o prenosu primerov – Zakon o ustupanju predmeta od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju tužilaštvu Bosne i Hercegovine i korištenju dokaza pribavljenih od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini. 2004. Ur. l. BiH 61/04. Dostopno prek: http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/zakon_o_ustupanju_predmeta_61_04_-_bos.pdf (11. junij 2009).

Združeni narodi. 2008. *Poslovník ICTY*. IT/32/Rev.41. Dostopno prek: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_Rev41_en.pdf (24. april 2009).

--- 2010. *Status of Treaties*. Dostopno prek:
http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSOnline&tabid=2&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en#Participants (10. junij 2010).

Ženevska konvencija za zaščito civilnih oseb med vojno – Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. 1949. Dostopno prek:
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument> (8. september 2010).